

T.C.
KONYA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

UZAKTAN ÇALIŞMA VE EĞİTİMİN
KAMUSAL ALAN KULLANIMINA
ETKİSİNİN ÖLÇÜLMESİ: ANKARA KENTİ
ÖRNEĞİ

Sevcan GÜVENÇ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Eylül - 2023
KONYA
Her Hakkı Saklıdır

TEZ KABUL VE ONAYI

Sevcan GÜVENÇ tarafından hazırlanan “UZAKTAN ÇALIŞMA VE EĞİTİMİN KAMUSAL ALAN KULLANIMINA ETKİSİNİN ÖLÇÜLMESİ: ANKARA KENTİ ÖRNEĞİ” adlı tez çalışması 06/09/2023 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Konya Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Başkan

Prof. Dr. Ramazan YELKEN
(Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Hale ÖNCEL
(Konya Teknik Üniversitesi)

Üye

Prof. Dr. Havva Filiz MEŞHUR
(Konya Teknik Üniversitesi)

İmza

.....

.....

.....

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Prof. Dr. Mevlüt UYAN
Enstitü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

Sevcan GÜVENÇ

Tarih:

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****UZAKTAN ÇALIŞMA VE EĞİTİMİN KAMUSAL ALAN KULLANIMINA
ETKİSİNİN ÖLÇÜLMESİ: ANKARA KENTİ ÖRNEĞİ****Sevcan GÜVENÇ****Konya Teknik Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı****Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Hale ÖNCEL****2023, 113 Sayfa****Jüri****Dr. Öğr. Üyesi Hale ÖNCEL
Prof. Dr. Ramazan YELKEN
Prof. Dr. Havva Filiz MEŞHUR**

Kentsel kamusal alanlar, tarihsel sürecin her döneminde içerisinde bulundukları toplumun doğrudan ya da dolaylı olarak etkisi altında kalmıştır. Sanayi Devrimi'ne kadar günlük yaşamını çekirdek bir çevrede idame ettiren insanların kamusal alan anlayışı da yine bu çevrelerde oluşmuş, bu dönemden itibaren yoğun kentleşmeye bağlı olarak kişilerin günlük yaşam rutinleri de değişmiştir. Araçlarla kentin içerisinde iş, eğitim, konut gibi çeşitli fonksiyonlar arasında ulaşım sağlayan nüfus için kentlerde bölgelemeler ortaya çıkmış, modernizm de bu sürecin mimari ve planlamaya yansımaları olarak gözlenmiştir. İlerleyen süreçte teknolojinin hızlı gelişimi toplumsal yapının da hızlı bir şekilde dönüşümüne sahne olmuş, buna karşın kentlerin gelişimi bu değişime ayak uyduramamıştır. Özellikle toplumların aynası olarak görülebilecek olan kamusal alanlar, toplumların yeni yapısına uygun olarak entegre olmada eksiklikler yaşamıştır.

Tez çalışması ile amaçlanan toplumsal yapı içerisinde uzaktan çalışan ve eğitim gören bireylerin yaşadıkları şehir ve yakın çevreleri ile kurdukları ilişkileri ölçerek bu kişilerin kamusal mekanlardan beklentilerini ölçmektir. Bu kapsamda çalışma özelinde saha olarak seçilen Ankara kentinde yaşayan ve uzaktan çalışan veya eğitim gören kişilerle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler ile öncelikle kişilerin gündelik yaşamlarının uzaktan çalışma ve eğitim süreçleri ile nasıl bir değişime uğradığını yorumlamaları istenmiştir. Devamında bu kişilerin Ankara kentinin merkezi olarak kabul edilen Kızılay Meydanı ve yakın çevresi ile ilişkileri üzerine ifadeleri ile yaşadıkları mahalleler ile kent merkezi arasındaki toplu ulaşım ilişkisi üzerinden incelemeler yapılmıştır. Son aşamada bireylerin konut yakın çevresinde 15 dakika yürüme mesafesinde yer alan açık ve yeşil alanlara ilişkin yorumları ve haritalar üzerinden incelemeleri yapılarak mevcut durum gözlenmiştir.

Tez çalışması ile Ankara kentinin uzun süreler ekran karşısında vakit geçiren bireylerin dış mekan ile ilişkilerini güçlendirecek kentsel mekan düzenlemeleri noktasında eksiklikleri olduğu, toplu ulaşım ile kurulan kentsel ilişkilerin yetersiz kaldığı ve kent merkezinin kullanıcıların beklentilerine büyük ölçüde yanıt veremediği görülmüştür. İlave olarak konut yakın çevresinde yer alan açık ve yeşil alanların kurgu ve tasarımında kişilerin ihtiyaç ve isteklerine yanıt verilememesi yanı sıra yürünebilirlik, kalite ve nitelik anlamında da eksiklikleri olduğu gözlenmiş, sonuçta bu eksikliklere yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ankara, Kamusal Alan, Uzaktan Çalışma, Uzaktan Eğitim, Kent Merkezi, Açık ve Yeşil Alanlar

ABSTRACT**MS THESIS****MEASURING THE EFFECT OF DISTANCE WORK AND EDUCATION ON
PUBLIC SPACE: ANKARA CITY CASE****Sevcan GÜVENÇ****Konya Technical University
Institute of Graduate Studies
Department of City and Regional Planning****Advisor: Asst. Prof. Dr. Hale ÖNCEL****2023, 113 Pages****Jury
Asst. Prof. Dr. Hale ÖNCEL
Prof. Dr. Ramazan YELKEN
Prof. Dr. Havva Filiz MEŞHUR**

Urban public spaces have been directly or indirectly influenced by the society they are in in every period of the historical process. The sense of publicity of people who lived their daily lives in a core environment until the Industrial Revolution was also formed in these environments, and since this period, the daily life routines of people have also changed due to intense urbanization. For the population that provides transportation between various functions such as work, education and housing in the city with vehicles, zoning has emerged in the cities, and modernism has been observed as a reflection of this process on architecture and planning. In the following process, the rapid development of technology witnessed a rapid transformation of the social structure, but the development of cities could not keep up with this change. In particular, public spaces, which can be seen as the mirror of societies, have experienced deficiencies in integrating in accordance with the new structure of societies.

The aim of the thesis study is to measure the expectations of individuals who work remotely and receive education, who have a great place in the social structure, by measuring the relationships they have with the city and their immediate surroundings. In this context, in-depth interviews were conducted with people who live in the city of Ankara, which was selected as the field for the study, and who work remotely or receive training. With these interviews, first of all, people were asked to interpret how their daily lives were changed by the remote working and education processes. Afterwards, the statements of these people on Kızılay Square, which is accepted as the center of the city of Ankara, and its relations with its immediate surroundings, and the public transportation relationship between the neighborhoods they live in and the city center were examined. At the last stage, the current situation was observed by making comments of the individuals about the open and green areas within 15 minutes' walking distance of the residence and their examinations on the maps.

With the thesis study, it has been seen that the city of Ankara has deficiencies in urban space arrangements that will strengthen the relations of individuals who spend long time in front of the screen, the urban relations established with public transportation are insufficient and the city center cannot respond to the expectations of the users to a large extent. In addition, it has been observed that there are deficiencies in terms of walkability, quality and quality, as well as the inability to respond to the needs and wishes of the people in the design and design of the open and green areas in the immediate vicinity of the residence.

Keywords: Ankara, Public Space, Distance Working, Distance Education, City Center, Open and Green Spaces

ÖNSÖZ

Şehir planlama ve kentsel tasarım fark etmeden, yavaş adımlarla insan yaşamına dokunmak, gözle görmeden yıllar sonra insanların o mekanda yaşamaktan keyif alıp almayacağını bilmeden karar vermektir. Bu denli mekana ve insana dokunan, bir yandan da bunu gelecek için yapmaya çalışan bir disiplinin anı takip etmesi, gelecek için öngöründe bulunması oldukça elzemdir. Bu tez de geleceğin yaşam rutinlerine hazırlanması gereken kentlerin bugünden rutine ayak uydurmasının önemli olduğu düşüncesi ile ortaya çıkmıştır.

Tez çalışması sürecim boyunca her zaman en samimi haliyle, hiçbir yardımı esirgmeden yanımda olan sevgili danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Hale ÖNCEL'e, manevi olarak her zaman yanımda olan sevgili ailem ve Ahmet Hakan BIÇKICI'ya sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Sevcan GÜVENÇ
KONYA-2023

İÇİNDEKİLER

ÖZET	1
ABSTRACT.....	2
ÖNSÖZ	3
İÇİNDEKİLER	4
ŞEKİL LİSTESİ.....	6
1. GİRİŞ.....	8
1.1. Çalışmanın Amacı ve Önemi	10
1.2. Çalışmanın Kapsamı ve Kısıtlılıkları.....	11
2. KAYNAK ARAŞTIRMASI	13
2.1. Kamusal ve Kamusal Alan	13
2.1.1. Kamusal	14
2.1.2. Kamusal alan biçimleri	17
2.1.3. Tarihsel süreçte kamusal alanlar	21
2.2. İletişim Teknolojileri ve Uzaktan Çalışma	34
2.2.1. İletişim teknolojilerinin gelişim süreci	35
2.2.2. Bilgi toplumu ve bireysellik	39
2.2.3. Uzaktan çalışma ve tele-working.....	40
2.2.4. Online eğitim	44
2.2.5. E-hizmetler.....	45
2.2.6. Sanal kamusal ve sanal kamusal alanlar	46
2.3. İletişim ve Sosyalleşme Mekanı Olarak Kamusal Alanların Rolü	49
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	55
4. ARAŞTIRMA SONUÇLARI VE TARTIŞMA.....	62
4.1. Uzaktan Çalışma ve Eğitimin Bireyler Üzerindeki Etkileri	62
4.2. Uzaktan Çalışma ve Eğitim Süreçlerine Bağlı Bireylerin Kent Merkezi ile İlişkisi	64
4.3. Uzaktan Çalışma ve Eğitim Süreçlerine Bağlı Bireylerin Konut Yakın Çevresi ile İlişkisi.....	77
4.4. Uzaktan Çalışma ve Eğitim Süreçlerine Bağlı Bireylerin Sanal ve Kentsel Kamusal Alanlara Bakış Açısı	93
4.5. Bulguların Tartışılması	96
5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	98
5.1. Sonuçlar	99
5.2. Öneriler	101
KAYNAKLAR	104

EKLER	113
--------------------	------------

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1. Yarı Özel, Yarı Kamusal ve Kamusal Alanlar	16
Şekil 2.2. Kentsel Mekânda Kamusal Alan Biçimleri	18
Şekil 2.3. Antik Yunan Kentlerinde Agora.....	22
Şekil 2.4. Antik Yunan Kentlerinde Akropolis.....	23
Şekil 2.5. Antik Roma'da Forum	24
Şekil 2.6. Orta Çağ'da Kentsel Mekân (Almanya-Nordlingen Kasabası).....	25
Şekil 2.7. Rönesans Kentlerinde Kamusal Mekân (Duomo Katedrali ve Piazza Del Duomo, Milano, İtalya)	26
Şekil 2.8. Barok Dönem Saray Bahçeleri (a- Versay Saray Bahçesi, Versailles, Fransa; b- Het Loo Saray Bahçesi, Apeldoorn, Hollanda)	27
Şekil 2.9. Osmanlı kentleri cami ve avlusunda kamusalılık (Ulu Cami, Bursa)	28
Şekil 2.10. Osmanlı kentlerinde kahvehane kültürü ve kamusalılık.....	28
Şekil 2.11. Modernizmde Kentsel Mekân (Esplanada dos Ministérios, Brasília)	31
Şekil 2.12. Postmodern Kentsel Mekân (Las Vegas)	32
Şekil 3.1. Çalışma Aşamaları ve Araştırma Yöntemleri.....	55
Şekil 3.2. Örnekleme Alan - Ankara Kenti Uydu Görüntüsü.....	57
Çizelge 3.1. Derinlemesine Görüşme Yapılan Katılımcıların Kişisel Bilgileri.....	58
Çizelge 3.2. Derinlemesine Görüşme Yapılan Katılımcıların Mekansal Bilgileri	59
Çizelge 3.3. Derinlemesine Görüşme Yapılan Katılımcıların Mahalle Bazlı Kent Merkezi ile İlişkileri.....	59
Şekil 3.3. Derinlemesine Görüşme Yapılan Katılımcıların Kent İçerisindeki Mahalle Bazlı Konumları.....	60
Şekil 3.4. Derinlemesine Görüşme Yapılan Katılımcılara 15 Dakika Yürüme Mesafesindeki Alanlar	61
Şekil 4.1. Kent Merkezi ve İncek Mahallesi (Gölbaşı) Arasında Toplu Taşıma ile Ulaşım.....	67
Şekil 4.2. Kent Merkezi ve Kamil Ocak Mahallesi (Keçiören) Arasında Toplu Taşıma ile Ulaşım.....	68
Şekil 4.3. Kent Merkezi ve Işınlar Mahallesi (Yenimahalle) Arasında Toplu Taşıma ile Ulaşım.....	69
Şekil 4.4. Kent Merkezi ve Serhat Mahallesi (Yenimahalle) Arasında Toplu Taşıma ile Ulaşım.....	70
Şekil 4.5. Kent Merkezi ve Yeni Bayındır Mahallesi (Mamak) Arasında Toplu Taşıma ile Ulaşım.....	71
Şekil 4.6. Kent Merkezi ve Aşağı Eğlence Mahallesi (Keçiören) Arasında Toplu Taşıma ile Ulaşım.....	72
Şekil 4.7. Kent Merkezi ve Dikmen (Çankaya) Arasında Toplu Taşıma ile Ulaşım	73
Şekil 4.8. Kent Merkezi ve Uyanış Mahallesi (Keçiören) Arasında Toplu Taşıma ile Ulaşım.....	74
Şekil 4.9. Kent Merkezi ve Öncebeci Mahallesi (Çankaya) Arasında Toplu Taşıma ile Ulaşım.....	75
Şekil 4.10. Kent Merkezi ve Kanuni Mahallesi (Keçiören) Arasında Toplu Taşıma ile Ulaşım.....	76
Şekil 4.11. İncek Mahallesi (Gölbaşı) 15 Dakikalık Yürüme Mesafesi İçerisinde Kalan Alan.....	78
Şekil 4.12. İncek Mahallesi (Gölbaşı) 15 Dakikalık Yürüme Mesafesi İçerisinde Yer Alan Açık ve Yeşil Alanlar.....	79
Şekil 4.13. Kamil Ocak Mahallesi (Keçiören) 15 Dakikalık Yürüme Mesafesi İçerisinde Kalan Alan	80

Şekil 4.14. Kamil Ocak Mahallesi (Keçiören) 15 Dakikalık Yürüme Mesafesi İçerisinde Yer Alan Açık ve Yeşil Alanlar.....	81
Şekil 4.15. Işınlar Mahallesi (Yenimahalle) 15 Dakikalık Yürüme Mesafesi İçerisinde Kalan Alan	81
Şekil 4.16. Işınlar Mahallesi (Yenimahalle) 15 Dakikalık Yürüme Mesafesi İçerisinde Yer Alan Açık ve Yeşil Alanlar.....	82
Şekil 4.17. Serhat Mahallesi (Yenimahalle) 15 Dakikalık Yürüme Mesafesi İçerisinde Kalan Alan	83
Şekil 4.18. Serhat Mahallesi (Yenimahalle) 15 Dakikalık Yürüme Mesafesi İçerisinde Yer Alan Açık ve Yeşil Alanlar.....	84
Şekil 4.19. Yeni Bayındır Mahallesi (Mamak) 15 Dakikalık Yürüme Mesafesi İçerisinde Kalan Alan	84
Şekil 4.20. Yeni Bayındır Mahallesi (Mamak) 15 Dakikalık Yürüme Mesafesi İçerisinde Yer Alan Açık ve Yeşil Alanlar	85
Şekil 4.21. Aşağı Eğlence Mahallesi (Keçiören) 15 Dakikalık Yürüme Mesafesi İçerisinde Kalan Alan	86
Şekil 4.22. Aşağı Eğlence (Keçiören) 15 Dakikalık Yürüme Mesafesi İçerisinde Yer Alan Açık ve Yeşil Alanlar.....	86
Şekil 4.23. Dikmen (Çankaya) 15 Dakikalık Yürüme Mesafesi İçerisinde Kalan Alan	87
Şekil 4.24. Dikmen (Çankaya) 15 Dakikalık Yürüme Mesafesi İçerisinde Yer Alan Açık ve Yeşil Alanlar	88
Şekil 4.25. Uyanış Mahallesi (Keçiören) 15 Dakikalık Yürüme Mesafesi İçerisinde Kalan Alan	88
Şekil 4.26. Uyanış (Keçiören) 15 Dakikalık Yürüme Mesafesi İçerisinde Yer Alan Açık ve Yeşil Alanlar	89
Şekil 4.27. Ön Cebeci Mahallesi (Çankaya) 15 Dakikalık Yürüme Mesafesi İçerisinde Kalan Alan	90
Şekil 4.28. Ön Cebeci (Çankaya) 15 Dakikalık Yürüme Mesafesi İçerisinde Yer Alan Açık ve Yeşil Alanlar	90
Şekil 4.29. Kanuni Mahallesi (Keçiören) 15 Dakikalık Yürüme Mesafesi İçerisinde Kalan Alan	91
Şekil 4.30. Kanuni (Keçiören) 15 Dakikalık Yürüme Mesafesi İçerisinde Yer Alan Açık ve Yeşil Alanlar	92

1. GİRİŞ

Kentlilik ve kentli olma olgusu dünyanın genelinde her ne kadar Aydınlanma Dönemi veya Sanayi Devrimi sonrası büyük ölçüde konuşulur olsa da kamusal alan ve kamusal alanda yer alma, kamusal alanın bir ferdi olma düşüncesi tarihin ilk toplumlarına kadar dayanmaktadır. İnsanlığın fizyolojik ve psikolojik birçok ihtiyacı olduğu gibi sosyolojik olarak da çok çeşitli gereksinimleri bulunmakta ve bunu diğer insanların varlığıyla çözüme kavuşturmaktadır. Sosyolojik olarak birbirine ihtiyacı olan ve karşılıklı ilişkilerin varlığıyla kendini geliştirebilen insanoğlunun bunu gerçekleştirebileceği temel ortamlar da kamusal alanlar olmaktadır.

Kentsel mekânda birçok farklı fonksiyon ile karşımıza çıkan kamusal alanlar, temelde insanların bir aradalığını sağlayan, bütünlüklerini pekiştiren, bireylerin toplum olarak biçimlenmelerini olanaklı kılan yegâne mekanlardır. Tekil olarak yaşamını sürdüremeyecek insanoğlunun diğer bireylerle ortaklaşa kullandığı her mekân, esasen bir kamusal alan olarak nitelendirilebilmektedir. Bir evin içindeki salon veya mutfak eğer aile bireylerini bir araya toplayabiliyorsa bu bakış açısıyla o ev ortamı özelinde kamusal alan olmaktadır (Bektaş, 2016). Evin mahremiyet alanı olarak kabul edilmesiyle birlikte evin veya özel mülkün dışına çıkılan ve bu özel alanları bir bütün olarak mahalle olgusunun içerisine entegre eden tüm dış mekanlar da bu çekirdek alanın kamusal alanlarıdır. Bu çerçeveden sonra tüm kentte özel mülkiyetin dışında kalan mekanlar kamusal alanlar olarak şekillenmekte, insanların yaşamsal faaliyetlerinde farklı gereksinimlerini ve isteklerini diğer insanlarla ortaklaşa gidermelerini sağlamaktadır.

Kamusal alanları özel mülkiyetin dışında kalan mekanlar olarak nitelendirmek geçmişte doğruyken mevcut dünyada tam anlamıyla doğru bir karşılık sunamamaktadır. Önceleri özel mülkiyet yalnızca bireylerin yaşam alanları olarak şekillenirken bugün mekânsal çeşitlenmelere bağlı olarak özel mülkiyete ait olup kamusallaşma olanağı sunan birçok mekân bulunmaktadır. Örneğin; kafeler, restoranlar, alışveriş merkezleri, spor salonları, eğlence merkezleri günümüzde en popüler kamusal alanlar olsalar da özel mülkiyet sınırları içerisinde kalmaları nedeniyle kamusal alan kavramında kaymalara neden olmaktadır. Çünkü kamusal alanlar ‘hiçbir denetim olmaksızın her vatandaşın erişebildiği mekanlar (Habermas, 2004)’ olarak nitelendirilirken bu alanlarda denetimin söz konusu olması kamusal alanın temel prensibine aykırı bir yaklaşım ortaya koymaktadır. Ancak her ne kadar denetime tabii mekanlar olsalar da günümüzde

insanları bir araya getiren en gözde mekanlar oluşları bu alanlar için ayrı bir kategori sunulması gerekliliğini de meydana getirmektedir. Kamusal nitelik taşımasına rağmen özel olan bu alanlar da özel kamusal alanlar olarak farklı bir kapsamda değerlendirilmektedir (Kademoğlu, 2011; Şahin & Arslan, 2015).

Başka bir taraftan yine teknolojinin gelişimine bağlı olarak ev ortamında dünyanın her noktasına erişim sağlanabilmesi nedeniyle bilgisayar, telefon veya tablet gibi araçlar aracılığıyla da bir kamusal alanın ortaya çıktığı görülmektedir. Özel kamusal alanlar gibi bu alanlar da kamusal niteliği taşımasına rağmen internete erişimi olmayan bireylerin dahil olamadığı ortamlar olması nedeniyle kamusal alan niteliği tartışmaya açıktır. Yine bu alanlar da tam olarak bir kamusal mekân özelliği gösteremediği için ayrı bir kategori olarak tariflenerek, sanal kamusal alanlar olarak adlandırılmaktadır (Budak, 2016). Ayrı çerçeveden bakılan bu özel veya sanal kamusal alanların kamusal alan olarak değerlendirilmelerinde insanları bir araya getirişleri, tartışma ve sohbet ortamı oluşturmaları göz önüne alınmakta, bu kapsamda elverişli bir kamusal ortama koydukları da söylenebilmektedir.

Kamusal ve kamusal alanlar kavramsal olarak çok çeşitli anlamsal boyutlara evrilebilmekte, farklı disiplinlerce farklı bakış açılarıyla ele alınabilmektedir. Temelde sosyolojik tabanlı olgular olmaları sebebiyle, sosyoloji disiplini toplumun ve onu oluşturan bireylerin arasındaki ilişkilerin meydana geldiği yeri tariflemesinin yanı sıra sosyolojik anlamda net bir mekân olgusuna da ihtiyaç duymamaktadır. Burada önemli olan bireylerin birlikteliği ve onlara sunulan tartışma ortamıdır. Bu kapsamda belki de özel ve sanal kamusal alanlar sosyolojik anlamda kamusal kabul edilebilir mekanlardır. Aksi bir bakış açısı olarak şehircilikte temel alınan olgunun yer ve mekân olması nedeniyle, kamusal alan olarak betimlenen alanların bir yer özelliği taşıması daha kabul edilebilir bir yaklaşımdır. Yine bu kapsamda şehircilik disiplini özel kamusal alanlar kamusal açıdan nispeten daha kabul edilebilir mekanlar olarak görülse de şu an gelinen noktada henüz sanal kamusal alanlar fikir olarak kabul edilebilir bir düzeye erişememiştir.

Şehir planlama disiplini; toplumu ve onu çevreleyen mekânı incelemesi bakımından, dünyanın içerisinde olduğu sosyal, çevresel, ekonomik, teknolojik koşulları göz önünde tutarak toplumsal koşullara uygun, yaşam kalitesi yüksek mekânlar üretme odaklı bir çalışma alanıdır. Bu bağlamda dünyanın şu an içerisinde bulunduğu bilim ve teknoloji odaklı bilgi toplumu yapısı da şehir planlama disiplini yeni bakış açıları ve buna bağlı olarak yeni mekânsal yapıları incelemeyi gerekli

kılmaktadır. Toplumsal olarak dünyanın içerisinde bulunduğu bilgi toplumu yapısı, bireylerde teknoloji tabanlı ortamlarda iş, eğlence, gündelik ihtiyaç gibi yaşamsal gereksinim ve isteklerini karşılama olanağı sunmaktadır. Bunun bir neticesi olarak bu bireylerde gündelik yaşam içerisinde ekran karşısında geçirilen sürenin her geçen yıl arttığı görülebilmektedir. Her yetişen yeni nesil bir öncekinden çok daha fazla ekrana bağımlı ve dış mekândan uzaklaşma eğilimine sahip olmaktadır (Sınmaz, 2008). Elbette internet ve onun getirdiğı kolaylıkların birey üzerinde hareket etmeden tüm işlerini giderebilme olgusunu oturtuyor olması, dolaylı olarak kentsel mekânın kullanımını ve devamında onun şekillenmesini de etkilemektedir.

Kentsel fonksiyonlar ve gündelik faaliyetler (alışveriş, resmi kurum işleri, sağlık hizmetleri vb.) için zorunlu olarak gidilen yerlerin yerine bu işleri online olarak saniyeler içerisinde halledebiliyor olmak, bireylerde bu alanlara gitme gereksinimi de ortadan kaldırmaktadır. Bununla birlikte pasif ve aktif temasın da ortadan kalkmaya başlaması kişilerin kamusal mekanlara olan ilgisini de azaltmaktadır. Ayrıca yalnızca gündelik işler değil, bireylerin bir araya gelmek, sohbet etmek istediğı kişilerle de sanal mecralar üzerinden kurdukları iletişim bu kişilerin yüz yüze bir araya gelişlerinde de azalmalara neden olmaktadır. Eğitim faaliyetlerinde meydana gelen uzaktan eğitim alternatifi bireylerin okul ortamına dahil olma oranında da gözle görülür seviyede değişimlere sahne olmaktadır. Bunlar ve bunlar gibi internet tabanlı mecraların sunduğı birçok olanak insanların ve toplumların değişmesine, bu kapsamda kentsel mekân kullanımının evrilmesine ve son aşamada kent planlamada yeni paradigmaların gündeme gelmesine neden olmaktadır.

1.1. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Değişen yaşam rutinleri kentsel mekan kullanımlarını da değişime uğratmaktadır. Bilgi toplumu bireylerinin artan ekran süreleri ve çalışma biçimleri de kent mekanını kullanımlarını etkilemektedir. Bu çalışmada “Toplumsal yapıdaki değişime (sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş) bağılı olarak uzaktan çalışan veya eğitim gören bireylerin günlük yaşam rutinleri iş yerinden çalışan veya yüz yüze eğitim gören kişilere kıyasla kentsel dış mekanlardan daha soyutlanmış bir hal almaktadır.” varsayımı üzerine hareket edilmektedir. Bu kapsamda çalışmanın amacı, uzaktan çalışan ve eğitim gören bireylerin ekran başında geçirdikleri süreler ve boş zamanları üzerinden kent merkezi ve açık ve yeşil alanlar özelinde kentsel dış mekanlar ile kurdukları

ilişkileri değerlendirmek, bu bağlamda uzaktan çalışan ve eğitim gören kişilerin kentsel kamusal alanlardan taleplerini belirlemektedir.

Çalışma ile uzaktan çalışan ve eğitim gören bireylerin günlük yaşamları içinde ekran karşısında geçirdikleri süreler ve bu sürelerin fiziksel ve ruhsal durumları üzerinde yarattığı etkiler, bu sürelerin sosyalleşme alışkanlıkları üzerinde oluşturduğu etkiler ve kentsel dış mekan kullanım durumları üzerinden kamusal mekandan beklentilerinin ölçülmesi hedeflenmektedir. Bu bağlamda sonuçta toplumsal değişime ayak uydurması gereken kentsel kamusal alanların planlama ve tasarım sürecinde dikkat edilmesi gerekenler üzerine önerilerde bulunulmuştur.

1.2. Çalışmanın Kapsamı ve Kısıtlılıkları

Giriş bölümünde; konuya genel bir çerçeve çizilmeye çalışılmış, çalışmanın amacı, önemi ve kapsamı üzerinde durularak tezin ana hatları ortaya koyulmuştur. Kaynak araştırması bölümünde; “kamusallık ve kamusal alan” ve “iletişim teknolojileri ve uzaktan çalışma” ana başlıkları çerçevesinde bir literatür incelemesi yapılmıştır. Kamusallık ve kamusal alan araştırmasında “kamusallık ve kamusal alan nedir, farklı disiplinler bu kavramlara hangi bakış açılarıyla nasıl bir çerçeveden yaklaşmaktadır, özellikle sosyolojide ve şehircilikte nasıl bir kavram ayrılığına gidilmektedir?” sorgulamaları üzerinde bir temel oturtularak, devamında kamusal alanların kentsel mekânda nasıl çeşitlendiği ve bu çeşitliliklerin sınıflandırılmaları (açık, kapalı ve özel kamusal alanlar) incelenmiştir. Tezin ana sorgulaması olan günümüz kamusal alanlarının ihtiyaca ve isteklere yanıt verip veremeyişini çözümlemek amacıyla tarihsel süreçte (Antik Yunan kentlerinden 21. yüzyıl kentlerine kadar) kamusal alanların nasıl algılandığı, hangi bakış açılarına göre kurgulandığı ve şekillendiği incelenmiştir. İletişim Teknolojileri ve Uzaktan Çalışma bölümünde; iletişim teknolojilerinin gelişim süreci -telgraftan internete kadar- incelenerek iletişim pratikleri özelinde insanlık tarihi içerisinde son yüzyılda yaşanan hızlı değişime yer verilmiştir. Bu bağlamda gelişim gösteren bilgi toplumu ve değişen toplum yapısı incelenmiş, bireyselliğin toplum içerisinde önem kazanan anlamına değinilmiştir. İletişim teknolojilerinin gelişimi, bilgi toplumu ve bireyselliğin varlığı gibi etmenlerin yanı sıra kamusal alanlara bir alternatif olarak sunulan sanal kamusal alanlar ve onun içerisinde var olan sanal kamusallık olgusu irdelenerek yeni bir kamusal alanın var olup olmadığı sorgulaması üzerinden tartışma yürütülmüştür. Materyal ve Yöntem bölümünde; çalışmada kullanılan metodolojiye, kullanılan materyallere ve analiz yöntemlerine yer verilmiştir. Araştırma

Sonuçları ve Tartışma bölümünde; çalışmanın ampirik bir anlam kazanması ve teorik çerçevede tartışılan konuların kentsel mekandaki yansımalarının incelenmesi amacıyla Ankara kenti özelinde bir saha çalışması yürütülmüştür. Saha çalışması kapsamında; Ankara kentinde uzaktan çalışan veya eğitim gören bireylerle derinlemesine görüşme yapılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına ve değerlendirmelerine yer verilmiştir. Sonuç bölümünde ise; tez çalışması içerisinde yer verilen kuramsal ve kavramsal tartışmalar, kamusal alanın ve kamusal alanların iletişim teknolojilerinin gelişime bağlı olarak değişen yapısı ve rolü genel bir çerçevede değerlendirilmiş, çalışma kapsamında incelenen Ankara kenti özelinde varılan kamusal alanlara ilişkin sonuçlar yorumlanarak bütüncül bir değerlendirme yapılmıştır. Sonuç olarak ortaya koyulan yorumların ışığında kentler ve kamusal alanlarda yapılabilecek değişiklikler üzerine önerilerde bulunulmuştur.

Çalışmanın kısıtlılığı olarak; araştırma kapsamında yapılan derinlemesine görüşmelerde görüşme yapılan kişilerle iş yoğunlukları, eğitim süreçleri gibi engellere bağlı olarak yüz yüze görüşme sağlanamamış, online görüntülü görüşme yapılmıştır. Ayrıca yine çalışmanın yürütüldüğü sürecin pandemi sonrası olması nedeniyle çalışmada yer alan katılımcıların tamamı pandemi sonrası uzaktan çalışma ve eğitim almaya başlayan bireylerden oluşmaktadır. Dolayısıyla görüşme yapılan kişiler 2020 yılı sonrası uzaktan çalışma ve eğitim hayatına katılmış bireylerdir.

2. KAYNAK ARAŞTIRMASI

Tez çalışması kapsamında tezin temelini oluşturan kamusal alan kavramları şehircilik bakış açısı yanı sıra sosyolojik bakış açısı üzerinden irdelenmiş, devamında kamusal alanların türleri, ayrımı gibi kavramlar incelenerek son aşamada kamusal alanların tarihsel gelişim sürecindeki değişimi incelenmiştir. Kamusal alanların ardından diğer bir temel konu olan iletişim teknolojileri ve bilgi toplumu, devamında uzaktan çalışma ve eğitim kavramları üzerine literatür incelemeleri yapılmıştır. Kaynak araştırması ile çalışma içerisinde yürütülen ana sorgulamaların literatürdeki yeri ortaya konulmuş, bu sayede çalışmanın kavramsal çerçevesi güçlendirilmiştir.

2.1. Kamusal Alan ve Kamusal Alan

Sosyal bir varlık olan insanın yaşamsal gereklilikleri yanı sıra en önemli var oluş ihtiyaçlarından biri de diğer insanlarla bir araya gelebilmek, ilişkiler ağı içerisinde yerini almaktır. İnsanın bu içgüdüsel ihtiyacı, onu tarihin her döneminde kalabalıklara, evlerinin dışındaki ortama çekmiştir. Kişisel bir gereksinim olan iletişim için bireylerin dış ortamla kurduğu ilişkiler doğduğu andan öldüğü ana kadar devam eden tüm süreci kapsamakta, bireyin kişisel sınırları dışında gördüğü tüm hareketlilik onun senkron veya asenkron olarak en basit haliyle gözleriyle dahi kurduğu ilişkiler bütünüdür. Bu iletişim yollarından en aktif biçimde bireyin toplumsal bir konumda yer edinmesini sağlayan alanlar, kamusal alan olarak tanımlanmaktadır.

Kamusal alanlar, insan ve insanın etkileşimlerinin meydana geldiği temel mekanlar olması nedeniyle kamusal alan ve kamusal alan kavramları üzerine tüm sosyal disiplinlerin bir yaklaşımı olduğu açıktır. Temelde sosyoloji, psikoloji, şehircilik, hukuk, mimarlık, peyzaj mimarlığı ve siyasal bilimler gibi birey ve bireyin çevresiyle ilişkilerini inceleyen disiplinlerde ilgi odağındaki bir mekân olarak gözlenmektedir. En genel tanımıyla Türk Dil Kurumu (TDK) (2021)'nin yaptığı kamusal alan tanımlaması incelendiğinde 'kamuya ait olma ve kamuya ait işlerin gerçekleştiği yer olma' olarak kavramsallaştırıldığı, buna karşın bahsi geçen diğer tüm disiplinlerde kamusal alan ve kamusal alan üzerine derin açıklamalar ve tanımlamalar yapıldığını görmek mümkündür. Bu bağlamda özünde sosyal bir yapıyı barındıran kamusal alanlara sosyoloji disiplini çerçevesinden bakılacak olursa Habermas (2004)'a göre kamusal alan, 'tüm yurttaşların erişiminin garanti altına alındığı, toplumsal bağlamda kamuoyu ile benzerlik gösteren bir yapının oluşturulabildiği alan' olarak tanımlanmaktadır.

Kamusal alanlar özelinde temel görüşleri ortaya koyan J. Habermas, H. Arendt ve R. Sennett'in ortak görüşleri olarak kamusal alan; politikanın meşrulaştırıldığı -yurttaşların politikaya dahil olabildiği-, farklı dini ve etnik grupların bir arada iletişim kurabildikleri, toplumsal ve politik sorunların ortaya çıkarılabildiği ve temelde kişilerin var olabildiği, diğer insanlarla iletişim kurabildiği mekân olarak tanımlanabilmektedir (Olgun, 2017). Her üç yazarın da kamusal alan ve kamusal alana bakışı anlamında kamusal alanların herkes için kullanılabilir ve erişilebilir olması, toplumun demokratik ve iletişimi güçlü bir yapıya sahip olması üzerine kurgulandığı görülmektedir. Bireylerin bir araya gelebildiği, toplum yapısının oluştuğu mekanlar olarak kamusal alanlar, sosyoloji disiplininin temel gözlem alanlarından biri olarak kabul edilmektedir.

Bireyin mahremiyet alanı ve psikolojik iyi olma hali gibi bakış açılarıyla psikolojide, toplumsal anlamda kamuya hizmetin gerçekleştiği, uygulandığı mekân olma bağlamında siyasal bilimlerde, mülkiyet kavramı içerisinde yer alan ayrımlarda ve imar hukuku çerçevesinde hukukta, yapı ve yapının yakın çevresinin irdelenmesi bağlamında mimarlıkta, doğal ve yapay açık alanların korunması ve tasarlanması bağlamında peyzaj mimarlığında da etkin olarak kamusal alanlar üzerine tartışmaların ve çalışmaların yürütüldüğü gözlenmektedir. Tüm bu temel disiplinler yanında kamusal alanın gerçekleştiği mekanların oluşumunda söz sahibi bir konumda olan şehircilik disiplininde kamusal alan; kentsel mekânda yer alan kütleler dışında kalan, doğal veya yapay olarak biçimlenmiş ve tüm bireylere kısıtlama yapılmaksızın açık olan toplumsal alanlar olarak tanımlanmaktadır (Burat, 2017; Akyıldız, 2020). Yapılı çevrenin oluşumunda önemli bir konumda olan şehir planlama disiplini yapılı çevrede olduğu kadar kütlelerin dışında kalan açık alanların planlanması, tasarlanması ve biçimlendirilmesinde de öncül bir konumdadır. Kamusal alan ve kamusal yaşam gibi kavramlar kamusal alanda gerçekleşmekte, kamusal alanlar da kentsel mekânın oluşumu esnasında onunla birlikte şekillenen kentsel açık alanlarda oluşmaktadır.

2.1.1. Kamusal alan

Kamusal alan üzerine yapılacak yorumlar için özünde kamu/özel ayrımının kısaca çözümlenebilmesi veya en azından bugünkü anlamıyla algılanabilmesi gerekmektedir. Bu noktada Richard Sennett (1996), 'kamusal' sözcüğü ile herkesin denetimine açık olanın, 'özel' sözcüğü ile kişinin ailesi ve arkadaşları ile sınırlandırılan yaşam alanının nitelendirildiğini, ancak 18. yüzyıldan sonra anlamının kuramsal olarak yavaş yavaş değiştiğini söylemektedir. Ona göre, bu dönemden sonra 'kamu' sözcüğü çağdaş

anlamını kazanmış ve artık sadece daha önce bahsedildiği gibi aile ve arkadaş çevresinden ayrı bir yaşam alanını değil, nispeten daha çeşitli insanları da içerisine dahil eden, tanıdıklar ve yabancıların da içerisinde yer aldığı kamusal alan olarak da tariflenmektedir (Sennet, 1996).

Kamusal alanlar, kamusallığın gerçekleştiği mekânsal biçimler olarak nitelendirilebilmesiyle birlikte literatürde kamusal alan ve kamusal mekân tanımları üzerinde özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren artan bir ayrışma görülmektedir. Bu minvalde öncelikle kamusal alan ve kamusal mekân kavramları üzerine yapılan kavramsallaştırma bağlamında kamusal mekanların kamusallığın gerçekleştiği kamusal alanların bir parçası olması gerektiği üzerine bir ayrıma gidilmektedir. Bir bakıma kamusal mekanlara kamusal alanların bir parçası olarak kısıtlandırma yapılabilmektedir (Mitchell, 2003'ten akt. Erbaş ve Bengü, 2018).

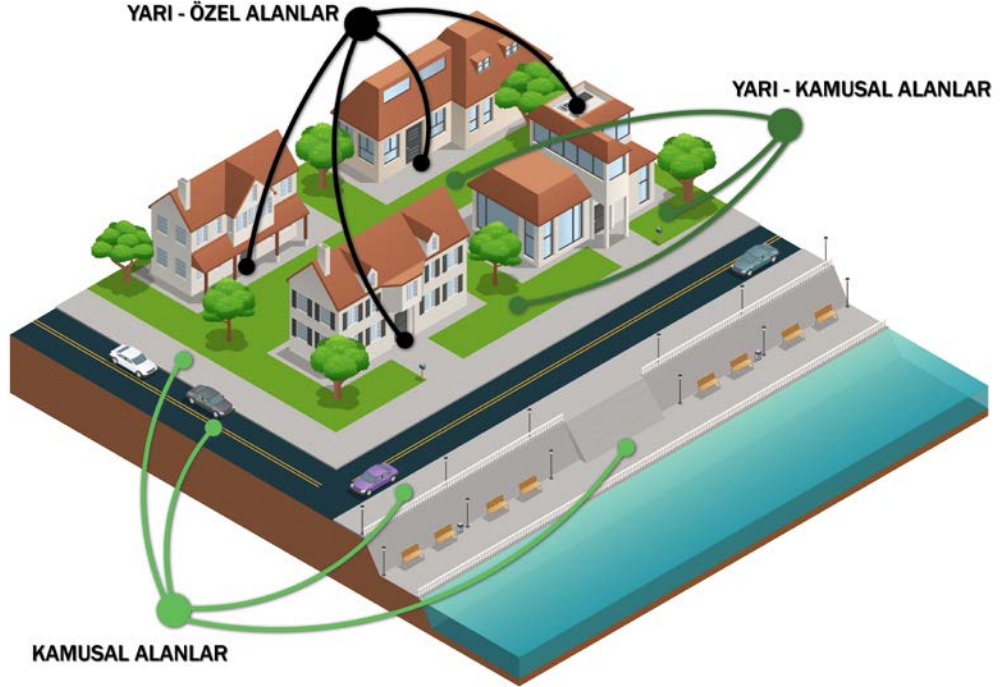
Kamusal alan olgusunun kamusal mekândan ayrılması üzerine yürütülen tartışmalar esasen kamusal alan kavramının mekânın çok daha ötesinde oluşundandır. Kamusal alan denildiğinde ortaya atılabilecek her disiplinden farklı açısı görülebilmekte, buna karşın kamusal mekân denildiğinde kentsel dış mekân olarak nitelendirilen fiziki mekândan bahsedildiği açıkça ortaya koyulabilmektedir.

İşte belki de bu noktada kamusal alan üzerine Habermas'ın tartıştığı anlamda düşünülürse kamusal alan ve kamusal mekân ayrımı daha net ortaya koyulabilecektir. Habermas'ın kamusal alan fikri, kavramsal bir yapıyı, bir bakıma modern toplum içerisinde hayali bir tiyatroyu betimler. Bireylerin ortak konular üzerine müzakere ettikleri alandır ve söylemsel bir nitelik barındırır. Mekânsal olarak ise ekonomik ilişkiler ağı dışında kalan 'insan ilişkileri ve etkinlikleri' alanıdır. Böyle bir ayrıma dayanarak kamusal alan ve kamusal mekân kavramlarını aynı kapsamda ele almak, kamusalığa sosyallik ve kentsel yaşam açısından değinen görüşlerle birlikte Habermas gibi politik kaygılarla nitelendirmeye çalışan görüşleri eşdeğer kapsamda ele almaya neden olmaktadır (Fraser, 1990; Özbek, 2004).

Kentsel bağlamda ise kamusal ve özel alanlar mülkiyet yapısıyla bağdaştırılmakta ya da meskenin içi veya dışı olarak kavramsallaştırılmaktadır. Mülkiyet bağlamında özel kişi veya kurumların mülkiyetinde olan alanlar özel alanı, devlet hazinesindeki alanlar ise kamusal alanları tanımlamaktadır. Buna karşın kamusal ve özel arasındaki ayrım kentsel bağlamda mahremiyet ve herkese açık olma kriterleri açısından da yapılabilmektedir. Bu bağlamda mülkiyet olarak belirtilen yapı ile sadece kamu ve özel arsa sahiplerinin mülkiyet haklarını değil, buna ek olarak kullanıcıların

mekânı gözetim altında tutmasını sağlayan sahiplenme ve aidiyet duygusunu da kapsamaktadır (Thorpe, 2018). Genel bir yaklaşımla kamusal ve özel arasındaki ayrıma bakılacak olursa, kamusal, herkesin gözü önünde olan veya herkese açık olan mekân olarak ifade edilirken, özel, kişinin kendisi ve yakın çevresiyle bir arada bulunduğu mahrem alanı ifade etmektedir (Alacahan & Vatandaş, 2021). Yine bu kamusal ve özel alan arasındaki ayrımı yumuşatmak ve geçişini sağlamak amacıyla kentsel alanlarda yarı özel ve yarı kamusal alan ayrımlarına gidilmektedir.

Kamusallık kavramına geçişte özel alan dışında kalan yarı özel, yarı kamusal ve kamusal alan kavramları incelendiğinde dış mekanla ve diğer bireylerle ilişki gözetildiği anlaşılmaktadır. Şekil 2.1’de görselleştirildiği gibi yarı özel alanlar, kullanıcı kitlesi belirli kişiler olmasına karşın toplum tarafından dış mekândan gözlenebilen ön bahçe, teras, balkon gibi mekanlar olarak ifade edilirken; yarı kamusal alanlar, bir grubun veya kamunun mülkiyetinde olan ve ortak kullanıcı kitlesine sahip site ortak bahçesi, otopark gibi mekanları tanımlamaktadır. Bunun yanında kamusal alanlar, kamu mülkiyetinde olan ve toplumdaki her birey tarafından kısıtlama veya denetim olmaksızın kullanılan meydan, park, sokak, çarşı gibi mekanlar olarak nitelendirilmektedir (Topçu, 2018).

Şekil 2.1. Yarı Özel, Yarı Kamusal ve Kamusal Alanlar (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

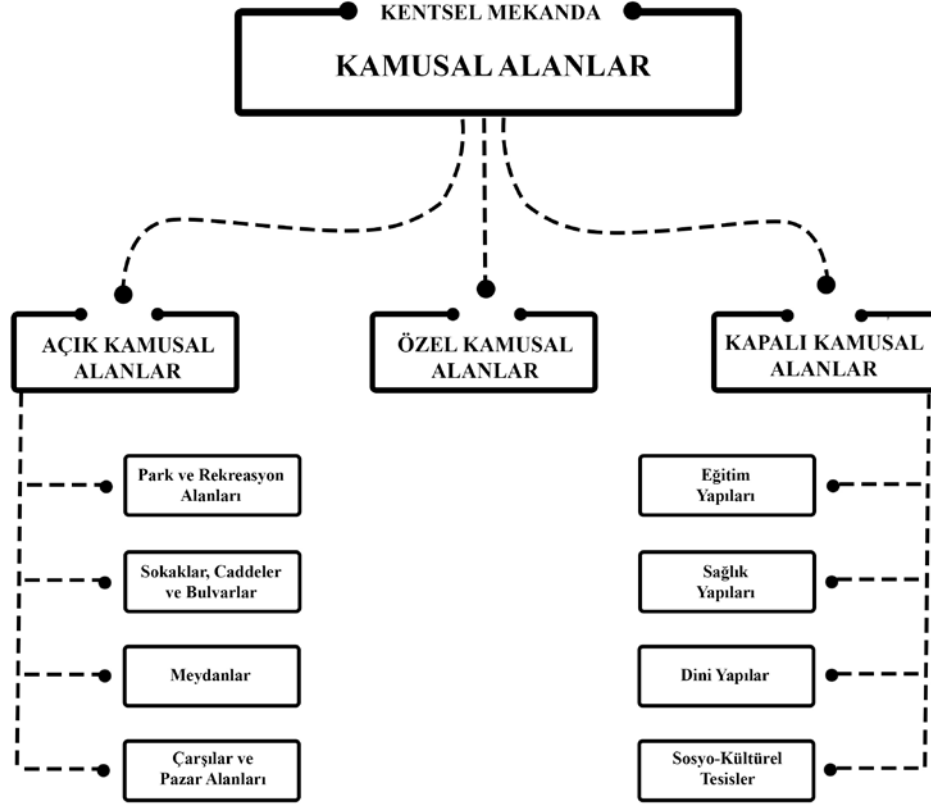
Tanımlamalar özelinde de ifade edilecek olursa kamusalılık yalnızca dış mekânda olmayı değil, buna ek olarak dış mekândan görülebilmek, duyulabilme veya fark edilebilme durumlarıyla da bütünleştirilmektedir. Yarı özel alanlar, kişinin kendi bireysel sınırları içerisinde olmasına karşın hareketlerinin veya davranışlarının dış ortamlardan gözlenmesini, bu anlamda nispeten kamusal alana dahil olmaya başlayan bir yapının içerisinde bulunduğunu nitelemektedir. Yarı kamusal alanlar ile bireyin ortak kullanıcı grubuna ait bir mekânda yine belirli kişiler tarafında izlenebilir veya gözlenebilir konumda olması ifade edilmektedir.

İçerisinde yaşanan konutun yanı sıra dış mekânın oluşumu da birey için hem fizyolojik hem de psikolojik olarak önem taşımaktadır. Bireyler her ne kadar özel alanı kadar benimseyemeseler de dış mekanlarda da hayatlarının büyük bir dönemlerini geçirmektedirler. Bu bağlamda özellikle konut yakın çevresindeki kamusal alanların belli başlı özelliklere sahip olması gerekmektedir:

- Ulaşılabilir olması,
- Birbirine yabancı bireylerin de bir arada yer alabilmeleri,
- Bireylerin davranış, hal ve hareketlerine yön verebilmesi, güvenilir olması,
- Özel alanlarla olan bağlantısının kurulabilmesi,
- Kolay bir şekilde algılanabilir, okunabilir ve benimsenebilir olması,
- Bireylerin hatırında kalabilecek özelliklere sahip olabilmesi,
- Çağrışımlarla, algılama yoluyla yüklenmiş olabilmesi olarak sıralanabilir (Lynch, 1975; Önür, 1992'den akt. Bala, 1998).

2.1.2. Kamusal alan biçimleri

Kent mekânında kamusalılık taşıyan ve kamusal işlevlerin yerine getirildiği birçok farklı mekânsal yapılanma görülmektedir. Dış ve iç mekân kavramlarıyla eşdeğer olarak iki ana başlık altında toplanarak sınıflandırılacak olursa kamusal alanlar; açık kamusal alanlar ve kapalı kamusal alanlar olarak ayrıştırılabilmektedir. Bu bağlamda açık kamusal alanlar içerisinde park ve rekreasyon alanları, sokaklar, caddeler ve bulvarlar, meydanlar, çarşı ve pazar alanları; kapalı kamusal alanlar içerisinde eğitim ve sağlık yapıları, dini yapılar ve sosyo-kültürel tesisler olarak alt başlıklara ayrılabilir. Buna ek olarak kamusallığın gerçekleştiği ancak kamusallığın herkese açık olma kriterinin sınırlandırıldığı özel-kamusal alanlar bir diğer grup olarak ayrıştırılabilmektedir (Şekil 2.2).

Şekil 2.2. Kentsel Mekânda Kamusal Alan Biçimleri (Yazar tarafından üretilmiştir.)

2.1.2.1. Açık kamusal alanlar

Yerleşim alanları içerisinde kütleler dışında kalan ve herkes tarafından kısıtlama yapılmaksızın kullanılabilen dış mekanlar, açık kamusal alanlar olarak sınıflandırılmaktadır. Açık kamusal alanlar dahilinde nitelendirilen sokaklar, parklar, çarşı ve pazar yerleri, meydanlar gibi tüm kentliye açık kentsel formlar, bireyler arasında ilişkilerin kurulduğu, sözlü veya görsel iletişimin meydana geldiği, toplumsal veya bireysel olguların ve gereksinimlerin ortaya koyulduğu kentin sosyal mekanlarıdır (Erdönmez & Akı, 2005). Kentsel alanda açık kamusal mekanların varlığı ve niteliği gözetilerek bireylerin psikolojik, fizyolojik ve sosyolojik iyi olma haline yön verilebilmektedir. Bir yerleşim alanında nitelikli açık kamusal mekanların mevcudiyeti o alanda yaşayan bireylerin fiziksel ve ruhsal sağlığını olumlu yönde etkilemekte, bu bağlamda toplumsal yapının biçimlenmesi ve gelişmesine de olanak sağlamaktadır.

Açık kamusal mekanların sınıflandırılması bağlamında park ve rekreasyon alanları, sokaklar, caddeler ve bulvarlar, meydanlar, çarşı ve pazar alanları olmak üzere 4 ana alt başlık üzerine ayrıma gidilebilmektedir;

Park ve rekreasyon alanları: Park ve rekreasyon alanları, diğer bir ifadeyle açık yeşil alanlar, taş, toprak, bitki, su gibi öğelerle düzenlenerek insanların kullanımına açılmış kamusal mekanlardır (Burat, 2017). Açık yeşil alanlar, kentli bireyler ve kopuk oldukları doğa arasında bir bağ kurmak, kentsel yaşam kalitesini arttırmak, diğer canlılara doğal bir habitat alanı oluşturmak gibi çok çeşitli özellikleri bünyesinde barındırabilmektedir (Önal, 2014). Kent mekânı içerisinde yoğun bir kullanım alanı olmasının yanı sıra, günlük rutinlerden ve kent yaşamının yoğunluğu içerisinde uzaklaşıp nefes alma, dinlenme, diğer bireylerle sosyalleşme imkânı sunma gibi rolleri de üstlenmektedir (Tonnelat, 2010).

Sokak, cadde ve bulvarlar: Sokaklar, caddeler ve bulvarlar, kentsel mekân içerisinde yapıları alanlar arasında kalan, bireylere ve taşıtlara hareket imkânı sağlayan, farklı kentsel işlevlerin birbiriyle bütünlüğünü sağlayan dinamik mekanlardır (Öksüz, 2004). Sokaklar ulaşım hareketliliğini sağlamasına ilave olarak kentlerin en önemli kamusal alanlarından biri olma niteliğini de barındırmakta, bu bağlamda sokaklar, kentlinin karşılaşma, dolaşma, şehrin görüntüsüne ve algısına tesir etme gibi temel işlevleri de yerine getirmektedir (Jacobs, 2011).

Meydanlar: Meydanlar, kentsel alanlarda sokaklar veya daha geniş caddelerin birleştiği kapsamlı ve geniş alanlar (Toptancı, 2012) olmasının yanı sıra yapı, duvar, ağaç gibi çeşitli öğelerle sınırlandırılarak tanımlı hale getirilmiş mekanlardır (Yıldız, 2007). Meydanlar, daha önceleri agora ve forum gibi isimlerle anılan, Orta çağ ve Rönesans'tan beri de kentlerin sembol noktaları, merkezi toplanma mekanları, aynı zamanda siyasi ve toplumsal bütünlüğün temsil edildiği mekanlar olarak göze çarpmakta (Sitte, 2020; Özer & Ayten, 2005), günümüzde ise birçok kentte insanların toplanma ve dinlenme mekanları olarak kullanılmaya devam etmesinin yanı sıra anlamının dönüştüğü veya tamamen anlamını kaybettiği kentler de görülmektedir.

Çarşı ve pazarlar: Çarşı ve pazar alanları, düzenli veya periyodik zaman aralıklarında alışveriş faaliyetlerinin meydana getirilmesi imkanını sunan kentsel mekanlardır. Sektörel çeşitliliğin yer alması, farklı gruplara bir arada alışveriş imkânı sunulması, satıcı-alıcı ilişkisinin kurulması ve güçlü iletişim organizasyonlarının oluşması bağlamında kentsel mekânda sosyal bağlılığın, kentsel ilişkilerin güçlendiği mekanlar olma özelliği taşımaktadır (Kademoğlu, 2011).

2.1.2.2. Kapalı kamusal alanlar

Kentsel kapalı kamusal alanlar diğerk bir ifadeyle sosyal donatı alanları, kentteki konut, ticaret, sanayi gibi yapılı çevreler dışında kentli bireyler tarafından eğitim, sağlık, dini, sosyal ve kültürel faaliyetlerin ve ihtiyaçların yerine getirildiğı yapı formlarıdır. Yaş grupları, görüş veya ihtiyaçlara göre farklı gruplara hitap eden bu yapılar, kentsel mekânda çeşitliliğı ve sosyalleşmeyi arttıran, ayırım gözetmeksizin bireylere hizmet sunan kamusal faaliyet alanları olarak nitelendirilebilmektedir. Yerleşim alanları içerisinde eşit ve gereksinim duyulduğu uzaklıkta yer alması azami öneme sahip olan kapalı kamusal alanlar, kullanıcı grubunun kolay erişimine ve gerek duydukları hizmete sahip olması halinde kentsel yaşam kalitesini yükseltme olanağı sunmaktadır.

Kullanım biçimlerine ve planlama standartlarına göre kapalı kamusal alanlar eğitim yapıları, sağlık yapıları, dini yapılar, sosyal ve kültürel tesisler olmak üzere 4 alt başlığa ayrılabilir.

Eğitim yapıları: Çok çeşitli hizmet amaçları kapsamında farklı yaş ve kültür yapılarının bir arada bulunduğu, eğitim ve öğretim ihtiyaçlarının karşılandığı mekânsal yapı formlarıdır. Temelde okula başlama çağı ile birlikte dahil olunan eğitim yapıları, çocukların yaşadıkları konuttan daha fazla içerisinde bulundukları, sosyalleşme, bilgi edinme, eğlenme ve kendini geliştirme mekanlarıdır (Şensoy & Sağısöz, 2015).

Sağılık yapıları: Bireyin fiziki ve ruhsal bağlamda sağlık ihtiyaçlarının giderilmesi amacıyla kentlerde konumlandırılmış, küçük veya büyük ölçekli yapı formlarıdır.

Dini yapılar: Farklı dini gruplar için kentsel mekân içerisinde farklı zaman dilimlerinde dini gerekliliklerin yerine getirilmesi amacıyla kullanılan yapılardır.

Sosyal ve kültürel yapılar: Kütüphane, tiyatro, sinema, sosyal yardım merkezleri, spor kulüpleri gibi sosyal, ekonomik ve kültürel çeşitlilikler göz önünde tutularak planlanan ve kentlinin yaşam alanları içerisinde dahil olabildiğı ve dahil olması halinde kişisel ve sosyal gelişimine katkı sağlayacak mekânsal biçimlerdir (Sancar, 2004).

2.1.2.3. Özel kamusal alanlar

Özel kamusal alanlar, mülkiyeti özel bir kişi veya kuruma ait olan ve kamu kullanımına hizmet etmesi amacıyla açılmış kentsel mekanları tanımlamaktadır. Alışveriş merkezleri, spor tesisleri, kafeler, lunaparklar gibi mekanlar içerisinde sosyalleşme imkanları sunan bunun yanı sıra ücret talebinde bulunan mekânsal

biçimlenmelerdir. Araştırma konusu bağlamında bu özel kamusal alanlar içerisinde kamusal alanın en yoğun olarak görüldüğü alışveriş merkezleri incelenmiştir.

Sanayi Devrimi'nden sonra insanlardaki değişen günlük yaşam rutinleri, ekonomik anlamda değişen kentli figürü ile birlikte şekillenen sosyalleşme anlayışı kentsel mekâna yansımıştır (Önal, 2014). 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren yaşamı hızlanmış olan kentli bireyler tüm işlevleri içerisinde barındıran alışveriş merkezlerini sık kullanılan bir mekân, bir süre sonra da kamusal mekân olarak görmüşlerdir (Kademoğlu, 2011). Kentli birey ve aileler için her türlü faaliyeti barındıran alışveriş merkezleri, farklı tercihlere hitap edebilmesi bağlamında tercih edilen bir mekân haline gelmiştir. Yapay aydınlatmaları, mobilyaları, yapay bitkilendirmeleri yanı sıra kurulan sosyal ilişkiler açısından da yapaylık barındıran alışveriş merkezleri sosyal bir nitelik taşıması gereken mekanlar olma özelliğini nispeten gösterememiştir (Vural & Yücel, 2006). Kamusal alanların denetimsiz olma özelliğini yüksek güvenlik önlemleriyle ortadan kaldırmaya başlayan alışveriş merkezleri, sosyal anlamda bütünlüğü sağlayan kamusal alanlarda ayrılmaya neden olma sorununu ortaya çıkarmıştır. Kent mekânında büyük bir yer işgal eden ve açık ve kapalı kamusal mekanların kullanılabilirliğini azaltan alışveriş merkezlerinin bu denli güçlenmesi yine tarihsel süreçte gelişen ve değişen insan fikirleri ve toplum yapısının bir sonucu olarak gözlenebilmektedir.

2.1.3. Tarihsel süreçte kamusal alanlar

Kamusal alanlar toplumsal yapı ile karşılıklı bir etkileşim halinde olarak hem toplumu şekillendirmekte hem de toplumdan etkilenerek biçimlenmektedir. Biçimlenişinde toplumsal faktörler yanında zamansal etkiler de açıkça gözlenebilmekte, dönemsel değişiklikler kentsel mekâna ve kentsel mekânda da özellikle kamusal mekanlara nüfuz etmektedir. Bu aktif değişim ve dönüşümün fiziki mekâna yansımalarının net bir biçimde gözlenebildiği kamusal alanlar, kentlerin yaşayan birer organizma olmasında en önemli bileşen olma özelliğini de ortaya çıkarmaktadır (Uzgören & Erdönmez, 2017).

Şehirler tarihin her döneminde içerisinde yer aldığı topluma ve dönemin gerekliliklerine bağlı olarak değişmiş, bu değişimler kentte en fazla kamusal alanları etkilemiştir. Tarihin ilk çağlarından beri insanlar bir araya gelme gereksinimi duymuş, kamusal açık alanlar aktif olarak kullanılmıştır. Kamusal alanların dönemsel değişikliklerine bakılması kamusal alanların biçimlenişinde fikir sahibi olunması yönünde etkili olacaktır. Bu bağlamda insanlık tarihini Antik Yunan ve Roma

(Helenistik Dönem), Orta Çağ (Feodal Dönem), Rönesans ve Barok, Modernizm, Postmodernizm şeklinde incelemek gerekmektedir.

2.1.3.1. Antik Yunan ve Roma (Helenistik Dönem)

Kentsel ilişkiler tarihin çok daha eski dönemlerinden beri gözleniyor olmasına karşın bilinen en eski yapılı kamusal alanlar Antik Yunan'da gözlenmektedir. Yapılı çevre kurgusuna ve inşasına önem verilen ilk kentsel mekanlar olmaları bağlamında temelde incelenecek ilk kentsel yapılar da Antik Yunan'a dayanmaktadır. Yunan şehirlerinde iki temel kamusal mekân, agora ve akropolis olarak öne çıkmaktadır. Şehrin ana pazar yeri, ticaret alanları ve siyasi bir araya gelme mekânı olan agoranın (Şekil 2.3.) yanında kutsal bir yönetim merkezi olarak şekillenen ve tepe noktalarda kentin çekirdeğini oluşturan mekanlar akropolis olarak biçimlenmektedir (Şekil 2.4.), (Yıldız, 2007). Önceleri kentin kalbini oluşturan akropolis daha sonraları kamusal niteliği daha ön plana çıkan agoralara yerini bırakmış, agoralarda kentin çok çeşitli ticari, siyasi, sosyal ve toplumsal fonksiyonları yer almış, bu bağlamda kamusallık güçlü bir anlam kazanmıştır (Tomruk, 2002).

Şekil 2.3. Antik Yunan Kentlerinde Agora (URL1)

Şekil 2.4. Antik Yunan Kentlerinde Akropolis (URL2)

Antik Roma kentlerinde ise kentin en önemli kamusal mekanları forumlar olarak gözlenmektedir. Forum adı verilen bu mekânsal biçimler, kent için değerli yapıların arasında kalan açık kamusal alanlar diğer bir deyişle meydanlar olarak şekillenmiş, form bakımından ise yatayda ve dikeyde 2/3 orana sahip dikdörtgen bir yapı olarak nitelendirilmektedir (Şekil 2.5.), (Spreiregen, 1965'ten akt. Sadeq, 2019). Kentte kamusal işlevler bakımından agoraya benzer olarak ticari, sosyal, toplumsal, siyasal tüm faaliyetleri barındırması nedeniyle Antik Roma'daki forum yapılarının Antik Yunan kentlerindeki agoraların bir devamı olduğu düşünülmektedir (Tomruk, 2002). Antik Roma kentlerinde daha önce görülmemiş oranda kamusal ilişkilerin meydana geldiği, kentsel alanlarda toplanmaların, gösterilerin, oyunların ve hamam kullanımının varlığı bilinmekte, kentsel kamusal ilişkilerin gelişiminde bu yapılanmanın büyük etkisi olduğu açıkça görülebilmektedir (Pustu, 2006).

Şekil 2.5. Antik Roma'da Forum (URL3)

2.1.3.2. Orta Çağ (Feodal Dönem)

Orta Çağ döneminde ekonomik ve sosyal yapının içerisinde bulunduğu durum nedeniyle kamusal alanlarda büyük değişimler gözlenmemiş, buna ek olarak yine Antik Yunan ve Roma kentlerinde olduğu gibi ticari faaliyetlerin yürütüldüğü pazar yerleri ve meydanlar gücünü korumuştur. Orta Çağ'da meydanlar; idare binası ve sarayın önünde yer alan resmi meydanlar, etrafında ticari dükkanların yer aldığı pazar yerleri ve kilise meydanları olmak üzere üç biçimde şekillenmiştir (Özdeş, 1984'ten akt. Yıldız, 2007). Orta Çağ kentlerinde kilise meydanları, pazar yerleri ve sokaklar kamusal yaşamın gözlemlendiği mekanlar olmuş, ancak içlerinden en bariz kamusallığın güç kazandığı yapı sokaklar olarak biçimlenmiştir (Bouzaidi, 2018). Orta Çağ'da ekonomik, toplumsal ve sosyal yaşamın asıl merkezi kiliseler veya çarşılar değil sokaklar olmuş, sokaklar,

alışveriş, tören, eğlence mekanları olmasının yanı sıra dini ve kültürel etkinliklerin de buluşma ve toplanma alanları haline gelmiştir (Jackson, 1984'ten akt. Bouzaïdi, 2018). Bu bağlamda Orta Çağ kentlerinin gelişimi ile birlikte kentsel mekânda sokak varlığının güç kazandığı ve kamusal yaşamın dinamik bir hale geldiği söylenebilmektedir (Şekil 2.6.).

Şekil 2.6. Orta Çağ'da Kentsel Mekân (Almanya-Nordlingen Kasabası) (URL4)

2.1.3.3. Rönesans ve Barok

Rönesans'a kadar genel itibariyle ticari, siyasal ve toplumsal işlevlere hizmet eden kamusal alanlar için Rönesans dönemi ile birlikte günümüzdeki anlamıyla şehircilik, planlama ve kentsel tasarım anlayışlarının temellerinin atılmaya başlanmış, kamusal ve kamusal mekân kavramlarının ifade ettiği törenlerin kutlanma alanları, ulaşım hatlarının düğüm noktaları gibi temel fonksiyonlar yüklenmiştir (Tomruk, 2002). Rönesans döneminde ticaret alanları, kamu ve yönetim binaları, kilise ve tapınak gibi kent için önemli yapıların değer kazandığı ve kamusal alanların bu yapıları birbirine bağlayan bir işleve sahip olduğu gözlenmektedir. Rönesans döneminde kamusal yaşamın merkezi olarak biçimlenen mekanlar meydanlar olmuş, yönetimin gücünün hissedildiği ihtişamlı yapıların kuşattığı meydanlar kamusal toplanma ve etkinlik alanları olarak şekillenmiştir (Şekil 2.7.).

Orta Çağ kentlerinin organik biçimlenişi Rönesans ve ardından gelen Barok dönem ile birlikte yerini geometrik bir planlama ve tasarım anlayışına bırakmış, kentler şekil, biçim, düzen ve perspektif olguları üzerine kurgulanarak planlanan yapılar haline gelmiştir (Uğurlu, 2010). Kentin ve kentlileşmenin önem kazanmaya başladığı bu dönemler kentsel estetik ve görselliğin güç kazandığı -özellikle Barok-, kent yönetimlerinin görsel anlamda güzel mekanların üretilmesi ve imarı konusunda çaba harcamaya başladıkları süreçler olarak gözlenmektedir (Coşkun, 2012). Deleuze'ye göre Barok dönem kent planlama anlayışı, resmin genişleyerek heykele, heykelin mimariye ve mimarının de çevresiyle ilişki kurarak kent planlamaya evrilmesidir, diğer bir deyişle zincirlerle bağlı bir yapıda ressamın bir şehir plancısı haline gelmesidir (Deleuze, 1993). Estetik anlayışın gelişmesine karşın Orta Çağ ve Rönesans kentlerindeki sokaklardaki kamusallık anlayışı, genişleyerek biçim kazanmış saray bahçelerine ve salonlarına taşınmış, tiyatro, dans, eğlence gibi faaliyetler soyluların özel alanlarına taşınarak halktan uzak bir konuma gelmiştir (Şekil 2.8.), (Vural & Yücel, 2006).

Şekil 2.7. Rönesans Kentlerinde Kamusal Mekân (Duomo Katedrali ve Piazza Del Duomo, Milano, İtalya) (URL5)

Şekil 2.8. Barok Dönem Saray Bahçeleri (a- Versay Saray Bahçesi, Versailles, Fransa; b- Het Loo Saray Bahçesi, Apeldoorn, Hollanda) (URL6)

2.1.3.4. Türk-İslam Kentleri

Türk kentlerinin de içerisinde yer aldığı genel olarak İslam kentlerinde dini anlayış nedeniyle açık kamusal alan olarak kullanılan batı tarzı meydan algısı bulunmamakta, bu meydanlardan ziyade bir cami ve önündeki avluda gelişen bir kamusalılık gözlenmektedir (Şekil 2.9.), (Çınar, 2005). Aynı zamanda çarşı ile bütünleşen bir yapısı olması bağlamında Türk ve İslam kentlerinde camiler yalnızca ibadetlerin yerine getirildiği bir mekan değil, kentlinin toplandığı, sosyalleştiği, alışveriş yaptıkları bir kamusal alan niteliği taşımıştır (Kuban, 1996'dan akt. Çınar, 2005).

Batı kültürlerinde meydanı merkeze alan bir kentsel biçimlenme görülürken Türk-İslam kentlerinde dini anlayışın bir yansıması olarak camiye merkeze alan bir kentsel yapıyı çevre oluşumu görülmekte, yine batı kültürlerinde sokağa açılan evlerin aksine İslam anlayışının getirdiği mahremiyet algısı avlulu evlerin olduğu içe kapalı konut yapılarını hakim kılmaktadır (Nalbant, 2016). Bunun yanı sıra Türk kentlerinde bedestenler, çarşılar, kahvehaneler, çeşmeler ve sokak aralarında plansız ve kendiliğinden oluşmuş küçük meydanımsı biçimler kamusalılık taşımıştır (Gökgür, 2008'den akt. Nalbant, 2016).

Türk-İslam kentlerinde bahsi geçen tüm mekanlarda kamusal ilişkiler kurulmasına karşın Habermas'ın değindiği kamuoyu anlamında bir yapının oluşumu ilk kez Osmanlı kentlerine 16. yüzyılda dahil olan kahvehaneler sayesinde olmuştur. Kahvehaneler o güne değin oluşan ayaküstü sohbet mekanlarının aksine tartışma, gündemden haberdar olma, vakit geçirme ve buluşma mekanları haline gelmiş, din, dil, ırk gözetmeksizin herkesin bir araya gelip vakit geçirebileceği ortamlar oluşturmuştur (Şekil 2.10.), (Sağlam vd., 2019).

Şekil 2.9. Osmanlı kentleri cami ve avlusunda kamusallık (Ulu Cami, Bursa) (URL7)

Şekil 2.10. Osmanlı kentlerinde kahvehane kültürü ve kamusallık (URL8)

2.1.3.5. Modernizm

Modernizm, TDK (2021)'ya göre, 'çağdaşlaşma' veya 'çağdaşlama akımı' olarak tanımlanmaktadır. Toplumsal bağlamda eskiyi bırakma, yeniye yönelme algıları çerçevesinde biçimlenmiş olan terim, Aydınlanma Dönemi sonrası sosyal yapının ve toplumların yeni bir düzene adapte olması, bireysel bir yapıyı kabullenmesi üzerine şekillenmiştir. Aydınlanma Dönemi arkasından gelişen yeni ekonomik olgular ve bunun ekseninde şekillenen toplum yapısı ile birlikte modernizm temel şeklini almış, bu bağlamda sanat, mimari, toplum yaşantısı, ekonomi, politika gibi birçok faktöre etki etmiş ve tarihin her döneminde olduğu gibi bu şekillenme de doğrudan kamusal ve kamusal mekanları biçimlendirmiştir.

Modernitenin kapitalist ekonomiyle karşılıklı ilişkisine bağlı olarak kentsel mekânı da bünyesine dahil etmesi kentsel alanda özel alanın daha da özelleşmesini, evin içinin dolaylı olarak bireyselliğin güç kazanmasını sağlamıştır. Modernizmin kentsel mekâna bu bağlamda etki etmesinin en büyük etkeni, mülkiyet kavramının daha önce algılandığından daha farklı bir önem kazanmasıdır. Özel ve kamusal alanlar net sınırlarla ayrılmaya başlamış, mülk sahipliği ekonomik bir güç olarak algılanmıştır (Falay, 2014). Mülk sahipliğinin güç kazanması kentli için bir kazanç alanı haline gelmeye başlamış, bu durum da yine değeri artan kütlenin tasarımının ve bakımının kamusal alanın önüne geçmesini sağlamıştır. Kamusal alanların bireysel olarak kazanç sağlamayı bireylerin dış mekâna olan ilgisi zamanla azaltmaya başlamıştır.

Modernizm genel itibarıyla en yoğun hissedildiği çevrelerin yine kentler oluşu da 1933 yılında Uluslararası Modern Mimarlar Kongresi (CIAM)'nde imzalanan Atina Bildirgesi içerisinde açıkça gözlenebilmektedir. Bildirgenin kentsel anlamda en net ayrımı, bölgeleme (zonning)'dir. Bildirgeye göre planlama evrensel olmalı, her kent konut, çalışma, ulaşım ve rekreasyon olarak dört bölgeye ayrılmalıdır (Karakurt, 2006). Yine modern mimarlık hareketinin kentlere getirdiği hızla artan nüfusa cevap vermek amacıyla geleneksel konut anlayışı yerine daha fazla ışık, hava alımı ve yeşil alanın artırılması kaygısıyla dikeyde yükselmek olmuştur. Burada Le Corbusier modern mimarlık anlayışına göre dış mekân oluşumunu;

- Kütlelerin yere oturan taban alanlarının azalması,
- Hızla artan nüfusa cevap vermek amacıyla kütlelerin dikey olarak yükselmesi,

- Yeşil alanları artırmak amacıyla yüksek kütlelerin daha fazla hava ve ışık alacak şekilde yeşil alanların içerisinde dağıtılması şekilde tariflemiştir (Bala, 1998).

Modern mimarlık ve kent planlama anlayışıyla birlikte düşeyde yükselmiş yapılar değer kazanmaya başlamış, bu yapılar dışında kalan alanlar bakımsız ve önemsenmeyen mekanlar halini almıştır. Kütlelere gösterilen önemin kamusal mekana yansıtılmaması, düzenleme ve bakımının kontrol altına alınmaması zamanla dış mekanın önemini daha da azaltmış, sonraları bu soruna “planlamadan arta kalan alanlar (SLOAP -space left over after planning-)” olarak nitelendirme getirilmiştir (Bala, 1998).

Bir süre sonra aracın da birbirinden uzak bölgelerde yer alan mekanlar arasında ulaşımı sağlaması amacıyla önem kazanmasıyla birlikte kamusal alanlar neredeyse tümüyle araç hakimiyetine uygun olarak biçimlendirilmeye başlamıştır. İşe, okula, günlük ihtiyaçlarına gitmek için araç kullanmaya başlayan bireyler artmış, planlama bu duruma daha fazla cevap vermek zorunda kalmış ve kentler geniş yol bağlantılarıyla sarılmış yapılar haline gelmiştir. Birbiri peşi sıra gelişen süreçler olması nedeniyle yollar genişledikçe araç kullanımı daha rahat hale gelmiş araca talep arttıkça yoğunluğu karşılamak için yollar daha da genişletilmiştir. Kentsel mekânda önceleri insan ölçeği dikkate alınarak kurgulanan kamusal alanlar modern kent planlama anlayışının bir çıktısı olarak araç ölçeğine mahkûm bırakılmıştır.

Bir başka açıdan mekânsal olarak değişmiş ve nüfusu hızla artan kentlerin kamusal alanları bireylere erişimi zor ve yetersiz gelmeye başlamıştır. Bölgelere ayrılmış kentlerde bireylerin tüm ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için yeni kentsel mekanlar olarak alışveriş merkezleri oluşmaya başlamıştır. Alışveriş merkezlerinde bir kentli olarak bireyin ihtiyacı olan her şeye tek bir mekândan erişebilmesi, bunun yanı sıra spor, eğlence, yemek gibi birçok aktivite ve ihtiyaç alanını da içerisinde barındırmasıyla tüm bir aileye hizmet edebilir konuma gelmiştir. Bu denli çok çeşitli yapıyı bünyesinde barındırabilmesi nedeniyle alışveriş merkezleri bir süre sonra en sık uğranan alışveriş mekanları haline gelmiş, kentsel kamusal alanlardan karşılanan birçok ihtiyacı arka planda bırakmıştır. Bu durum kentli bireylerde kamusal alanda bir araya gelinen çarşı, pazar, park, ibadet alanı gibi birçok alana gidişin önüne geçmiş, kamusal alanların önüne yeni bir set çekmiştir.

Tümüyle yorumlanacak olursa bölgelerle net olarak ayrılmış, görsellikten çok işlevselliğe önem verilmiş, özel mülkiyete bağlı olarak şekillenmiş kentsel mekanlar

oluşmasına neden olan modern kent planlama anlayışı ile birlikte 20. yüzyıldan itibaren kentlerde tek düze ve yerellikten uzak kentsel mekân oluşumları gözlenmeye başlanmıştır (Şekil 2.11.). Bu denli katı kurallarla şekillenmiş kentsel mekanlarda bireylerin gündelik yaşantısında hâkim olamadığı kamusal mekanlar oluşmaya başlamış, kentlerde kamusal alanlar eskisinden daha yüzeysel ve toplumdan çok bireyin öncüllendiği mekânsal algılar oluşturulmuştur.

Modernizme entegre olmuş bir toplumla ilgili Henry Lefebvre ise, modern toplumun en önemli kaygısı akılcılık, planlama ve örgütlenme ise gündelik hayat diye bir şey olabilir mi, sorgulamasında bulunmakta (Lefebvre, 2020), bu bağlamda modernizmin düzenlenmiş hayat tarzıyla gündelik olanı yok ettiği üzerine vurgu yapmaktadır.

Şekil 2.11. Modernizmde Kentsel Mekân (Esplanada dos Ministérios, Brasília) (URL9)

2.1.3.6. Postmodernizm

Postmodernizm üzerine net bir tanımlama yapılamamakla birlikte bazı çevrelerce modernizmden kopma, bazı çevrelerce ise modernizme bir devam olarak nitelendirilebilmektedir. Postmodernist söylemlerin 1970’li yıllardan itibaren gelişen ve farklı bakış açılarına izin veren, sade ve yalın düşünce biçimlerinden ziyade fikir zenginliğini benimseyen yapısı, kentlerdeki çok çeşitli kültür yapısına olanak sağlamaktadır (Karakurt, 2006). Buna karşın postmodernizm, kentlere bütüncül bakılamayacağı ve parçacıl yaklaşılması gerektiği üzerine bir yaklaşım sergilemekte, bu

bağlamda kentlerde bütünlük algısı ortadan kalkmaktadır. Postmodernizme göre her kentsel mekânın tek başına bir algısı, anlamı vardır ve bu açıdan kentleri herhangi bir disiplin altında irdelemek olanaksızdır (Özbek, 2004).

Postmodernistler esasında mekâna bakış bağlamında modernistlerden ayrılmaktadır. Modernistler, toplumsal ve bütüncül bir açıdan bakarak kentsel mekâna işlevsel bir nitelik kazandırmayı hedeflerken postmodernistler, her mekânı kendi başına özerk bir yapı olarak görerek kentsel mekânı isteğe ve görselliğe göre parçacıl olarak biçimlendirmeyi hedeflemiştir (Şekil 2.12.), (Harvey, 1999; URL10; Karakurt, 2006).

Genel anlamda modern ve postmodern kent mekânında kamusal alan anlayışı iki farklı görüşle yorumlanmıştır. Kant ve Dacheux gibi teorisyenlere göre kamusal alan, halk ve devlet arasında sorunların tartışıldığı mekân olarak tanımlanırken, Habermas, Sennet, Arendt gibi teorisyenlere göre bu dönemlerde kamusal alanlar devlet tarafından şekillendirilen, halkın kamu yönetimi sürecine dahil edilemediği ve kamusalıktan uzaklaşan bir süreç olarak tanımlamaktadırlar. Bunun yanı sıra yine postmodern dönem ile birlikte özelleşme güç kazanmış ve kamusal alanların niteliği değişmeye başlamış, buna bağlı olarak tüketim odaklı toplum biçimi oluşmuş ve bireysellik kamusal çıkarların önüne geçmiştir (Turan & Aydılek, 2017).

Şekil 2.12. Postmodern Kentsel Mekân (Las Vegas) (URL11)

2.1.3.7. 21. yüzyıl kentleri

2000 yılı ve sonrasında gelişen sosyal, ekonomik ve mekânsal yapı, modernizm ve postmodernizm ilkeleri çerçevesinde gelişim göstermeye devam eden, esasen modern kent algısının yön verdiği kentsel mekân oluşumlarının yanı sıra küresel ekonomi ve toplum düzeninin gözlemlendiği bir dönem olarak öne çıkmaktadır. Bu şekillenmenin etkileri küresel düzlemde insanların etkileşim olanaklarının değişmesi, hızlanması, ekonomik faaliyetlerin mekâna bağlı olmaksızın gerçekleştirilmesi ekseninde değiştiği söylenebilmektedir (Gürsoy & Sadioğlu, 2022).

Modernist ve ardından postmodernist yapıya uygun gelişmiş kentsel alanlar halen günümüz iletişim teknolojilerine ve insan odaklı kentsel yaklaşımlara bütünleşmiş bir biçime entegre olma aşamasında eksiklikler göstermektedir. Birçok dünya kentinin bugün şekillenmesinde etkili olan modernist kent planlama anlayışı, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra artan araç sahipliği ve bölgelere ayrılmış (zoning) kentsel alanlara sahip yapısı açıkça gözlenebilmektedir. Modernist planlamaya uygun biçimlenmiş kentlerin 1960'lardan sonra hız kazandığını ve bu tarihlerden itibaren insanların araca bağlı yaşamlarının hayatlarını, yaşadıkları çevreleri biçimlendirdiği görülmektedir (Koglin & Rye, 2014).

Kentsel bağlamda 20. yüzyılın başlarında aracın getirdiği hızın kentleri yaygın formlara itmesinin yanı sıra 20. yüzyılın sonlarında gelişen teknoloji ile kentsel mekânda hareket etmeden birçok işlevin yerine getirilebilmesi de bireylerde şehir merkezinden kaçma eğilimini arttırmıştır. Kentsel mekandaki daha önce ihtiyaç duyulan birçok yapının veya mekânın erişimine duyulan ihtiyacın azalması kent merkezlerinin çekiciliğini azaltmış, bağlantılı kentsel mekanlar yerini birbirinden uzak ve kopuk mekânsal formlara bırakmıştır. Mekânsal anlamda bireylerin uzaklaşmasına çözüm olarak ulaşım yapısının daha da güç kazanması, araca olan talebi ve ardından ihtiyacı artırmış, kentsel alanlar geniş yol ağlarıyla sarılmış mekânsal formlara dönüşmüştür. Bu bağlamda kontrolsüz bir şekilde büyüyen metropol kentlerin kamusal alanları için en büyük tehditlerden biri olarak ulaşım odaklı kentsel büyüme anlayışı ortaya koyulabilmektedir. 20. yüzyılda araçla tanışan insanların aracı benimsemesi ve ona uygun olarak hayatlarını şekillendirmesinin çok uzun sürmediği görülmektedir. Buna karşın mevcut durumda dahi bu araç yükünü kaldıramayan kentlerin geleceği için tartışan uzmanlar ortak bir görüş benimsemekte, araca adapte edilmiş kentlerin artık insana odaklanması gerektiği görüşünü vurgulamaktadırlar (Gözegir, 2019). Araca uygun olarak biçimlenen kentsel yapı, sosyal ve fiziksel olarak insan kullanımına

uygunluğunu yitirmekte, araca bağı bireyler kamusal alanlara çıkma gereksinimini kaybetmektedir. Aracın güç kazanması kamusal alanların, özellikle sokak ve caddelerin insanların gözünde ev ile işyeri veya ev ile okul arasında bir geçiş mekânı olarak görülmesine neden olmuştur.

Sanayi Devrimi sonrasında modern planlama anlayışının getirdiği araca bağı ulaşım, bölgelere ayrılmış kentsel yapı ve parçacıl, kopuk kentsel mekanlar bireylerde sosyo-kültürel anlamda da birçok değişikliğe neden olmuş, kamusal ve kamusal alan algısı da özelleşmenin etkisi altında kalmıştır. Tarihin tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişte yaşattığı doğadan uzaklaşmanın kent mekanlarına yansıttığı kentsel biçimlenme olgusu bugün sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş ile birlikte kamusal alanlardan kopan mekânsal biçimlenmelere dönüşmeye başlamıştır (Sınmaz, 2015). Kamusal alanlara hem fiziksel hem de psikolojik anlamda erişimin zorlaşmaya başlaması özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren özel kamusal alanlara güç kazandırmış, alışveriş merkezleri, spor salonları, kafeler vb. mekanlar kentsel açık alanların yerini almıştır (Şahin & Arslan, 2015). Kentsel açık kamusal alanların kentlerde yaşayanlar tarafından kamusal mekândan beklentilerin karşılanacağı alanlar özel-kamusal mekanlara devredilmiş, özellikle alışveriş merkezleri 21. yüzyıl kentlerinin en aktif kullanılan kamusal mekanları haline gelmiştir.

2.2. İletişim Teknolojileri ve Uzaktan Çalışma

Toplumlar içerisinde yer aldığı tarihi, sosyal, ekonomik ve teknolojik düzlemde, bu olguların bütünleşik bir entegrasyonu olarak biçimlenmektedir. Her döneme özgü toplumsal bir yapı olması sebebiyle 2000 ve sonrasında da yeni bir toplum yapısı şekillenmektedir. Bu yeni toplum yapısını etkileyen önemli faktörlerden biri 21. yüzyıl kentlerinin oluşum sürecinin de önemli etkenlerinden biri olan teknolojik gelişmeler olarak gözlenebilmektedir. Günümüz toplumunun şekillenmesinde hızlı bir şekilde etki etmeye başlayan bilgi ve iletişim teknolojileri, temelde bireyleri etkilemekte, bu etkinin bir sonucu olarak toplumsal yapıda değişikliklere neden olmaktadır.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimi ile birlikte – özellikle iletişim teknolojileri – bireylerin dar kapsamda başka bir kişi ile geniş kapsamda tüm dünya ile arasındaki ilişkinin çok kısa sürelerde kurulması sağlanabilmekte, bu sürelerin kısalığı kişilerin yaşam standartlarının değişmesine neden olmaktadır. İletişim teknolojilerinin de uzun vadede toplum üzerinde ortaya çıkardığı çok sayıda değişiklik bulunmakta, ancak geçmiş dönemlere kıyasla etkileri çok daha hızlı gözlenmektedir.

2.2.1. İletişim teknolojilerinin gelişim süreci

İnsanlık tarihinin bilgi toplumuna erişene kadar yaşadığı gelişim sürecinden yola çıkarak bilgi ve iletişim teknolojilerinin ne kadar hızlı ilerlediğine bir yorum yapılacaktır. ÖZÇAĞLAYAN (1998)'nin betimlemesi açıklayıcı olmaktadır; tarihsel gelişim süreci 60 yaşında bir insan olarak düşünülürse, bu insan 7 yaşında ilk kez taş yontmuş, 25 yaşına geldiğinde ateşten yararlanmış, 58 yaşına geldiğinde hayvancılığa başlamış ve topraktan ürün elde etmiş, 59 yaşında ev yapmaya başlamış ve madenleri işlemiş, bundan 6 ay sonra ihtiyaçları için alfabeyi bulmuş, bir süre sonra matbaayı bulmuş, ardından 2 gün sonra buharlı makineyi icat etmiş ve son birkaç saatte, telefon, radyo, televizyon ve bilgisayarı üretmiş, aynı anda uzayda dolaşmaya başlamıştır (ÖZÇAĞLAYAN, 1998). Bu betimlemenin de ortaya koyduğu gibi aslında insanlık tarihi boyunca yavaş ilerlemiş olan gelişim süreci özellikle son yüz yılda birbiri peşi sıra ortaya koyulan gelişmelere sahne olmuş, bilgi ve iletişim teknolojileri önüne geçilemez bir hız kazanmıştır.

İletişimin insanlık için bir gereksinim olduğu ve bu gereksinim çerçevesinde insanlığın varoluşundan bu yana iletişimin de çeşitli değişimlere uğradığı gözlenmektedir. İlk çağlarda konuşma gereksinimi duyan insan, daha sonraları yazıyı gündelik yaşamın bir parçası haline getirmiş, ardından 15. yüzyılda matbaa ile hızlı bir gelişim kaydedilmiş, fikirlerin çoğaltılarak kayıt altına alınması ve daha çok insana ulaşılması sürecine girilmiştir (GÖNEÇ, 2007). İletişim adına ortaya konmuş bu gelişimlerin yanı sıra esas girişimler 19. yüzyılda insanoğlunun yaşamına dahil olmaya başlamıştır. Bugün kullanılan birçok iletişim aracının kökeni de esasen 19. Yüzyılda geliştirilen iletişim teknolojilerine dayanmakta, temelde aynı işlevi barındıran iletişim araçlarının temel farklılığı çok daha uzak mesafelere, çok daha hızlı erişim sağlayabilmesi olarak nitelendirilebilmektedir (NOLL, 1999).

Sanayi Devrimi'nden önce tüm ihtiyaçlarını, zevklerini, sosyal ilişkilerini manuel olarak kurgulayan ve gerçekleştiren insanoğlu, buharlı makinenin icat edilmesinin ardından büyük bir atılımla hayatını değiştirmeye başlamış, kentleşme, kentlileşme olguları gün geçtikte artış göstermiştir. Enformasyon ağının kentlerde yoğunlaşmış olmasının yanı sıra iş gücünün de kentlerdeki yoğunluğu bireyleri, kitleleri kentlere çekmiştir. Sanayi toplumunun sürekli gelişimi, toplumsal yapıdaki bazı gereksinimleri de ortaya koymuş, bireyler yan yana gelmeden iletişim kurma ihtiyacı hissetmeye başlamışlardır.

İnsanoğlunun yaşamını derinden etkileyen ve bu etkiyle birlikte değişime uğratan iletişim teknolojilerini inceleyecek olursak bunu telgraf, telefon, radyo ve televizyon, bilgisayar ve internet olarak sıralayabiliriz.

Telgraf: Toplumsal yaşamdaki kitle iletişim araçlarının gelişimi temelde telgrafın icat edilmesiyle başlamıştır. Telgrafın esas amacı da mektup veya gazete gibi ulaşım yoluyla iletilen mesajların aktarımını hızlandırmak, nokta ve çizgilerden oluşan mors alfabesiyle mesajları iletmek ve bunu yazıya dökmekten oluşuyordu (Yayla, 2017). Belli bir uzaklığa mesajları iletmeyi sağlayan ilk telgraf sistemi 1794'te Paris ve Lille kentleri arasında kurulmuş olan Chappe Telgrafı'dır. Telgraf kullanımının yazılı metnin iletilmesinden çok daha kullanışlı olması çok hızlı bir şekilde yayılmasını, 1852 yılına gelindiğinde 29 kent arasında ağ kurulmasını sağlamıştır (Gönenç, 2007).

Telefon: Telefonun icat edilmesiyle birlikte telgraftaki alfabeyi öğrenme gereksinimi ortadan kalkmış, yazılı iletişimin yerini sözlü iletişim almıştır (Yayla, 2017). Söz iletimini sağlayan bu aracın icadını 1876 yılında Alexandre Graham Bell gerçekleştirmiş, icat ettiği cihaz ile kitlesel iletişimde yazılı devrin arka planda kalmasını sağlamıştır (Gönenç, 2007).

Radyo ve televizyon: İlk olarak 19. Yüzyılda Macaristan'da telefonlu radyo olarak ortaya çıkmasına karşın gerçek anlamda ilk radyo yayını 1920 yılında ABD'de gerçekleşmiştir. 1930'lu yıllarda radyo önemli bir etki yaratmaya başlamış, 1950'lerden itibaren her yerde dinlenen bir cihaz olarak her eve girmeye başlamıştır (Gönenç, 2007). Radyonun ortaya çıkması, kitlesel iletişimde yeni bir dönem başlatmış, kaydedilen sesin yayınlanması ve bunun evlere girebilen bir yapıya sahip olması radyonun hızlı bir şekilde gündelik hayata dahil olmasını sağlamıştır (Yayla, 2017).

20. yüzyılın ortalarında televizyon toplumdaki yerini almaya başlamış, hızlı bir şekilde kitleleri etki altına almıştır. Televizyonun hem sinema gibi görsel ve sesli iletimi sağlaması hem de radyo gibi ev ortamına rahat bir şekilde dahil olabilmesi onun döneminde rakipsiz bir kitle iletişim aracı olmasına olanak sağlamıştır. Özellikle 1980'lerden sonra büyük kitleleri etki altına almış olan televizyon, halen en önemli kitlesel iletişim araçlarından biri konumundadır. Geçmişteki durumuna nazaran bugün her kullanıcı kitlesine, isteğe göre yanıt verebilen televizyon, bireylerin ve toplumların etki altına alınabileceği bir medya aracıdır. 7'den 70'e her yaş grubuna uygun içerik sunan televizyon insanların günlük yaşam rutinlerine de etki etmiş, gündelik hayatını televizyona uyarlayarak yaşayan bireyler ortaya çıkmıştır. Televizyon yine toplumsal etki düzeyini artırdığı günden itibaren bireylerde eve kapanma, içerikleri takip etme ve

sosyalleşme gereksinimi duymama olgularını oturtmaya başlamıştır. Etkileme düzeyi bu denli büyük olan bir iletişim aracının kamusal yaşamda kayda değer oranda olumsuz etkiler oluşturduğu tartışmaları da bugün dahi devam etmektedir (Ocak, 2016).

Bilgisayar: İlk bilgisayar 1946 yılında en basit haliyle, elektronik hesap makinesi gibi işlevler yüklenen bir cihaz olarak üretilmiş, daha sonra üzerine atfedilen çok çeşitli özelliklerle geliştirilmesi sağlanarak bugün geldiği noktada tüm işlevleri elektronik olarak yerine getirebilen bir cihaz olmuştur (Gönenç, 2007).

Diğer kitle iletişim araçlarının yanı sıra bilgisayarın icadı, veriyi işleme, gönderme, ileti alma imkanlarını sağlamış, enformasyonun dünya üzerindeki yayılımını hızlandırmış, bu araç ağlar sistemiyle birbirine bağlanarak insanlık için iletişimde yeni bir yapının kapılarını aralamıştır. Bilgisayarın icadının ardından zamanla geliştirilen biçimiyle 1990’larda evlerde kişisel bilgisayarlar şeklinde yerini almaya başlamıştır (Ocak, 2016). Bilgisayarın gösterdiği bu olağanüstü gelişimin temelinde esasen bugün tüm dünyayı bir ağ şeklinde birbirine bağlayabilen, aktif veya inaktif olarak her gelişmeden haberdar olmayı sağlayabilen internet görülmektedir.

İnternet: Bilgisayarlar üzerinde üretilen bilginin yayılması noktasında internet ağları gündeme gelmiş, başlangıçta birkaç bilgisayarın iletileri aktarmak için bağlanmış olması zamanla tüm bilgisayarların bu ağa dahil edilmesiyle neticelenmiştir. İnternet, dijitalleşme olgusunun ve enformasyonun dünya üzerindeki yayılımının zirve noktası olmuştur (Yayla, 2017). 21. yüzyılın başlarında her eve girmeye başlayan bilgisayar ve internet, 2010’lu yıllardan sonra evlerde televizyon ile eşdeğer, ilerleyen süreçte ise televizyondan daha önemli bir yer edinmiştir.

İnternet ağlarının ilk geliştirildiği algıdan ziyade bugün internet, kullanılan tüm eşyalara eklenilebilen (nesnelerin interneti ‘IoT’), bu bağlamda insandan insana, eşyadan insana, insandan eşyaya veya eşyadan eşyaya ileti sunarak yaptırım sağlayabilen bir yapı halini almıştır. Kişisel olarak sahip olunan akıllı telefon, bilgisayar, tablet gibi teknolojik araçlarla dünyaya anında bağlanılabilen veya anlık bilgi akışını sağlayabilen bir mekanizmayı oluşturmuştur (Gündüz & Daş, 2018).

İnternetin küresel çaplı etkisinin tanımlaması Marshall McLuhan’ın 1967 yılında söylediği “Küresel Köy (Global Village)” isimlendirmesiyle bağdaştırılmaktadır (Aktaş & Çaycı 2013). McLuhan’ın, ilk kez televizyon için ortaya attığı bu deyiş, her geçen gün küresel yapıda daha fazla yer edinmektedir. McLuhan’a göre teknolojik araçlar, analog araçların aksine, karmaşık, kapsayıcı organizmalar olmaları yanında bireysel ve toplumsal düşünce ve davranış yapısında değişikliklere yol açmaktadır. Küresel Köy

tanımlamasıyla, dünyanın tek bir küresel yapıya dönüşeceği, her şeyiyle tek bir topluluğa daralacağı öngörüsünde bulunarak aslında elektronik kablolarla birlikte zaman ve mekân kavramının ortadan kalkacağını ve kan akışı gibi veri dolaşımının sağlandığı küresel tek bir mekanizmaya evrileceği görüşünü ortaya koymaktadır (Antecol, 1997). McLuhan'ın da ortaya koyduğu gibi küresel düzlemde her geçen gün daha fazla birey bu küresel ağa dahil olmakta, bireyler arasındaki ilişkiler ve bağlantılar bu sanal ağların etkileşimi üzerinden kurulmaktadır.

McLuhan'ın küresel köy tanımlamasına benzer nitelikte bir yaklaşım olarak Harvey (1999) de “zaman ve mekan sıkışması”ndan bahsetmiştir. Mekânsal anlamda geçmişteki gibi bir dünya üzerinde yaşanmadığını, her geçen gün artan teknolojinin ulaşım ve erişim olanaklarında yeni bir çağ açtığını ve bu durumun dünyanın küçülmesine neden olduğunu ortaya koymuştur. Harvey bu tanımlaması ile kişilerle birlikte toplumların da zamanla birbirlerine daha kolay erişim sağlayabildiklerini, dünyanın iletişim ve ulaşım anlamında zamansızlaştığını ifade etmiştir.

İnternetin karşı konulamaz gelişimi son dönemde yapay zekâ kavramıyla daha farklı bir anlam taşımaya başlamış, nesneler kendi kendilerini geliştirebilir, güncelleyebilir ve onlara sağlanan olanaklarla yeni fikirler üretebilir bir hal almıştır (Gündüz & Daş, 2018). Bu bağlamda sürekli gelişmeye devam eden bu ağ yapısı ve araçlar, bireylerin gündelik yaşamlarını tümüyle kaplamakta, telefon, tablet veya bilgisayar olmadan erişilebilirliğini kaybeden ve teknolojinin sağladığı olanaklara hızla alışan bireyler oluşmaktadır. Bireyler için bugün teknoloji; iletişim kurabildikleri, küresel düzlemde fikirlerini paylaşabildikleri, işlerini yürütebildikleri, alışveriş yapabildikleri, kamusal hizmetleri alabildikleri, eğlenebildikleri, eğitim sürecine dahil olabildikleri, kitap okuyabildikleri, film, dizi izleyebildikleri, müzik dinleyebildikleri veya merak ettikleri herhangi bir şeyi saniyeler içerisinde öğrenebildikleri bir yaşam gerekliliği haline gelmiştir. E-posta, e-ticaret, e-devlet, e-sağlık gibi birçok hizmet internet aracılığıyla kişilerin telefon veya bilgisayar üzerinden anlık olarak erişebildikleri yapılar haline gelmiş, bireyler evlerinden çıkmadan birçok işini dakikalar içerisinde tamamlayabilir konuma gelmiştir (Özcan & Keskin, 2020).

Yaşanan tüm gelişmeler bilgisayar ve internet tabanlı bir iletişim teknolojisine oturtulacak olursa, bu teknolojilere “yeni medya” nitelendirmesi getirilmektedir. Yeni medyada birey etken ve aktif, buna ilaveten medya ağ tabanlı, sınırsız ve merkezsizdir (Aydoğan & Kırık, 2012). Yeni medyanın üç temel özelliğini Richard Rogers şöyle sıralamıştır:

1. Etkileşim (Interaction): İletişim sırasında hem alıcı hem de verici süreçten ve birbirlerinden etkilenmektedir.
2. Kitlesizleştirme (Demassification): Büyük bir kitle içerisinde her kullanıcıya özel mesaj sağlayacak kadar kitlesizleştirici olabilmektedir.
3. Eşzamansızlık (Asenkron): Kişiye istediği an mesaj gönderme veya alma opsiyonu sunmakta, bu sayede birey iletiyi almak için anda kalma ihtiyacı hissetmemektedir (Geray, 2003'ten akt. Aydoğan & Kırık, 2012).

2.2.2. Bilgi toplumu ve bireysellik

Telefon, bilgisayar ve ardından internet ile güçlenen iletişim yapısı yalnızca mevcut bilgilerin yayılmasını değil, yeni bilgilerin de çok hızlı bir şekilde gelişmesini ve anlık olarak yayılmasını sağlamaktadır. Bu durum temelde sınırların genişlemesine ancak mesafelerin daralmasına yol açmakta, bunun bir sonucu olarak da bugünün toplumunda sosyal ve kültürel olarak derin değişikliklerin gözlenmesine neden olmaktadır (Güçdemir, 2003).

Son dönemde gelişen teknolojinin temelleri bilgi ve teknoloji etkileşimli yapıya dayanmaktadır. Bilgi teknolojinin gelişimini, teknoloji de bilginin küresel düzlemde yayılmasını sağlamaktadır. Bu etkileşimli yapı toplumların dönüşümünü de etkisi altına almıştır. Ağlarla birbirine bağlı olan, teknolojinin olanaklarını ticari, sosyal, kültürel, ekonomik anlamda hayatlarına dahil eden bireylerin hâkim olduğu günümüz toplumu 'bilgi toplumu' başka bir deyişle 'ağ toplumu' olarak nitelendirilmektedir (Çöteli, 2017). Manuel Castells'e göre de ağ toplumu, ağlardan oluşan bir sosyal yapıyı temsil etmekte ve sanal ağlarla birbirine bağlı bu toplum, daha önce olmadığı kadar dünyaya yayılmakta, bireylerin çevrimiçi olarak bir arada olduğu bir yapıyı oluşturmaktadır (Castells, 2005'ten akt. Çalışkan, 2014). Bilgi toplumunun genel özellikleri şöyle sıralanabilmektedir;

- Temel gereksinim ve kaynak bilgidir,
- Bilgi iletişim teknolojileri toplumun gelişmesinde altyapı niteliği taşımaktadır,
- Bilgi iletişim teknolojilerinin gelişimiyle mesafe engeli ortadan kalkmakta, maliyet azalmaktadır,
- Kişiye özel hizmet ön plana çıkmakta, eğitim ve öğretimde devamlılık sağlanmaktadır (Sınmaz, 2008).

Bilgi toplumunun bu bireye özel hizmet ve bireyci yaklaşımları toplumsal yapıda bireyin öncüllendiği bir sosyal algıyı da oturtmuştur. Bu algıya göre, birey kendi başına özgün bir varlıktır, kimseyle temas kurma ve onlarla birliktelik halinde olma gereksinimi duymaz. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki bu hızlı gelişim, kişilerin kendilerini kamusal yaşamdan ve kamusal ortamdan daha da uzaklaştırmalarına neden olmakta, bu gelişimin getirdiği siber ortamların gerçek mekanlardaki sosyal yapılanmaları ortadan kaldırdığı söylenmektedir. Bu bağlamda buna neden olan olgunun aslında bireyin iş, alışveriş, eğitim, iletişim, sosyalleşme, eğlenme ve hatta şu anki haliyle sağlık ihtiyaçlarını bile siber ortamlarda gerçekleştirebilmesi, bu yüzden gerçek kişilerle veya mekanlarla iç içe olma gereksinimi kaybetmesi olduğu gözlenebilmektedir (Banerjee, 2001).

Toplumsal bağlamda bakıldığında gelişim, ilkel toplumdan tarım toplumuna, tarım toplumundan sanayi toplumuna ve son gelinen aşamada da sanayi toplumundan bilgi toplumuna evrilmiştir (Varol, 2010). Bilgi toplumunda ortaya çıkan en önemli ayırım toplumcu bir yaklaşımın yerini bireyci bir yaklaşımın almış olmasıdır. Bilgi toplumu bireyleri ağ temelli bir toplumun üyeleri olarak hem sanal ortamda hem de sosyal yaşamlarında bireysel bir bakış açısına sahip olma özelliği taşımaktadır (Çalışkan, 2014). 90'lardan itibaren dünyayı etkisi altına alan bilgi iletişim teknolojilerinin hızlı gelişimi ve internet ağlarının hızlı bilgi akışına olanak sağlaması, insanların yaşamına evden çalışma veya tele-working, evden eğitim alma gibi olguları entegre etmiş, bireylerde yalnız yaşama, eve kapanma, kamusal alana çıkmama gibi kişisel yönelimlere neden olmuştur. Sosyal ve toplumsal bağlamda da kamusal alan algısının değişimine ek olarak 21. yüzyılda kentsel mekânın şekillenmesi ve teknolojinin bireylere sağladığı olanaklar, toplumda ayrışmalara, bir bakıma sosyal kopuşa yol açmıştır. Tüm dünyada etkisini hızla gösteren küreselleşme olgusu yanı sıra enformasyonun hızlı yayılımı bireylerde içe kapanmayı, sosyal yalnızlığı ve bireyselliği artırmış, aynı ortamda bir arada bulunan ancak birbirinden haberdar olmayan bireyler ortaya çıkmıştır. Toplumdaki bireysellik algısı da esasen kapital yapıda iş ve özel hayat arasında hayatını sürdüren bireylerin yaşam koşullarının bir sonucu olarak meydana gelmiştir (Banerjee, 2001; Arklan & Taşdemir, 2008).

2.2.3. Uzaktan çalışma ve tele-working

Uzaktan çalışma, temel anlamıyla mevcut iş yerinden farklı mekânda çalışma olarak kavramlaştırılabilmektedir. Kavram üzerine 10.03.2021 tarih ve 31419 sayılı

Resmi Gazete içerisinde Uzaktan Çalışma Yönetmeliği'nde “İşçinin, işveren tarafından oluşturulan iş organizasyonu kapsamında iş görme edimini evinde ya da teknolojik iletişim araçları ile işyeri dışında yerine getirmesi esasına dayalı ve yazılı olarak kurulan iş ilişkisi” şeklinde tanımlama getirilmiştir. Uzaktan çalışma içerisinde farklı modeller yer alsa da genel çerçevede tele-working (tele-çalışma) terimi teknolojik aygıtların kullanımı ve herhangi bir yerden iş yapabilmeyi ifade etmesine bağlı olarak çalışma içerisinde de ayrıca ele alınmıştır. ILO'ya göre “işin, kısmen ya da tamamen geleneksel işyerinden değişik bir mekânda, kişisel elektronik aygıtların (örneğin bilgisayar, tablet ve telefon) kullanımı ile icra edildiği çalışma” olarak tanımlanmıştır (İnal, 2021).

Uzaktan çalışma olgusu birçok kişinin ve toplumun yaşamına 2020 yılında pandemi ile dahil olmuş olsa da esasen çok yaygın olmamakla birlikte geçmişi 1990'lara kadar uzanmaktadır. Amerikan Topluluğu Araştırması (2017)'na göre günlük vaktinin yarısından fazlasını evde çalışarak geçiren ABD'li çalışan sayısı 2005'te 1,8 milyon iken 2017'de 3,9 milyona çıkmış, buna karşın o dönemde uzaktan çalışanların oranı toplam çalışanların içerisinde %2,9 olarak görülmüştür. Yine aynı dönemlerde Avrupa'da da uzaktan çalışanların toplam çalışanların içerisindeki oranı yalnızca %2 seviyesinde gözlenmektedir (Eurofound, 2017'den akt. Wang, vd, 2021). Bu kapsamda esasen uzaktan çalışmanın küresel bir anlam kazanması ve yaygın bir çalışma şekli olarak görülmesi de COVID-19 pandemisi ile gündeme gelmiştir.

Pandemi ile gelişen uzaktan çalışma ile daha önceleri uygulanan uzaktan çalışma modeli arasında da birkaç farklılık görülmektedir;

1. Hem işveren hem de çalışan özelinde gönüllülük esasına dayalı değildir.
2. Kişisel özellikleri ve kurumsal yapıyı/kültürü temel almayan, çalışanın becerisine ve yapılabilecek tüm işlerin yapılmasına dayanır.
3. İşlerin herhangi bir şekilde yapılmasına bağlı olmasından dolayı izin ve mola olgusu oldukça zayıftır.
4. Hane halkı ile eşzamanlı olarak uzaktan çalışma veya eğitim süreçlerine dahil olunmaktadır (Sandoval-Reyes vd., 2021).

Süreç esnasında yaşanan farklılıklarının yanı sıra pandemi öncesi ve sonrası uzaktan çalışma modellerine geçişte ve statülerde de farklılıklar bulunmaktadır. Pandemi öncesi uzaktan çalışma modelinde çalışan ve işveren arasında işe başlarken karar verilebileceği gibi daha sonrasında da tele çalışma yöntemine geçiş gündeme gelebilmektedir. Ayrıca bu süreç iki tarafında onayına ve isteğine bağlı olması

nedeniyle çalışan ve işveren arasında yapılacak bir iş sözleşmesine de dayanmalıdır. Süreç içerisinde yine tarafların isteğine bağlı olarak tam zamanlı veya yarı zamanlı olarak uzaktan çalışma şekli benimsenebilir ve sürecin gidişatına göre tarafların talebine bağlı olarak yeniden iş yerinden çalışma yöntemine geçiş sağlanabilmektedir. Buna karşın pandemi ile gelişen uzaktan çalışma modeline geçişte bir zorunluluk söz konusu olmaktadır. Sürecin başlangıcı tarafların talebine bağlı kalmamakta, toplumsal sağlığın gözetilmesi amacıyla zorunlu olarak gerçekleşmektedir. Bu sürece geçiş genel olarak işveren tek taraflı kararı ile başlamakta ve yine pandemi öncesi uzaktan çalışma modelinden farklı olarak tümüyle tam zamanlı uzaktan (mümkün olduğunca evden) çalışarak yürütülmektedir (Baycık, vd. 2021). Modellerin süreç yönetiminden görüldüğü gibi pandemi sonrası gelişen uzaktan çalışma modeli, pandemi öncesinde gerçekleşen uzaktan çalışma modeline kıyasla çok daha katı uygulamalara bağlı kalmaktadır. Süreç inisiyatiflere bırakılmaksızın toplumsal sağlığı önceleyerek yürütülmektedir. Pandemi öncesi uzaktan çalışma modelinde başlangıçta taraflar arasında gönüllülük, süreç içerisinde esneklik ve uygulamanın geri dönüşüne bağlı olarak devamlılığına karar verilebilmektedir.

Uzaktan çalışmanın son yıllarda birçok işverenin ve çalışanın tercih ettiği bir çalışma yöntemi olarak gözlenmesinde çok çeşitli sebepler bulunmasına karşın esasen, bir iş yerine gidiş olmamasıyla birlikte mesafe engelinin ortadan kalkması en önemli tercih nedenlerinden biridir. İlaveten çalışanın yaptığı iş için günün herhangi bir zamanında veya kentin herhangi bir yerinde işlerini esnek olarak yerine getirebilmesi de diğer çekici unsurlardan biri olarak görülmektedir (Sladek & Sigmund, 2021). Bir başka çerçeveden uzaktan çalışma fikri kişinin kent içerisinde yaşama veya metropolde bulunma zorunluluğunun da önüne geçebilmektedir. Karşı kentleşme de denilen kırsala veya metropol dışına gitme imkânı sunabilen uzaktan çalışma bireylerde kentte yer alma zorunluluğunu da ortadan kaldırmaktadır (Güneymen, 2021).

Uzaktan çalışma ile zaman tasarrufu sağlama durumu bu çalışma şeklini çekici kılan bir başka önemli noktadır. Bu kapsamda iş dışı ihtiyaçları ve aktiviteleri yerine getirme anlamında zorunlu harcanan zamanlar (işe gidiş geliş, işte geçirilen boş vakitler vb.) ortadan kaldırılarak zamanın verimli kullanımı olgusu gündeme gelmektedir. İşe gidiş ve işten dönüş sürecinde yaşanan stresten uzaklaşma, ofis içerisindeki ast-üst ilişkisine bağlı çalışma stresine maruz kalmama, ayrıca iş yerindeki ses, gürültü gibi konsantrasyonu olumsuz etkileyen unsurlardan izole olma durumu da diğer çekici unsurlar olarak gözlenebilmektedir (Anderson & Kelliher, 2020).

Uzaktan çalışmaya ilişkin hem olumlu hem de olumsuz görüş bildiren birçok çalışma bulunmaktadır. Çalışma süreleri ve kişisel gereksinimleri arasında seçim ve tercih özerkliğine sahip olmalarından dolayı hem çalışan hem de işverenlerin bir kısmı tarafından olumlu karşılandığını gösteren bulgular olsa da (Sandoval-Reyes vd., 2021) bu görüşe karşıt olarak birçok çalışmada uzaktan çalışmanın iş-yaşam dengesi üzerinde olumsuz etkiler ortaya koyduğunu, bu iki yaşam formu arasında sınırların bulanıklaştığını göstermektedir (Dimitrova, 2003; Musson & Tietze, 2004; Sullivan & Lewis, 2001'den akt. Sullivan, 2012). Araştırmalar uzaktan çalışmanın çalışanlar arasındaki etkileşim, bilgi alışverişi, ekip çalışması gibi aslında performansı olumlu etkileyebilecek faktörlerin karşılanamamasından kaynaklı iş hayatını olumsuz etkilediğini göstermektedir (Anderson & Kelliher, 2020). Cooper ve Kurland (2002)'in yaptıkları bir çalışma da bunu destekler nitelikte 93 kişinin katılımının sonuçlarına göre evden çalışanların işyerinde dahil oldukları kariyer odaklı gelişimsel faaliyetlere katılamamaları nedeniyle mesleki izolasyon yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Buna ek olarak, çalışma saatleri esnasında aile içerisinde gelen istekler ve ihtiyaçlar nedeniyle iş ortamından uzaklaşmaları, yine aynı esnada sürekli çevrimiçi olmalarına yönelik kurumsal beklenti iş-özel hayat dengesini olumsuz etkilemektedir (Wang, vd. 2021).

Özellikle evden uzaktan çalışma durumu hem iş hayatını hem de ev hayatını birbiri içerisine geçirerek bulanıklaştırması nedeniyle birçok kişi de strese yol açmaktadır (Anderson & Kelliher, 2020). Uzaktan çalışma düzeninin iş ve özel hayat arasındaki sınırları ortadan kaldırması, buna bağlı olarak da mesai saati olgusunun belirginliğini kaybetmesi kişilerde aşırı çalışma durumunu da meydana getirmektedir. Çalışma saatleri üzerinde net bir sınır çizememek, özel yaşamları içerisinde iş hayatını idame ettirme gibi olgular çalışma saatlerini artırmakta, bu durum da kişilerin fizyolojik ve psikolojik sağlıklarını etkilemekte, iş-yaşam dengelerinin zayıflamasına neden olmaktadır (Mellner, 2014; Felstead, 2017; Bjärntoft vd., 2020'den akt. Sandoval-Reyes vd., 2021). Bu kapsamda iş hayatlarının yoğunluğuna göre değişkenlik gösterse de haftada ortalama 15,1 saatten fazla uzaktan çalışanların memnuniyet düzeylerinin düşük, bu süreden daha kısa olanların ise memnuniyet düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir (Sandoval-Reyes vd., 2021).

Uzaktan çalışma, her ne kadar birçok kişi tarafından esnek ve özgür iş yapma olanakları sunması açısından cazip olarak görülse de işyerine gitme, kamusal mekâna dahil olma veya işyerinde sosyalleşme gibi unsurlar bakımından eksiklik oluşturması bireylerin aktif ve pasif iletişim olanaklarının önüne geçmektedir. Kamusal mekânda

herhangi bir kişiyle konuşmadan da olsa göz göze kurulan temasın bireyin psikolojik iyi olma halini etkilediği, buna karşın uzaktan çalışma durumlarında bireyin bu ortamlara dahil olamaması zamanla fiziksel ve psikolojik yalıtılmışlık hissi de meydana getirmektedir (Güneymen, 2021).

2.2.4. Online eğitim

Online eğitim, teknolojinin hızlı gelişimi, küresel çapta anlık iletişim kurabilme olanaklarının güçlenmesi ile önem kazanmış bir kavramdır. Uzaktan eğitimin mektuplar aracılığıyla 1700'lere kadar uzanan geçmişinin teknolojiye dayalı ilerlemesi 1970'lerle birlikte görülmektedir. 1970'ten itibaren önce uydu daha sonra kablolu yayınlar aracılığıyla uzaktan eğitim faaliyetleri yürütülmüş, 1980'lerden sonra bilgisayarlar ve internet gelişimine bağlı olarak gelişimi hızlanmıştır. Şu an küresel çapta kurulan online bağlantılar aracılığıyla milyonlarca kişi anlık olarak aynı eğitimi alabilmektedir (Kırık, 2014). Online eğitim faaliyetlerinin en önemli ayrıcalıklarından biri istenilen zamanda istenilen yerde eğitim olanaklarına erişim sağlanabilmesi ve buna ilave olarak bu eğitimin senkron veya asenkron olarak yürütülebilmesidir (Yazdı & Zandkarimi, 2013; Ustaoglu, 2020).

Özarslan (2008)'a göre uzaktan eğitimin dört ana unsuru bulunmaktadır:

- Devlet kurumları vasıtasıyla verilen uzaktan eğitimlerden başarılı olması halinde birey, yüz yüze eğitimde olduğu gibi, diploma ve sertifika sahibi olabilmektedir.
- Öğretmen ve öğrenciler farklı zamanlarda farklı mekanlarda aynı eğitimi verebilmekte veya alabilmektedir.
- Eğitim süreçleri hem senkron (eşzamanlı) hem de asenkron (farklı zamanlı) olarak yürütülebilmektedir.
- Kaynak veya kaynaklar arasında etkileşim ve bağlantı sağlamakta, bu sayede tasarım, iletim ve bütçe planlaması daha etkin bir şekilde yapılabilmektedir (akt. Kırık, 2014).

Online eğitimin sunduğu bu avantajlara karşın kullanıcılar üzerinde oluşturduğu dezavantajlı durumlar da olduğu gözlenmektedir. Öğrencilerin birbirleri ve öğretmenleriyle kurdukları iletişimler noktasında yüz yüze eğitimde canlı olarak tepki alabilme durumu yaşanırken; online eğitimde bu durum ekranlar üzerinden gerçekleşmekte, buna bağlı olarak iletiye etkileşim alma noktasında eksiklikler

yaşanabilmektedir. Anlık kurulan iletişimlerde yine anlık iletişim kurulmasına karşın asenkron eğitim süreçlerinde iletişim kurma olanakları daha da azalmaktadır. Buna bağlı olarak bireylerde iletişim kurma, sosyalleşme olanaklarının düşmesi sosyal yalıtılmışlık, psikolojik olarak yalnızlık hissi oluşturmaktadır (Ouzts, 2006'dan akt. Bülbül vd., 2016).

Geleneksel eğitimde öğrenciye yalnızca eğitim ve eğitim materyalleri sunulmamakta, bununla birlikte sosyalleşme ortamı da sağlanmaktadır. Aynı zamanda bir kamusal alan olan eğitim alanları öğrencilerde psikolojik anlamda sağlıklı bireyler yetişme olanağı da sunmaktayken, online eğitim ile birlikte bireylerin evden çıkma gereksinimleri azalmakta, buna bağlı olarak dış mekândan soyutlanmış bireyler gözlenmektedir.

2.2.5. E-hizmetler

E-hizmetler, kamu kurum ve kuruluşlarının elektronik ortamlar üzerinden vatandaşa sunduğu hizmetler olarak kısaca tanımlanabilmektedir. Yapılan çeşitli tanımların ortak noktasında e-hizmetler, devlet işlerinin elektronik ortamda yapılması ve kullanıcıların daha fazla bilgiye daha hızlı erişmelerinin sağlanması olarak da nitelendirilebilmektedir (Şahin & Örselli, 2003; Şat, 2020).

E-hizmet uygulamalarıyla ortaya koyulması hedeflenenler genel olarak;

- Kamu hizmetlerinin yaygın ve kolay erişilebilir olması,
- Kullanıcıların isteklerinin değerlendirilmesi ve katılımcı vatandaş olgusunun güçlendirilmesi,
- Kurumlar ve kullanıcılar arasında etkileşimin sağlanması,
- Bütçe, zaman vb. açıdan verim elde edilmesi,
- Her an, her yerde kamu hizmetlerine anlık erişim sağlanabilmesi şeklinde sıralanabilmektedir (Şahin & Örselli, 2003).

E-hizmetlerle birlikte kent içerisinde yer alan birçok kamu kurum ve kuruluşunun binası ve çevresinde yer alan açık alanlar geçmişe oranla çok daha az kullanılır pozisyona gelmiştir. Hizmetlerin çok daha hızlı ve beklemeden gerçekleşiyor oluşu kentli için büyük bir avantaj sağlarken; kent mekânında bu denli büyük yer kaplayan kamusal alanların kullanılmıyor oluşu kentsel kamusal mekanlar için yeni atıl alanların oluşumunu da gözler önüne sermektedir.

Sonuçta uzaktan çalışma, eğitim ve e-hizmetlerle birlikte bireylerin kentsel dış mekâna zorunlu olarak çıkmasını sağlayan neredeyse tüm durumlar ortadan kalkmaya başlamıştır. Kentsel mekanların kullanılmaması, büyük kentsel boşluklar oluşması kent için bir sorun teşkil ederken; ilaveten bireylerin kamusal mekâna çıkma gereksinimi duymamaları da fiziksel ve mental açıdan sağlıklarına bir tehdit olarak görülmektedir.

2.2.6. Sanal kamusal alan ve sanal kamusal alanlar

İlerleyen teknoloji ve ağ yapısı bilgi toplumunda gelişen sanal sosyal yapıyı meydana getirmiş, bu sosyal yapılanma kentsel mekânda mekânsızlığı ortaya çıkarmaya başlamıştır. Değişen mekân kavramı ile siberetik mekân kavramı gündeme gelmiştir. Paul Virilio (2000), siberetik mekanların insanları fiziksel veya zamansal mesafelerin uzaklaştıramadığını, bu durumun ise tarihin sonu değil, iletişimin teknolojilerinin hızına bağlı olarak ‘coğrafyanın sonu’ olduğunu ileri sürmektedir (akt. Aydoğan & Kırık, 2012).

Birçok yeni medya kuramcısı internetin yeni bir kamusal alan oluşturup oluşturamayacağı üzerine tartışmakta, internetin kendi içinde taşıdığı etkileşimli yapının bu teoriyi güçlendirdiği üzerine vurgu yapılmaktadır. Bu tartışma içinde bazı kuramcılar internetin demokratikleşmenin yeni alanı olduğunu insanların birbiri ile iletişim kurabildiği, özel ilgi alanlarına yönelebildiği bir mecra olması üzerinden savunmaktadır (Hirschkop, 2003’ten akt. Aydoğan & Kırık, 2012). Diğer yandan bazı yazarlar ise yeni medyanın tekeli bir yapıya sahip olduğu ve toplumları dönüştürdüğü yönünde eleştirmektedir (Aydoğan & Kırık, 2012).

Tüm bu tartışmaların temelinde sanal bir sosyal yapı haline gelen ağ tabanlı ortamlar sanal kamusal ortamlar olarak nitelendirilmeye başlanmış, insanlar arasında anlık iletişimi sağlayabilmesi bağlamında sanal anlamda kamusal alan taşıdığı iddia edilmiştir. Zamanla kapsamı genişleyen bu sanal sosyal yapı sosyolojik anlamda senkron ve asenkron olarak sağladığı iletişim olanaklarıyla bir bakıma kamusal nitelik taşımaya başlamıştır. Sanal kamusal ortamlar ile çözülmeye başlayan toplumsal yapı yerini bireyselliğe bırakmıştır (Budak, 2016).

Günümüzde iletişim endüstrisi ve ağ tabanlı sanal yapıların küreselleşerek ulus üstü bir hal alması, kamusal alan kavramının yere bağımlılığını da azaltmaktadır (Hansen, 2015’ten akt. Budak, 2016). Sanal dünyanın vaat ettiği sanal kamusal alanlar ile bireyler fiziksel kamusal alanlardan kopmaya başlamıştır. Sanal kamusal alanlar olarak nitelendirilebilen bu yapı (toplum tarafından kullanılan tanımla sosyal medya),

bireylere gizli kalarak fikirlerini, yaşamını, düşüncelerini paylaşma hakkı tanınması nedeniyle hızlı bir şekilde insanları çekme eğilimi göstermiştir (Yegen, 2013).

Sanal kamusal alanların insanların diğer insanlarla her an iletişim kurabildikleri ortamlar olması bağlamında kamusal alan olma niteliği farklı çevreler tarafından çeşitli bakış açılarıyla yorumlanmaktadır. Bu aşamada öncelikle iletişim teknolojileri ve insan bağlamında temel yorumları yapan Harold Innis ve Marshall McLuhan'ın görüşlerine yer vermek gerekmektedir. Innis, bir teknolojik determinist – teknolojinin toplumu ve toplumsal neticeleri etkilemesi (Rogers, 1988'den akt. Durdağ, 2017) – olarak iletişim teknolojilerinin küresel bir ağ ortamı oluşturduğunu ve bu ortamın bireyler arasında sosyal etkileşimi sağlandığını savunmakta, bununla birlikte küresel ağ düzlemlerinin sürekli bir denetim altında olduğunu ve bireylerin dominant güçler tarafından kontrol edildiğini ortaya koymaktadır. Innis'in yanı sıra McLuhan, teknolojiyi sadece bireylerin kullandığı bir icat olmaktan ziyade, bireyleri yeniden icat eden bir ürün olarak nitelendirmektedir. İnsanların bilim çağında yazılı devirlerden daha bilinçli bireyler haline geleceklerini ve bu dönemin bilincin oluşumunda yeniden bir devir olacağını savunmaktadır (Basmacı, 2018).

Sanal sosyal ortamlar, bilgi toplumu bireylerinin zorunlu ve serbest zamanları içerisinde dahi sosyalleşebildiği ve toplumsal olaylar hakkında anlık olarak bilgi alabildiği bir mecra olma özelliği taşımaktadır. Bu sosyalleşme ve toplumsallaşma sürecinin de belli yönleriyle eleştirilebileceğini savunan Curan:

- Ağ ile kurulması nedeniyle yüz yüze iletişimle aynı niteliğe sahip olmayacağı,
- Yalnızca ağ bağlantısı kurabilen bireylerle etkileşime girilebileceği,
- Kişinin kendi ilgi alanlarına uygun olarak şekillenen bir sanal ortam oluşturabileceği,
- Bireylerin sanal birer varlık olmaması nedeniyle kurulan ilişkiler gerçek yaşamın bir devamlılığı niteliği taşıyacağını söylemektedir (akt. Gülaşık, 2011).

Modernizmin şekillendirdiği kamusal alana sosyal, mekânsal, ekonomik ve psikolojik anlamda erişimin zorlaştığı kentsel mekanlarda içe kapanma olgusu yavaş yavaş oturmuş, bunun üzerine zamanla gelişen teknolojik araçlar ve sanal sosyal ağ yapısı bireylerde tamamen bireysellik ve yalnızlık algısının güçlenmesine neden olmuştur. Küresel ölçekte yaşanan her olay da bu duruma etki etmekte, bunların

içerisinde iletişim teknolojilerine ve sanal mecralara olan ilgiyi en fazla artıran olay Aralık 2019 tarihinde tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 pandemisi olmuştur. Kentsel mekanlar dahilinde kamusal alanlar, günlük yaşantı içerisinde kentli bireylerin en çok kullandığı mekanlar olmasına karşın salgın durumunda bulaş riskini artırma tehdidini ortaya çıkarmıştır. Kentlerin en önemli bileşeni olan kamusal alanlar COVID-19 salgını ile birlikte ilk kısıtlanan mekanlardan biri olmuştur. İnsanların bir araya gelmesi yasaklanmış, aktif veya inaktif etkileşimin merkezi olan açık ve yeşil alanlar bireylerin erişiminin engellediği mekanlar haline gelmiştir.

Kamusal alanların gücünü kaybettiği pandemi süreci kamusal ve özel alanlar arasındaki ilişkileri de değiştirmiştir. Özel alan olarak nitelendirilen meskenin içi, bilgisayar ve telefonu açarak dünyayla iletişim kurulabilen bir sanal kamusal olma özelliğini de büyük ölçüde geliştirmiştir. Şehir planlama ve mimarlık arasındaki kapı sınırı bu süreçte artan ağ erişimi nedeniyle erimeye başlamış, şehircilik kamusal alan kapsamında iç mekâna dahil olmaya başlamıştır (TMMOB Şehir Plancıları Odası, 2020). Kamusal alanın ve kamusal alanların yeni bir anlam kazandığı bilgi toplumunda pandemi süreci bu olguyu hızlandırmış, bireylerin daha fazla evde kalmalarına, evlerin dış mekâna hatta dünyaya bağlandığı kamusal alanlar olmasına neden olmuştur. Yaklaşık 2 yıllık bir süreç içerisinde başlangıçta tüm kamusal alanlara yasaklamalar getirilmesine sebep olan pandemi, bireylerin zorunlu olarak bir bilgisayar veya telefonla internet üzerinden dünya ile iletişim kurmasını zorunlu kılmıştır. Sürekli olarak dışarı çıkışı yasak olan bireylerin dış dünya ile kurduğu tüm bağlantının sanal ortamlar üzerinden oluşu süreç bittikten sonra da bu mecralara olan bağımlılığın önüne geçilememesine neden olmaktadır.

Sanal ağların getirdiği küresel düzlemde gerçekleşen her olaya anlık olarak dahil olabilme, fikir belirtebilme, sanal olarak dünyanın her yerini gezebilme ve daha birçok avantaj kamusal alanlara çıkma ihtiyacı duymayan bireylerin toplumda yer edinmesine sebep olmuştur. Sınmaz (2008)'in çalışmasında da ortaya koyduğu Y kuşağı (1977-1997) ve Z kuşağı (1998 ve sonrası) bireyleri arasındaki sosyal ortamlara dahil olma oranı incelendiğinde açıkça gözlenmektedir ki; anket yapılan kitlenin yaşları arasında ortalama 15 yıl fark olmasına karşın Z kuşağı bireyleri sosyalleşme ve kamusal ortamlara dahil olma konusunda daha olumsuz bir yaklaşım sergilemekte, teknolojiye daha bağlı yaşamaktadır. Gelecek neslin yetişkin bireylerinde gözlenen bu sanal kamusal alanlara olan bağlılık, her geçen gün artmakta, sanal ağlara dahil olma yaşları çocukluk evresindeki bireylere kadar çekilmektedir. Bireylerdeki bilgisayarın veya

telefonun başında yalnız kalma durumu, onlarda yalnızlık değil özgür bir biçimde istediği an sanal kamusal alanlara bağlanabilme ve bu alanlarda aktif olabilme olgusunu biçimlendirmiştir. Bir bakıma kişiler, gerçek mekanlardan sanal kamusal mekanlara sıçrayabilme rahatlığına sahiptir (Alacan & Vatandaş, 2021).

Sanal kamusal alanların da tıpkı gerçek kamusal alanlar gibi bilgileri, fikirleri ve düşünceleri yayabiliyor olması, bu fikirler üzerinde tartışılabilir olması ve kişilerin bu ortama kısıtlama yapılmaksızın alınıyor oluşu kamusal alan bağlamında yeni bir ortam olduğu görüşünü güçlendirmekte, Habermas'ın kamusal alan tanımıyla da örtüşen bu yapısı insanların sanal kamusal alanlarda toplanmasını olanaklı kılmaktadır (Çöteli, 2017). Sanal sosyal ortamların taşıdığı kamusal alan niteliği her ne kadar özellikle liberal kuramcılar tarafından fiziki kamusal alanın yerini alabileceği yönünde olsa da Bilsel'e (2008) göre, sanal kamusal alanlar kişilerin karşılıklı yüz yüze yaptığı iletişimin ve bireylerin aktif ve fiziki olarak kullanabildiği kentsel kamusal alanların yerini hiçbir zaman tutmayacaktır (akt. Gülaşık, 2011).

2.3. İletişim ve Sosyalleşme Mekanı Olarak Kamusal Alanların Rolü

Sokaklar, meydanlar, parklar, açık alanlar kentlinin toplanacağı, birbirleriyle karşılaşacağı, kaynaşacağı, bireysel ve birlikte kendini ifade edecekleri, kentli kültürü yaratacakları toplumsal-davranışsal uzlaşma alanlarıdır. Şehir hayatının önemli özelliklerinden biri raslantısal ve istemsiz olarak gelişen karşılaşmalardır (Erdönmez ve Akı, 2005). Kamusal mekanların temel toplumsal ve kentsel işlevi, kentlilerin boş zaman geçirme, rahatlama, hava alma, sosyalleşme ve bir araya gelme gereksinimlerini karşılamaları olarak görülmektedir. Bununla birlikte tesadüfi karşılaşmalar, bekleme, toplanma gibi işlevlere ev sahipliği yaptığından farklı kesimlerin bir arada bulunabildiği, toplumsal bütünleşmeye katkıda bulunma potansiyeli olan yerler haline gelmektedir. Ancak burada kamusal alanın, her zaman aynı düzeyde, aynı etkide, aynı nitelikte bir 'olay'mış gibi değerlendirilmesi de yanlış olacaktır, çünkü kamusal alanın farklı boyutları ele alınırken kentlerde kamusal alanın oluşumunun sadece kamusal mekanlardan ibaret olmadığı yaklaşımı göz ardı edilmemelidir. Habermas (2004), kamusal alanın oluşumunda mekân değil, söylem ve ifadenin oluşum ve söylenme biçimlerine, araçlarına, koşullarına ve toplumsal boyutlarına dikkat çekmektedir. Demokrasinin güçlenmesi adına kamusal alanın kamusal mekanlarla örtüşmesi zorunlu değildir ancak yoğun kullanılan kamusal mekanlar daha fazla kişiye görünme olasılığı yüksek olduğundan bireylerin ya da sivil toplumun mesajlarını görünür hale getiren

yerlerdir. Bu anlamıyla kamusal mekanların üstlendiği roller, toplumsal yaşam kadar demokratik düzen açısından da hayatidir. Mitchell (2003) de demokratik bir yaşam için kamusal mekanlara gerek duyulduğunu çünkü kişilerin doğrudan görünürlük kazandıkları yerlerin kamusal mekanlar olduğunu vurgulamaktadır. Bunun dışındaki diğer görünürlük mecralarının (televizyon, radyo yayını, gazete, internet vb.) araçlara gereksinim duyduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla doğrudan görünürlük, gündelik yaşamın farklı ritimleri içinde anlamlar kazanarak, toplumun demokratikleşmesine çeşitli şekillerde katkıda bulunur. Buradan yola çıkarak kentsel planlama ve kentsel tasarım açısından kamusal mekanlara rekreasyon ve sosyalleşme işlevleri dışında toplumsal boyutlarının da önem kazandığı bir alan olarak yaklaşmak gerekmektedir (Özgür, 2018).

Kamusal kültür ve kamusal mekân birbirini güçlendiren ikili kavramlardır. Kamusal kültür ve kamusal alan şehirlerde ve hayatı deneyimlediğimiz alanlarda günlük hayatta gerçekleşen pek çok sosyal karşılaşmanın ürünü olarak ortaya çıkan toplumsal oluşumlardır (Erdönmez ve Akı, 2005). Kültür ve mekânın bu denli ortak paydaya sahip oluşu ve birbirinden aktif olarak beslenmesi toplumsal yapının kentsel mekânı ne kadar benimsediği ve onunla ne düzeyde iç içe olduğuyla da yakından ilişkilidir. Günümüz toplumu, başka bir deyişle ‘Bilgi (Ağ) Toplumu’nda – ağlarla birbirine bağlı olan, teknolojinin olanaklarını ticari, sosyal, kültürel, ekonomik anlamda hayatlarına dahil eden bireylerin hâkim olduğu toplum (Çöteli, 2017) – bu mekâna bağlılık ve mekânı özümseme duygularının geçmiş toplumsal yapıya oranla zayıfladığı belirtilmektedir. Mekânı sahiplenmeme, onunla sıkı bağlar kuramama konusunda Habermas (1997), enformasyon çağında bireylerin tıpkı avcı-toplayıcı topluluklara benzemeye başladığını, toplumsal sınırların da mekânsal sınırlar gibi yok olduğunu belirtmiştir. Habermas’inkine benzer bir yorumla sosyalleşme pratikleri anlamında toplumun bir feodalleşmeye gittiğini, ancak bu yorumla Habermas’ın değindiğinin zıttı bir bakışla toplum içerisinde çok çeşitli mozaiklerin meydana geldiğini vurgulayan Keane (1995) ise bu çoğulculuğu olumlu bir yaklaşımla açıklar ve iletişim araçlarıyla kurulan bu kamusal ilişkilerin özgül tipte bir uzamsal ilişki olduğunu niteler (akt. Kejanlıoğlu, 2004). İletişim ve sosyalleşme biçimlerindeki değişimler her geçen gün toplum davranışlarını değiştirmekte ve dönüştürmektedir.

Kültürün nesiller arasında iletilmesini sağlayan iletişim biçimlerinin değişmesi, insan ilişkilerini ve biçimini değiştirmektedir. Bu değişim sosyal hayata yansımakta ve insanların kent mekanlarını kullanma biçimlerini de etkilemektedir. Değişimin sürekli

oluşu aslında kentlerin toplumlara ve toplumların kültürlerinde yaşanan değişimlere bağımlı oluşundan süregelmektedir. Fiziki anlamda kent, toplumsal bir mekanizmanın yansıması, bir bakıma kültürün aynasıdır. Tarihsel süreç bazında incelendiğinde geleneksel kentler bireylerin zamana bağlı kalmadıkları, gündelik hayatlarını ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde organize ettikleri bir yaşam tarzını yansıtırken, modern kentler her açıdan zamanın titiz kullanımına bağlı, gündelik hayatın dakikalarla düzenlendiği bir toplumsal yapı olarak öne çıkmaktadır (Çelik, 2010). Modern şehirler zamanın anlık olarak hakimiyetini öncelerken, diğer yandan hızla gelişen teknoloji bireylerde günlük gereksinimlerini ve işlerini hızlı bir şekilde giderebilme olgusunu geliştirmiş, kentli bireylerde daha önce kabul edilenin aksine yeni bir zaman algısı gelişmeye başlamıştır. Bu bakış açısıyla kuramsal çerçevede ayrışmalar görülmektedir. İletişim teknolojilerinin gelişimiyle değişen zaman ve mekan algısı üzerine Stephen Carr (1992) kişisel bilgisayarlarla birlikte bireyselliğin geçmişe kıyasla daha da fazla artacağını, bunun bir yansıması olarak kamusal mekanların eskiden kullanılabilecek oranla daha az kullanılacağını, yine gelişen teknoloji ile birlikte insanların feodal dönemlerde olduğu gibi evden çalışma hayatına dahil olacağını ve tüm ihtiyaçlarını evden giderecekleri için kamusal mekanlara ihtiyaçları kalmayacaklarını belirtmiştir (akt. Souici & Kılınçaslan, 2005). Yine bu görüşün antitezi olarak Jan Gehl (2020) şu sorudan yola çıkarak görüşlerini ifade etmektedir: Kent mekanının bir buluşma yeri olarak işlevini elektronik mecralar üstlenebilir mi? Sanal yani dolaylı iletişim, başkalarının başka yerlerde neler deneyimlediklerini nakleden görüntüler akışı sunmaktadır ve kamusal mekanlardaki yaşamla rekabet edemeyeceklerini savunmaktadır. Yerde bizzat bulunma olanakları, yüz yüze buluşmalar ve deneyimlerin sürprizli ve öngörülemez karakterinin kent mekanının buluşma yeri olmasına bağlı nitelikler olduğunu belirtmektedir. Hatta gelişen teknolojinin sağladığı insan ömrünün uzaması, bolca serbest zaman ve genel olarak daha iyi ekonomik şartların rekreasyon ve keyif için giderek daha fazla zaman bırakacağından ve kentin ortak mekanlarında dolaşmaya ve zaman geçirmeye yönelik ilginin artacağından bahsetmektedir. Hatta gelecek yıllarda kamusal mekanların doğası gereği farklı insanlarla karşılaşma olanağı sunma olanaklarının daha fazla önem kazanacağı öngörülebilir, çünkü bir kentin kamusal mekanları, bireylere diğerlerinin arasında olma, onları görme ve duyma ve diğer insanların değişik durumda ne şekilde davrandıklarını deneyimleme fırsatı sunmaktadır. Dolayısıyla sanal ortamlarda kişinin beğeni ve tercihlerine göre oluşan sınırlı sosyal ortamların aksine farklı toplum kesimleriyle karşılaşma imkânı sunan

yegane yerler olma özelliğini devam ettireceği öngörülmektedir. İnternetin kamusal alan niteliği üzerine ortaya konan görüşlerde ise Habermas (2004) modern medyanın kamusal topluluğu, dinleyen ve seyreden olarak büyülediğini ama aynı zamanda reşit olmanın gerektirdiği mesafeyi, yani konuşma ve karşı çıkma şansını ortadan kaldırdığını dolayısıyla kitle iletişim araçları tarafından yaratılan dünyanın sadece görünüşte kamusal olduğunu ifade etmektedir. Yaşın (2002) de benzer biçimde medya içerikleri ile özel alanın belirlendiğini, buradaki iletişimin tek yönlü olduğunu ve bireyin yalıtımı ve boş zamanların çoğunu ev içinde geçirmesi ile sonuçlandığını belirtmektedir. Breslow'a (1997) göre ise internet, post-sivil toplumun sonucu olan yalıtılmışlık duygusunu arttırmaktadır ve sivil toplumu oluşturan toplumsal süreçlerin parçalanmasına katkıda bulunmaktadır; gerekli olan anlık, çabuk yüz yüze toplumsal etkileşimler kentte meydana gelmemekte, mesafeler çok fazlalaşmakta ve çok açılmaktadır. Carr (1992) da iletişim teknolojisindeki gelişmenin kamusal alan kullanımını azaltacağını öngörmüştür. Kamusal yaşamın yok olmaması için, olayın bilincinde olarak önlem alınmasının gerekliliğine vurgu yapmıştır.

Bir başka açıdan teknolojik ilerlemeler sayesinde hayatımıza giren online çalışma biçimi ise, sosyal ilişkileri etkilemektedir. Geleneksel iş ortamı, çalışma düzeninin yanında insanların birbiriyle sohbet edecekleri, yemek yiyebilecekleri ortamlar da sunmaktadır. Diğer yandan işe geliş-gidişlerde 'pasif temas' olarak adlandırılan, toplumdaki diğer insanlarla sosyal bir ortamda karşılaşma imkânı bulunabilmektedir. Jan Gehl'in zorunlu aktiviteler olarak nitelendirdiği bu işe gidiş-gelişlerdeki pasif temas olgusu üzerine İstanbul Levent'te yürütülen bir çalışmada ankete katılan kişilerin %84'ü pasif temas ile bir göz aşinalığı meydana geldiğini belirtmektedir (Erdönmez & Akı, 2005). Çalışmanın da ortaya koyduğu gibi aktif bir iletişime dahi bağlı kalmadan diğer kişilerle iletişime geçilmesi anlamında kamusal mekanlar kentsel yaşam içerisinde önemli bir noktada yer almaktadır. Online çalışma biçiminde ise sosyalleşme imkanları azalmakla birlikte tüm gün aynı mekânda bulunma durumu insanlarda farklı ihtiyaçlar doğurabilmektedir. Online çalışma, eğitim, alışveriş gibi kentsel mekânı kullanma eğilimini azaltan tüm çevrimiçi faaliyetler bireylerde boş zaman oranını artırmakta, boş zamanı artan kişilerde rekreasyonel faaliyetlere veya dış mekânı keyfi amaçla kullanma eğilimine yönelim gelişme göstermektedir. Artan boş zaman faaliyetlerinin giderilmesi anlamında kentsel kamusal alanlarda özellikle konut yakın çevresinde yeni rekreatif fonksiyonlara ve nitelikli kamusal yaşam ortamlarına ihtiyaç artmaktadır (Karaküçük & Gürbüz, 2007).

Kamusal mekanların kullanımını etkileyen bir diğer teknolojik gelişme sanal iletişim kanallarının hayatımıza hızla entegre olmasıdır. We Are Social (2020) raporuna göre dünyada sosyal medya kullanıcısı 3,8 milyara ulaşmış, bu sayı da neredeyse dünya genelinde her iki kişiden birinin sosyal medya kullandığını göstermektedir. Dünya İnternet kullanım istatistikleri genel kullanıcı sayısının 4,54 milyar kişi olduğunu (dünya nüfusunun %59'u) ve günde ortalama 7 saat internet kullanıldığını göstermektedir. İnternet kullanım istatistiklerine göre mobil telefon kullanımında bir yılda %8,6'lık artış yaşanmaktadır. İletişim teknolojilerine ve sanal mecralara artan bu talebin her geçen gün hızlanması hem bireysel hem toplumsal anlamda değişikliklere neden olmaktadır. Sosyolojik bir çerçeveden bakılacak olursa fiziki kamusal alanlarda tartışmalara dahil olamayan sivil toplum üyeleri için demokratik bir ortam sunan sanal iletişim kanalları, bir ya da birden fazla kişiyle aktif veya inaktif şekilde iletişim kurabilme imkânı ve internete erişim sağlanabiliyorsa tüm tartışmalara ayırım yapılmaksızın dahil olma olanağı sunması noktasında olumlu nitelikler taşımaktadır (Kellner, 2004). Burada “ayırım yapılmaksızın” ifadesi ile değinilen aşamada Habermas'ın (2004) “Tüm yurttaşların erişiminin garanti altına alındığı, toplumsal bağlamda kamuoyu ile benzerlik gösteren bir yapının oluşturulabildiği alan” şeklinde yaptığı kamusal alan tanımıyla kamuoyu ile benzerlik taşıma noktasında örtüşen ancak erişimin garanti altına alınması noktasında internet bağlantısının sağlanmaması halinde örtüşmeyen bir yapı olarak göze çarpmaktadır. Bu bağlamda nispeten taşıdığı kamusal alan özelliklerine dayalı olarak sanal bir kamusal alan olduğu söylenmektedir. İnsanların yeni iletişim olanakları ile diğer bireylerle sohbet edebildikleri, gruplara dahil olabildikleri, bu sayede aktif olarak iletişim kurabildikleri olanaklar da göz önünde tutularak günümüz toplumunda sanal ilişkiler güç kazanmakta, kamusal mekanlarda karşılanan sosyalleşme gereksinimi zayıflamaktadır (Basmacı, 2018). Kentsel kamusal mekanlar yerine sanal kamusal alanların tercih edilmesi ile bireyler arası iletişimin kalitesi düşmekte (Kahraman, 2019), bunun yanı sıra bireysel ihtiyaçların da yine dijital ortamlarda giderilmesi kişilerin fiziki dış dünya ile etkileşimini de olumsuz yönde etkilemektedir.

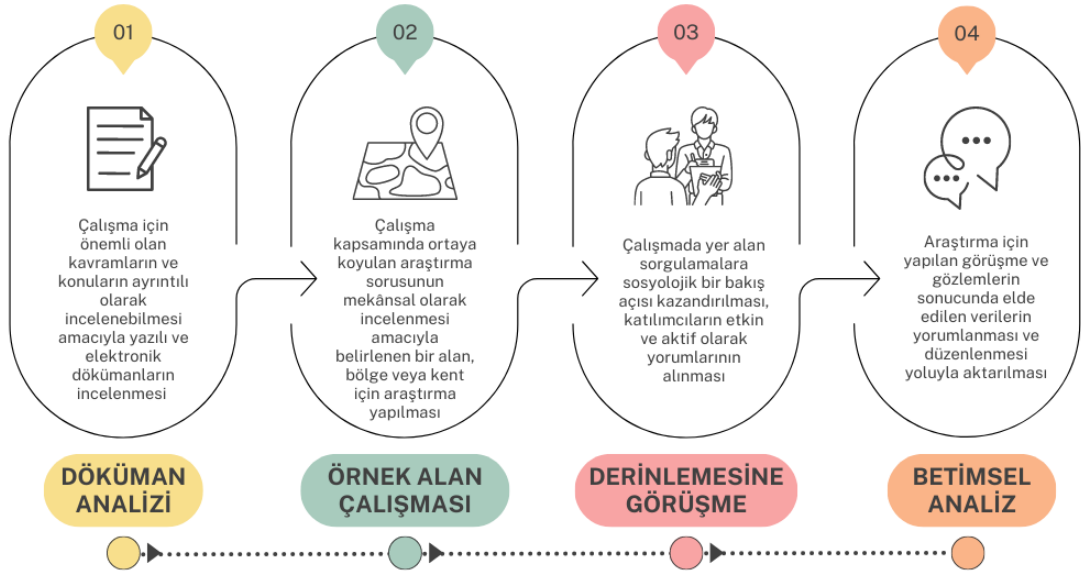
Sanal iletişim olanaklarının artması ile ticaret alanlarında, rekreasyon alanlarında bir nevi siberleşmenin etkilerinin artması beklenen bir gelişme olmakla birlikte insanların kamusal alanlardan taleplerini de belirleyecek bir etmendir. Kamusal mekândan beklentilerin geçmişe oranla farklı olacağı göz önüne alınarak kurgulanması azami düzeyde önem kazanmaktadır. Kentsel kamusal mekanların kentte yaşamasına

karşın, sanal ortamlardan kopmakta zorlanan bireylerin kent mekanına dahil edilmesi noktasında yeniden ele alınması, kentlinin ilgisini dış mekâna yönlendirebilecek şekilde hem mikro hem de makro ölçekte sosyolojik etkileriyle birlikte yeniden kurgulanması gerekmektedir.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Tez çalışması kapsamında veriler “Doküman Analizi”, “Örnek Alan Çalışması”, “Derinlemesine Görüşme” ve “Betimsel Analiz” yöntemleri kullanılmış, kentsel alana sosyolojik bir çerçeveden bakılması nedeniyle nitel bir araştırma yöntemi izlenmiştir. Doküman analizi, çalışma için önemli olan kavramların ve konuların ayrıntılı olarak incelenebilmesi amacıyla yazılı ve elektronik dokümanların incelenmesi esasına dayanmaktadır. Örnek alan çalışması, çalışma kapsamında ortaya koyulan araştırma sorusunun mekânsal olarak incelenmesi amacıyla belirlenen bir alan, bölge veya kent için araştırma yapılmasıdır. Görüşme yapılarak çalışmada yer alan sorgulamalara sosyolojik bir bakış açısı kazandırılması, katılımcıların etkin ve aktif olarak yorumlarının alınması, duygu ve düşüncelerini belirtmeleri amaçlanır. Betimsel analiz yöntemiyle ise, araştırma için yapılan görüşme ve gözlemlerin sonucunda elde edilen verilerin yorumlanması ve düzenlenmesi yoluyla aktarılması, araştırmacının görüşme ve gözlem sonuçlarına görüşlerini ve bilgisini ekleyerek yönlendirmesidir (Baltacı, 2019), (Şekil 3.1.).

Şekil 3.1. Çalışma Aşamaları ve Araştırma Yöntemleri (Yazar tarafından hazırlanmıştır, 2023)

Doküman analizi için çalışmanın ana yapısını oluşturan “kamusal alan” ve “iletişim teknolojileri” kavramları temelinde; kamusal alan türleri, tarihsel gelişim süreci, iletişim teknolojilerinin gelişim süreci, bilgi toplumu, uzaktan çalışma, online eğitim, sanal kamusal alan gibi kavramlar incelenmiştir. Bu kavramlara literatürde

hangi çerçeveden yaklaşılmaya çalışıldığı, bakış açıları akademik makaleler, kitaplar, bildiriler ve lisansüstü tezler incelenmiş, buna yönelik bir tarama sentezlenmiştir.

Örnek alan çalışması kapsamında Ankara kenti özelinde çalışılmıştır (Şekil 3.2.). Ankara kenti, Türkiye'nin başkenti olması, ülkenin merkezinde yer alması, erişim olanakları açısından birçok ilden kolay ulaşım alternatiflerine sahip olması, yükseköğrenim anlamında ülkenin önde gelen kurumlarını bünyesinde barındırması, hizmet, sanayi, bilişim gibi sektörlerde yüksek istihdam olanakları sunması gibi birçok potansiyele bağlı olarak büyük oranda nüfusu bünyesinde barındırmakla birlikte, sürekli olarak göç almaya da devam etmektedir (Ankara Kalkınma Ajansı, 2014). Eğitim düzeyine bakıldığında Ankara, 2021 yılı itibariyle %98,41 okuma-yazma oranına sahipken, yüksekokul veya fakülte mezunu olma oranında da %25,62 ile nüfusun neredeyse dörtte birinin yükseköğrenim mezunu olduğu bir demografik yapıya sahiptir (TÜİK, 2021). TÜBİTAK istatistiklerine bakıldığında da eğitim ve akademik gelişmişlik düzeyinin de yüksek olduğu, bu bağlamda 2011-2015 yılları arasında Türkiye'deki toplam bilimsel yayın oranlarına göre Ankara %27,7, İstanbul %27,4 ve İzmir %9,6'lık orana sahiptir (TÜBİTAK, 2022). Nüfusa oranla bakıldığında Ankara'nın diğer illere kıyasla akademik yayın kapasitesinin oldukça yüksek olduğu gözlenebilmektedir.

Çalışmanın önemli bakış açılarından biri olan iletişim teknolojileri ve teknoloji tabanlı çalışma ve eğitim ortamları özelinde incelendiğinde Ankara, kurum ve kuruluşlar noktasında ülkenin merkezinde yer alması, önemli sayıda teknokent, AR-GE ve inovasyon merkezinin bulunması gibi olanaklarıyla bilişim sektöründe de ülkenin öncü kenti olma özelliğine sahiptir. Türkiye'nin ilk teknoparkının da Orta Doğu Teknik Üniversitesi özelinde 2001 yılında kurulmuş olması (Ankara Kalkınma Ajansı, 2011), Ankara'nın bu kapsamda teknolojik girişim faaliyetlerinin birçoğuna da öncülük etmesine olanak sağlamaktadır. İlaveten internete erişim oranları da incelenecek olursa TÜİK'in 2021 yılı İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey 1 bölge verilerine göre Batı Anadolu (Ankara, Konya, Karaman) internete erişim oranı %98,3 olup, %94,1 olan Türkiye ortalamasının üzerindedir.

Ek olarak e-ticaret Bilgi Platformu'nun açıkladığı verilere göre 2020 ve 2021 yıllarında iller bazında kişi başına düşen e-ticaret harcamalarında Ankara, İstanbul'dan sonra ikinci sırada yer almış ve 2021 yılında yapılan harcama kişi başına 3.795 TL olup, kişi başına harcamanın 2.565 TL olduğu 2020 yılına göre önemli bir artış göstermiştir (URL12).

Çalışma alanı olarak seçilmesinin nedenleri özelinde Ankara kenti, eğitilmiş ve beyaz yakalı çalışan kapasitesi yüksek, genç nüfusu yoğun -toplam nüfusa oranı %14,7 (TÜİK, 2021)- bir demografik yapı sergilemektedir. Genç nüfusun fazla olması yanı sıra bu nüfusun diğer şehirlere oranla büyük bir kısmının hizmet ve bilişim sektörlerinde istihdam ediliyor olması Ankara kentinin çalışma kapsamında ideal örneklem sahası olduğunu da ortaya koymaktadır.

Şekil 3.2. Örneklem Alan - Ankara Kenti Uydu Görüntüsü (Google Maps, 2023)

Derinlemesine görüşme için Ankara kentinde yaşayan, pandemi sonrasında online / uzaktan çalışan veya eğitim gören bireylerle görüşmeler yapılmıştır. Görüşme yapılırken yöntem olarak yarı yapılandırılmış görüşme tercih edilmiş, katılımcıların görüşlerini, duygu ve düşüncelerini dahil ederek, konuşmayı da yönlendirecek biçimde ifade etmeleri sağlanmıştır. Bu amaçla görüşme esnasında açık uçlu sorulara yer verilmiş, katılımcıların bu sorulara istedikleri sürede, yaşam tarzlarını ve görüşlerini yansıtacakları şekilde sohbet ortamı oluşturulması hedeflenmiştir (Akman Dömbekci & Erişen, 2022). Görüşme yapılırken amaç; uzaktan çalışan ve eğitim gören bireylerin bu çalışma düzeni içerisinde gündelik yaşamlarını nasıl düzenledikleri, kamusal mekanları ne sıklıkla ve hangi amaçlarla kullandıkları, çalışma hayatları ile kentsel aktiviteler arasında nasıl bir ilişki kurdukları, kamusal mekanları tercih ve kullanım düzeylerinin uzaktan çalışmaya başladıktan sonra nasıl değiştiği, ayrıca bu bireylerin sosyal medya gibi sanal mecraları kamusal alan olarak görüp görmedikleri ve buna bağlı olarak

gerçek kamusal alanlardan beklentileri sorularak, görüşleri doğrultusunda değerlendirmeler yapılmıştır.

Derinlemesine görüşme için Ankara kentinde uzaktan çalışan ve eğitim gören 11 kişi (uzaktan çalışan 4 kişi, uzaktan eğitim gören 7 kişi) ile görüşme yapılmıştır. Yapılan görüşmeler için katılımcılara yüz yüze, çevrimiçi görüntülü görüşme veya telefon ile görüşme seçenekleri sunulmuştur. Sunulan seçenekler içerisinde koşullar nedeniyle (iş / eğitim hayatı gibi) bireylerin tamamı çevrimiçi görüntülü görüşmeyi tercih etmişlerdir. Görüşme yapılan kişilerin çalışmada ayırt edilebilmesi amacıyla DG-1, DG-2, DG-3, DG-4, DG-5, DG-6, DG-7, DG-8, DG-9, DG-10 ve DG-11 (Çizelge 3.1.) şeklinde kodlanarak görüşleri belirtilmiştir. Online çalışan veya eğitim gören kişilerin ayırt edilebilmesi amacıyla kodlamalar esas alınarak; DG-1, DG-2, DG-6 ve DG-8 online çalışan, DG-3, DG-4, DG-5, DG-7, DG-9, DG-10 ve DG-11 online eğitim gören kişilerdir.

Çizelge 3.1. Derinlemesine Görüşme Yapılan Katılımcıların Kişisel Bilgileri

Katılımcılar	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	Sektör	Görüşme Tarih ve Saati
DG-1	Erkek	46	Lisans	İnşaat	26.01.2023 / 19.00
DG-2	Erkek	24	Lisans	Yazılım	02.03.2023 / 19.30
DG-3	Kadın	23	Lisans	Eğitim (Öğrenci)	03.03.2023 / 20.00
DG-4	Kadın	23	Lisans	Eğitim (Öğrenci)	04.03.2023 / 14.00
DG-5	Kadın	22	Lisans	Eğitim (Öğrenci)	04.03.2023 / 18.00
DG-6	Erkek	25	Lisans	Yazılım	04.03.2023 / 19.00
DG-7	Kadın	24	Lisans	PDR	06.03.2023 / 20.00
DG-8	Kadın	26	Lisans	Yazılım	06.03.2023 / 15.00
DG-9	Kadın	22	Lisans	Eğitim (Öğrenci)	06.03.2023 / 21.00
DG-10	Erkek	21	Lisans	Eğitim (Öğrenci)	06.03.2023 / 21.30
DG-11	Kadın	22	Lisans	Eğitim (Öğrenci)	06.03.2023 / 22.00

Çalışmada hedeflenen uzaktan çalışan ve eğitim gören kişilerin dış mekan ve kent merkezi ile ilişkilerinin ölçülebilmesi amacıyla katılımcıların mahalle bazında konumları üzerinden araştırma yürütülmüştür (Şekil 3.3.). Burada toplu taşıma ile kent merkezine ulaşım süreleri üzerinden bir ayrıma gidilmiş, toplu taşıma süreleri Google Maps üzerinden elde edilmiştir. Öncelikli olarak “Kent Merkezine Yakın” ve “Kent Merkezine Uzak” olmak üzere 2 ana kategori oluşturulmuş, devamında kent merkezine yakın olan katılımcılar kendi içerisinde “Çok Yakın” ve “Yakın”; kent merkezine uzak

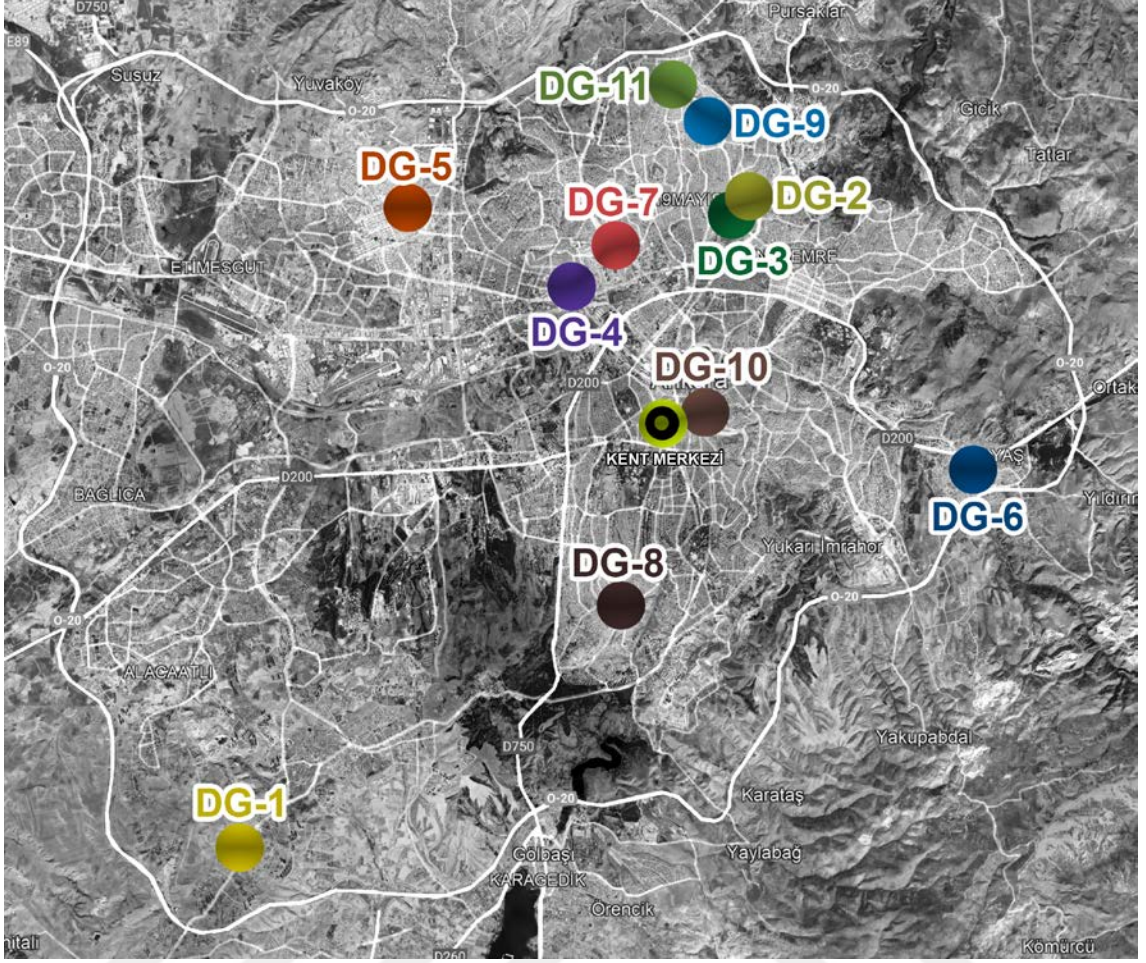
olan katılımcılar kendi içerisinde “1. Derece Uzak”, “2. Derece Uzak” ve “3. Derece Uzak” olmak üzere 3 alt kategoriye ayrılmıştır. Toplu taşıma bazlı olarak “Çok Yakın” kategorisi altında kent merkezine 10 dakika mesafedeki, “Yakın” kategorisi altında kent merkezinde 20 dakika mesafedeki katılımcılar; “1. Derece Uzak” kategorisi altında kent merkezine 30 dakika, “2. Derece Uzak” kategorisi altında kent merkezine 45 dakika ve “3. Derece Uzak” kategorisi altında kent merkezine 1 saat mesafedeki katılımcılar dahil edilmiştir (Çizelge 3.2.), (Çizelge 3.3.).

Çizelge 3.2. Derinlemesine Görüşme Yapılan Katılımcıların Mekansal Bilgileri

Katılımcılar	İlçe	Mahalle	Kent Merkezine Uzaklık
DG-1	Gölbaşı	İncek	1 saat
DG-2	Keçiören	Kamil Ocak	30 dakika
DG-3	Keçiören	Kamil Ocak	30 dakika
DG-4	Yenimahalle	Işınlar	20 dakika
DG-5	Yenimahalle	Serhat	1 saat
DG-6	Mamak	Yeni Bayındır	1 saat
DG-7	Keçiören	Aşağı Eğlence	30 dakika
DG-8	Çankaya	Dikmen	20 dakika
DG-9	Keçiören	Uyanış	45 dakika
DG-10	Çankaya	Ön Cebeci	10 dakika
DG-11	Keçiören	Kanuni	45 dakika

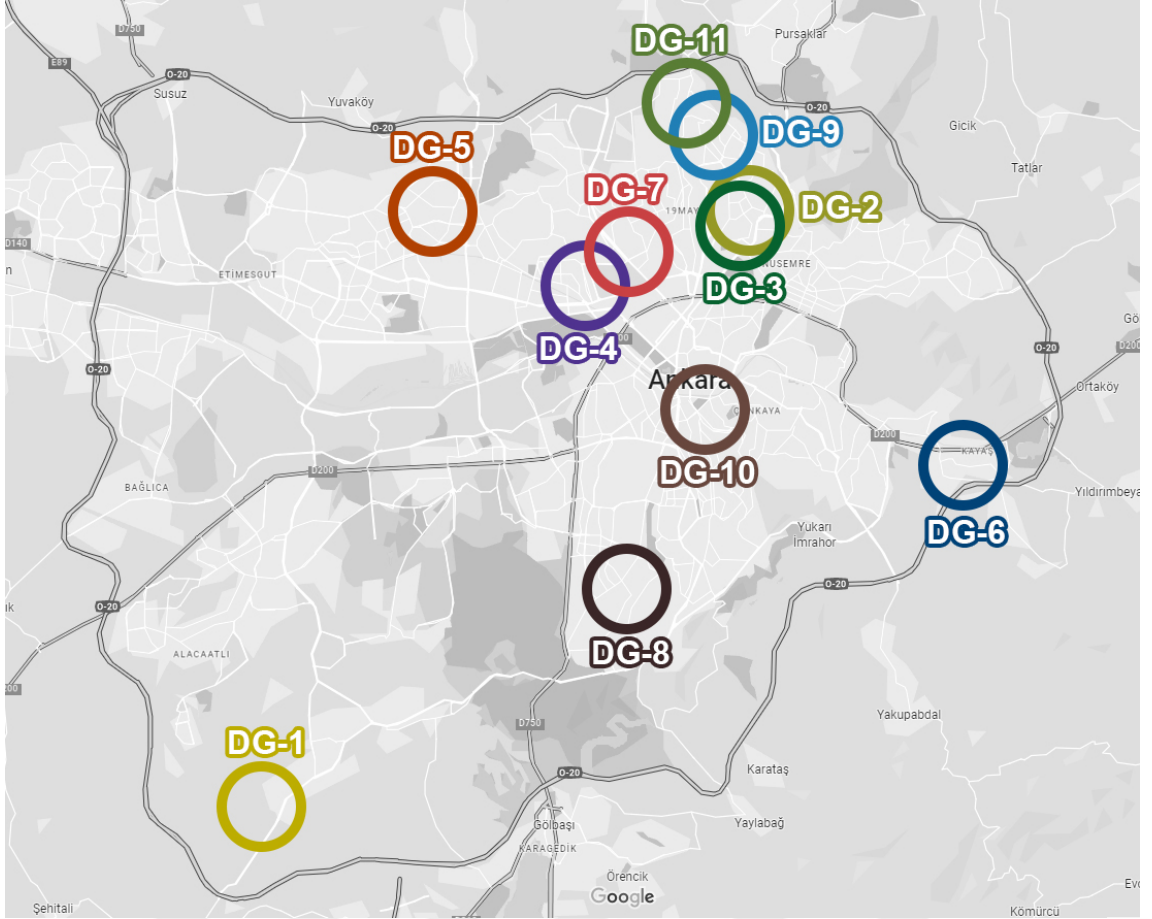
Çizelge 3.3. Derinlemesine Görüşme Yapılan Katılımcıların Mahalle Bazlı Kent Merkezi ile İlişkileri

Kent Merkezine Yakın		Kent Merkezine Uzak		
Çok Yakın	Yakın	1. Derece Uzak	2. Derece Uzak	3. Derece Uzak
10 dk.	20 dk.	30 dk.	45 dk.	1 saat
Öncebeci mh.	Dikmen	Kamil Ocak mh.	Kanuni mh.	Serhat mh.
	Işınlar mh	Kamil Ocak mh.	Uyanış mh.	Yeni Bayındır mh.
		Aşağı Eğlence mh.		İncek mh.

Şekil 3.3. Derinlemesine Görüşme Yapılan Katılımcıların Kent İçerisindeki Mahalle Bazlı Konumları
(Yazar tarafından hazırlanmıştır, 2023)

Katılımcıların kent merkezi ile ilişkileri incelendikten sonra mahalle bazlı olarak yakın çevrelerinde yer alan açık ve yeşil alanlar incelenmiş, bu mekanların kullanılabilirlikleri görüşme yapılan kişilerin yorumları üzerinden değerlendirilmiştir. Her katılımcı için bulundukları mahallenin merkezi esas alınarak ortalama 15 dakika yürüme mesafesindeki bölge (yaklaşık 1,5 km yarı çaplı) irdelenmiştir (Şekil 3.4.). Katılımcıların yaşadıkları yerde bulunan açık ve yeşil alanlarla kurdukları ilişkiler özelinde yorumları alınarak bu çevrede 15 dakika yürüme mesafesindeki açık ve yeşil alanlar Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın üretmiş olduğu Türkiye Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemleri, Ulusal Coğrafi Bilgi Platformu, ATLAS Basic resmi internet sitesi (URL13) üzerinden incelenmiş, bu mekanlar ve katılımcıların yorumları doğrultusunda değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Şekil 3.4. Derinlemesine Görüşme Yapılan Katılımcılara 15 Dakika Yürüme Mesafesindeki Alanlar (Yazar tarafından hazırlanmıştır, 2023)

Örnek Alan Çalışması içerisinde yürütülen Derinlemesine Görüşmelerin sonucunda elde edilen veriler ışığında Betimsel Analiz yöntemi ile çalışmaya araştırmacı gözünden yorumlamalar eklenmiştir. Doküman Analizi üzerinden elde edilen literatür kapsamından faydalanılarak katılımcıların kent merkezi ile ilişkileri, bu ilişkinin olumlu veya olumsuz etkilerinin gündelik yaşamlarını etkileme düzeyi; ayrıca katılımcıların bulundukları bölgede yürüme mesafesinde erişebilecekleri açık ve yeşil alanlar ve bu alanlar ile kurdukları ilişkiler kendi yorumları üzerinden değerlendirmeye alınmıştır. Ortaya koyulan sonuçlar nezdinde uzaktan çalışma ve eğitim görme olgularının kişilerin kentsel mekan ile ilişkilerini ne yönde etkilediği üzerine eleştiriler yapılarak, gelişen teknoloji ve sanal ortamların gündelik yaşam ve kent mekanı arasındaki ilişkiyi nasıl etkileyebildiği düşüncesi üzerinden kent merkezleri ve açık ve yeşil alanların tasarımına ilişkin önerilerde bulunulmuştur.

4. ARAŞTIRMA SONUÇLARI VE TARTIŞMA

Çalışmanın bu bölümünde Ankara kenti özelinde uzaktan çalışan ve eğitim gören kişiler ile yapılan görüşmeler sonucunda bu çalışma düzeninin kişiler üzerinde oluşturduğu etkiler ve bu kişilerin kent merkezi ve yakın çevresinde yer alan açık ve yeşil alanlar ile kurdukları ilişkiler kendi yorumları üzerinden değerlendirmeye alınmış, bu değerlendirmelerin kent mekanındaki yansımaları haritalar üzerinden görselleştirilerek irdelenmiştir.

4.1. Uzaktan Çalışma ve Eğitimin Bireyler Üzerindeki Etkileri

Uzaktan çalışan veya eğitim gören 11 kişi ile yapılan derinlemesine görüşmelerde kişiler, çok çeşitli mekanlarda çalışma imkanına sahip olmalarına karşın büyük oranda evde çalıştıklarını belirtmektedir. Genellikle daha rahat, internet erişiminin kolay olduğu ortamlar olması nedeniyle evi tercih etmekle birlikte, buna ilave olarak kafe ve kütüphane gibi ortamları da tercih ettiklerini belirtmektedirler. Burada internet erişimi ve elektrik gereksinimi gibi ihtiyaçlar nedeniyle kişiler genellikle kapalı ortamlarda kalmakta, açık alanlara yönelememektedir.

Uzaktan çalışma ve eğitim gibi zorunlu olarak ekran karşısında oldukları süreler ile birlikte boş zamanlarını da dahil ederek ekran karşısında geçirdikleri vakitlerin günlük en az 6 saat olduğunu, bu sürelerin 12 saate kadar çıktığını ifade etmektedirler. Buradan hareketle günlük ortalama 8 saat uyuyan bir kişinin günün geri kalan kısmının neredeyse büyük bir çoğunluğunu ekran karşısında geçirdiği, bu sürelerde de ev içerisinde bulunduğu düşünülecek olursa, dış mekan ile aralarındaki ilişkinin gündelik yaşamlarında oldukça zayıf olduğu fikrine varılabilmektedir. Buna ek olarak, katılımcıların bir kısmı bu sürelerin dışında olabildiğince dış mekana çıkmaya veya çevresindeki diğer kişilerle görüşmeye çalıştığını belirtmektedir.

“9 saat bilgisayar başında geçiyor. Genelde ondan sonra dışarı çıkıyorum, olabildiğince telefon ya da bilgisayara bakmamaya çalışıyorum. Çünkü insan yine bir hava almak istiyor, dışarı çıkmak istiyor.” (DG-2)

“Çalışmak boyun ağrısı falan yaptığı için aslında spora yazılmayı düşünüyorum şu aralar. Şirkette gördüğüm genel durum da bu yönde. Herkes mesai saatlerinden sonra spora gidiyor genelde.” (DG-6)

Aksi yönde, bu çalışma ve eğitim düzeni kişilerin sosyal hayatı üzerinde tümüyle bir geri çekilmeye de yol açabilmektedir. Tüm vaktini ekran karşısında geçirmenin getirdiği zihinsel yorgunluğun bir sonucu olarak kalan vakitlerini de ev içerisinde yatmak, yine ekran karşısında bir şeyler izlemek şeklinde harcamak zorunda kaldıklarını da ifade etmektedirler.

“Ruhsal olarak da insanlarla daha az görüşme isteği duyuyorum. Normalde çok sosyal bir insanken artık dışarı çıkıp o buluşmaları gerçekleştirmek istemiyorum.” (DG-7)

Kişilerin ekran karşısında geçirdikleri uzun sürelerin yalnızca sosyal ilişkileri üzerinde değil, fiziksel ve ruhsal sağlıkları üzerinde de etkileri bulunmaktadır (Biber & Gürün Karatepe, 2023). Boş vakitlerinde dış mekana çıkma gereksinimini de kaybettiğini belirten katılımcıların birçoğu uzun süre ekran karşısında olmanın fiziksel olarak baş, boyun, sırt ve omurga ağrıları; psikolojik olarak bunalma, içe kapanıklık, stres, depresyon gibi sorunlar ortaya çıkardığını ifade etmektedir. Gün içerisinde hiç hareket etmediklerini, bazen evin içerisinde konum değiştirme gereksinimi duyduklarını da söylemektedirler. Bu hareketsizliği:

“Fiziksel olarak; telefon, bilgisayar oturma gerektirdiği için yürüyüş çok az oluyor. Bazen telefonuma bakıyorum mesela, günde 78 adım atmış oluyorum ve bu çok olumsuz.” (DG-3)

şeklinde ifade etmesine bağlı olarak gündelik yaşamlarında meydana gelen değişimin temel nedeninin dış mekana çıkmama, buna bağlı hareketsizlik ve fiziki olarak sağlıklı olmayan bir yaşam döngüsüne evirildiği görülmektedir.

Konut dışındaki alanlara çıkarak kamusalığa dahil olmak, işe gidip gelmek için evden çıkmak, iş yerinde gün içerisinde molalar vermek kişilerin hareket etmesine olanak sağlamakta, fiziksel ve ruhsal sağlığını da etkilemektedir. Buna karşın uzaktan çalışma ve eğitim süreçlerinde çalışma saatleri arasında mola verme gibi seçenekler olmasına rağmen kişiler bunu yapmaya vakit bulamadıklarını veya tercih etmediklerini söylemekte, bu aralıkları da ya iş sürelerine dahil etmekte ya da evdeki diğer işlerini bitirmek için kullanmaktadır.

“Online çalışırken normalde ofiste çalışmamdan daha yoğun çalıştığımı fark ettim. Öğlen de bilgisayarın başındayım, öğle arası diye bir şey yok çünkü. Çalışma odasından çıkıp nereye gidebilirsiniz?” (DG-1)

“Ara vermezsem 1 saat daha erken çıkabiliyorum. Genelde bunu tercih etmeye çalışıyorum, çünkü zaten bilgisayar başında olduğum için ara versem bile dışarı çıkıp o 1 saatte bir şey yapamam.” (DG-2)

“Bu aralıklarda da evden dışarı çıkacak pek enerjim ve vaktim olmuyor açıkçası, o yüzden genelde evde öğle ve akşam yemeklerimi hazırlıyorum.” (DG-8)

Tüm ifadelerden hareketle; bireylerin gündelik yaşamları üzerinde çalışma ve eğitim düzenlerinin büyük oranda etkisi olduğunu, kentsel alana çıkmayışlarının yalnızca sosyal bağlamda değil, fiziksel ve ruhsal sağlıkları üzerinde de önemli ölçüde değişikliğe yol açtığı görülmektedir. Kaliteli kentsel kamusal alanlar gündelik yaşam içerisinde bireyler fark etmeksizin fiziksel hareketliliği zorunlu kılarak sağlıklarını olumlu yönde etkilemekte, içerisinde bulundukları çalışma ortamından uzaklaşmalarını, diğer bireylerle aktif veya inaktif olarak iletişim kurmalarını sağlayarak psikolojik olarak iyi olmalarına olanak sağlamaktadır.

4.2. Uzaktan Çalışma ve Eğitim Süreçlerine Bağlı Bireylerin Kent Merkezi ile İlişkisi

Çalışma alanı olarak seçilen Ankara kentinin saha çalışması amacıyla kullanılan ilk mekanı kent merkezi Kızılay Meydanı’dır. Çalışmanın sağlıklı yürütülebilmesi ve kişilerin yorumları ile bütünleştirilebilmesi amacıyla öncelikle Kızılay Meydanı ve yakın çevresinin gelişim ve bugünkü algısına erişim sürecinden kısaca bahsetmek gerekmektedir. Ankara’nın başkent olması ile birlikte başlangıçta kentin merkezi iş alanı olan Ulus, yapılan planların ve kent içerisindeki yapısal değişikliklerin bir getirisi olarak 1970’lerden itibaren bu özelliğini Kızılay’a bırakmıştır. Ardından kentin büyümesi ile yaşanan ulaşım sorunu ile birlikte Atatürk Bulvarı ve Gazi Mustafa Kemal Bulvarı üzerinde genişletme çalışmaları yürütülmüş, 4 şeritli bu hatlar 8 şeride çıkarılarak yol kenarlarında yer alan yaya kaldırımları ve açık ve yeşil kamusal alanların daraltılmasına neden olmuştur. Bunun yanında 1978 yılında yapılan Yaya Bölgeleri Projesi ile Selanik, Sakarya, İzmir Caddeleri, Karanfil ve Konur Sokak yaya bölgeleri olarak yeniden düzenlenmiştir. 1982 yılında yapılan Ankara Nazım İmar Planı ile birlikte Kızılay’a tam anlamıyla gelişim atfedilerek kentin çekirdeği olma özelliği

kazandırılmıştır (Varol vd., 2017'den akt. Derinci, 2022). Buna karşın 1990 sonrasında kentin hızla artan nüfusu konut alanlarının da kent çeperine doğru yayılmasına neden olmuş, bunun bir sonucu olarak ticari faaliyetler de Kızılay'dan çekilmeye başlamıştır. Kızılay'ın eski algısı kaybolmaya başlarken günümüzde Kızılay AVM olarak kullanılan bina yapılmış (1980 yılında yıkılan Kızılay Binası yerine 1998 yılında uygulanmaya başlanmış, 2011 yılında açılmıştır), alanın işlevi ve kullanıcı kitlesi tümüyle değişmiştir. Tüm bunların bir neticesi olarak Kızılay Meydanı tümüyle bir trafik kavşağına dönüşmüştür (Bayraktar, 2013). Kentin genişlemesi ve yeni konut alanlarının oluşmasıyla yeni alt merkezler ortaya çıkmış ve Kızılay'ın tek merkez olma niteliği zamanla zayıflamıştır. Tüm bu gelişmelere rağmen Kızılay halen günümüzde yaya hareketinin en yoğun olduğu, değişim geçirse de merkez niteliklerini çoğunlukla sürdüren dolayısıyla kent merkezi algısının devam ettiği bir alan olarak görülmektedir.

Çalışma özelinde incelemeye alınan Ankara kentinde kent merkezi olarak kabul edilen Kızılay Meydanı ve yakın çevresinin aynı zamanda Ankara için bir çarşı ve alışveriş bölgesi olması nedeniyle katılımcılara bu mekan ile kurdukları ilişkilerin yanı sıra uzaktan çalışan ve eğitim gören kişiler oldukları için alışverişini nasıl yaptıkları sorulmuştur. 11 katılımcının 8'i sanal ticaret uygulamaları üzerinden alışveriş yaptığını belirtmiştir. Buna karşın bu kişilere neden geleneksel alışveriş mekanlarını tercih etmedikleri üzerine yöneltilen soruya tüm katılımcılar alışveriş merkezleri üzerinden yanıt vermiştir. Ankara kent merkezi ve burada yer alan mağazalar özelinde bir yorum gelmemiştir. Özellikle Ankara kenti için kent merkezinin alışveriş anlamında AVM'lerin gerisinde kaldığı görülebilmektedir. İlave olarak sanal ticareti tercih eden katılımcıların bu alışveriş yöntemini tercih etmelerinin en önemli nedenlerinin, fiyat, zaman kaybı, ürün çeşitliliği ve AVM gibi kapalı alanlarda yer almak istememe olduğu görülmüştür.

“AVM'lerdeki kapalı ortamın, ışıkların verdiği bir stres yaşıyorum. Tasarım anlamında AVM olacaksa da bu forum tarzı, açık hava AVM'leri, daha dükkan – sokak mantığında oralarda alışveriş yapmaktan keyif alıyorum.” (DG-1)

“İki sebebi var. Birincisi; stok genelde olmuyor. İnternette mesela bir ürünün 70 çeşidini görüyorsam orada belki 2 – 3 tanesini görebiliyorum. İkincisi de; genelde internetteki alışverişlerde markanın kendi sitesi olsa bile daha uygun oluyor. Bu olanaklar geleneksel alışveriş mekanlarında olsa onları tercih ederdim.” (DG-2)

“Uygulamalar üzerinden yaptığım alışverişlerde indirimlerle birlikte çok daha uygun fiyatlara ürün alma şansım oluyor.” (DG-4)

“Sanalda aradığım ürünü bulmak daha kolay oluyor. Gelenekselde her şeyi tek tek yürüyerek aramak, bulmaya çalışmak bana stresli ve yorucu geliyor açıkçası.” (DG-5)

“Genellikle internet daha uygun fiyatlı oluyor. İlave olarak, ben alışveriş merkezi hiç sevmem. Eğer cadde kültüründe mağazalar varsa zaman zaman buralara alışveriş yapmasam bile uğrayabiliyorum.” (DG-7)

“Gitmek istediğimde de ulaşım için çok vakit harcıyorum. Bunlarla uğraşmaktansa online olarak sipariş vermek daha kolay geliyor.” (DG-8)

“Daha fazla zaman alıyor. AVM tipi yerler açık alanlara dönüşmediği sürece gideceğimi düşünmüyorum.” (DG-9)

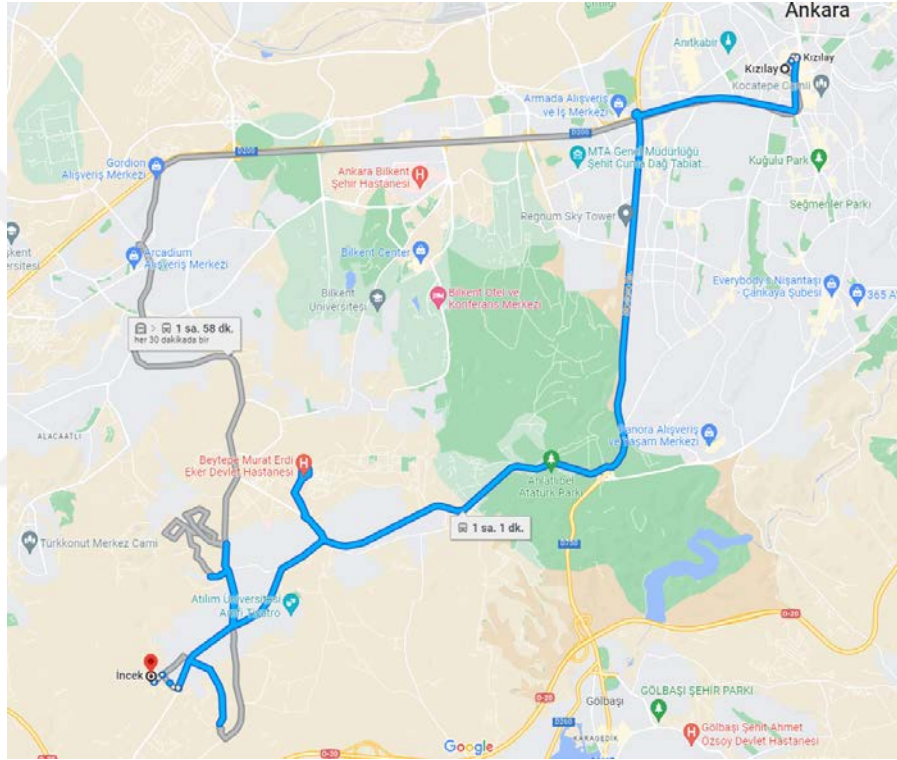
“Pandemiden sonra alışkanlık oldu. Aynı zamanda kalabalık ve çok kapalı mekanlar, çok hijyenik olduğunu da düşünmüyorum.” (DG-11)

Yorumların da ortaya koyduğu gibi uzaktan çalışan kişilerin büyük bir çoğunluğu artık alışveriş amacıyla dış mekana çıkmayı tercih etmemekte, bunun yanı sıra Ankara kenti özelinde kişilerin algısında kent merkezi alışveriş yapılacak mekanlar olarak görülmemektedir. Geleneksel alışveriş mekanları olarak düşünüldüğünde kişiler, market ve alışveriş merkezleri özelinde yorum yapmaktadır.

Çalışmanın devamında incelemeye alınan Ankara kentinde kent merkezi olarak kabul edilen Kızılay Meydanı ve yakın çevresi özelinde katılımcılara bu mekana ne sıklıkla ve hangi amaçlarla gittikleri, burada vakit harcayıp harcamadıkları sorulmuştur. Katılımcıların verdikleri yanıtların yanı sıra mahalle bazlı konumları üzerinden kent merkezine toplu taşıma ile ne kadar sürede erişilebildiği sorgulaması yapılarak bu gösterge yanıtları ile karşılaştırılmıştır.

Görüşme yapılan ilk kişi (DG-1) Ankara kenti için çeper sayılabilecek Gölbaşı ilçesinde yer alan İncek Mahallesi’nde ikamet etmektedir. Kızılay Meydanı ve yakın çevresine özel araç dışında erişim sağlamadığını, buna ilave olarak özel araç ile ulaştığında da park yeri problemi yaşaması nedeniyle bunu da tercih etmediğini, tüm bunların bir sonucu olarak da kent merkezinde vakit geçirmediğini belirtmektedir. Kızılay Meydanı’nı bir kent merkezinden ziyade ana arter olarak gördüğünü ve yalnızca burayı geçiş amaçlı kullandığını ifade etmektedir.

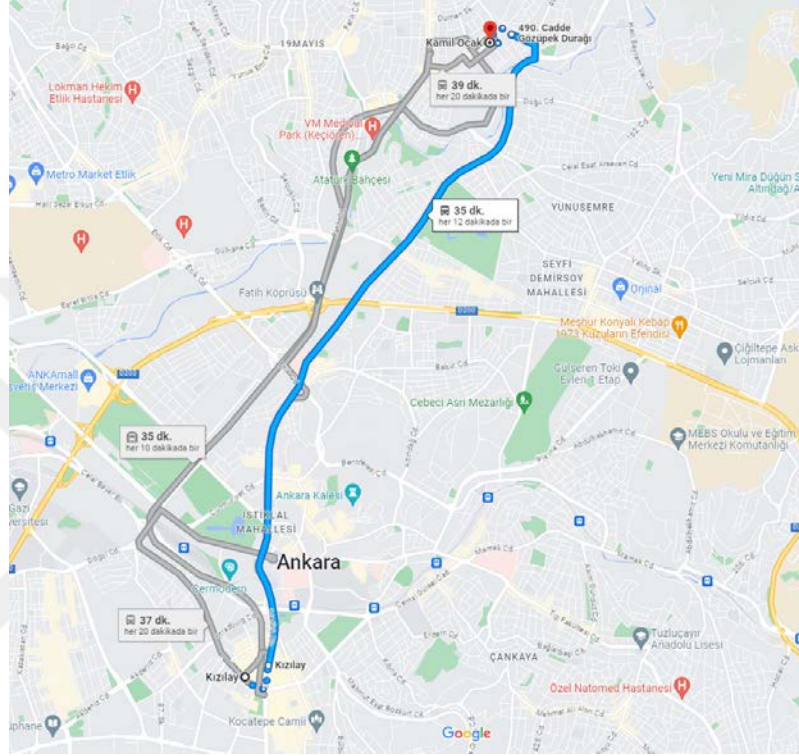
Katılımcının yorumlarına ek olarak ikamet ettiği İncek Mahallesi ile Kızılay Meydanı arasında toplu taşıma ilişkisi kurulduğunda da erişimin kısıtlı olduğu görülmektedir. Toplu taşıma ile tek otobüs vasıtasıyla ulaşılabilmesine karşın sürenin yaklaşık 1 saat olması, kent merkezinin erişilebilirliğinin bu bölgeden oldukça zor olduğunu göstermektedir (Şekil 4.1.). Ulaşım süresinin çok uzun olmasının yanı sıra toplu taşıma araçlarının seferleri incelendiğinde, sefer sayılarının da oldukça kısıtlı olduğu, gün içerisinde az olmasıyla birlikte akşam da erken saatte sona erdiği, buna bağlı olarak kişilerin bu hizmetten de yeterince yararlanamadığı görülmektedir.

Şekil 4.1. Kent Merkezi ve İncek Mahallesi (Gölbaşı) Arasında Toplu Taşıma ile Ulaşım (Google Maps, 2023'ten yararlanılarak hazırlanmıştır.)

Görüşme yapılan ikinci ve üçüncü kişiler (DG-2, DG-3), Keçiören ilçesinde yer alan Kamil Ocak Mahallesi'nde ikamet etmektedir. Kent merkezine erişim noktasında evinin bulunduğu konum itibarıyla çok sık toplu taşıma hattının Kızılay'a gittiğini, buna bağlı olarak erişiminin oldukça kolay olduğunu belirtmektedirler. DG-2, uzaktan çalışmaya başlamadan önce haftada 2 ya da 3 kez gitmesine karşın uzaktan çalışmaya başladıktan sonra boş vakitlerinin arttığını, bu nedenle kent merkezine çok daha sık gittiğini, bunun da haftada yaklaşık 5 güne çıktığını ifade etmektedir. Benzer şekilde DG-3, kent merkezine çok sık gittiğini, ancak sürekli vaktini burada geçirmediğini, işi bittikten sonra oturmak için başka yerlere gitmeyi tercih ettiğini belirtmektedir.

Katılımcıların belirttiklerine ilave olarak, ulaşım yolları incelendiğinde; bu bölgeden toplu taşıma ile yaklaşık olarak 30 dakika içerisinde kent merkezine gidilebildiği görülmektedir. Ayrıca çok sayıda otobüs hattı ve metro olanağı bulunması, kent merkezi ile kurulan ilişkinin katılımcıların da belirttiği gibi oldukça kolay olduğunu göstermektedir (Şekil 4.2.).

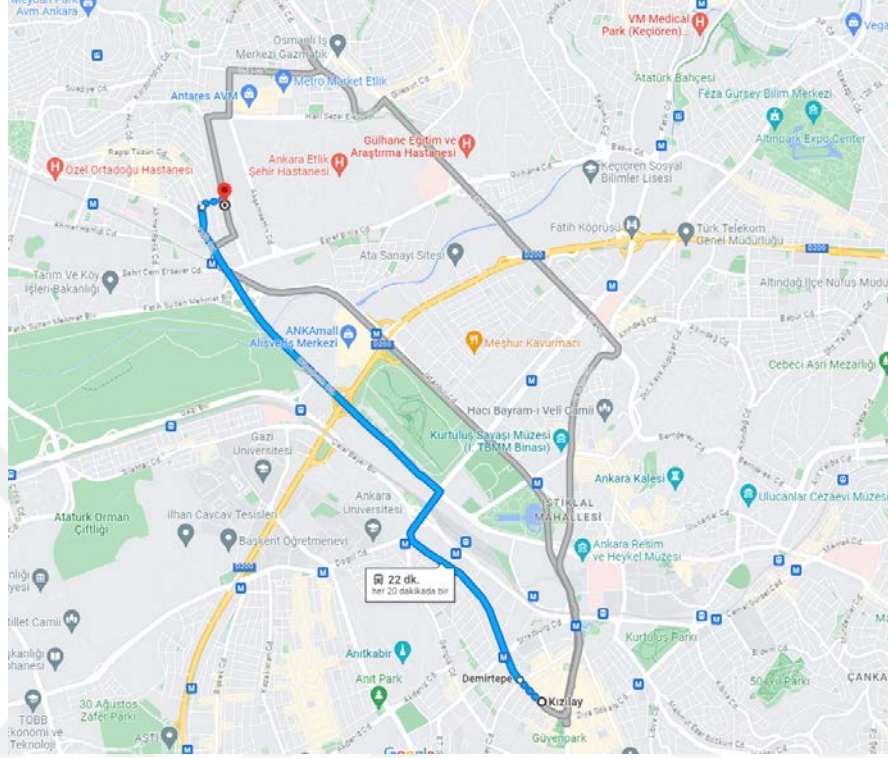

Şekil 4.2. Kent Merkezi ve Kamil Ocak Mahallesi (Keçiören) Arasında Toplu Taşıma ile Ulaşım (Google Maps, 2023'ten yararlanılarak hazırlanmıştır.)

Görüşme yapılan dördüncü kişi (DG-4), Yenimahalle ilçesinde yer alan Işınlr Mahallesi'nde ikamet etmektedir. Kent merkezine erişim noktasında evinin bulunduğu konum itibarıyla otobüs, metro veya dolmuş gibi çeşitli toplu taşıma araçlarıyla erişim sağlayabildiğini ve yaklaşık yarım saat gibi bir sürede erişebildiğini belirtmektedir. Ankara kenti için kısa bir mesafede ulaşım sağlayabilmesine karşın kent merkezinde vakit geçirmekten hoşlanmadığını, bu nedenle Kızılay'ı yalnızca aktarma merkezi olarak kullandığını ifade etmektedir. Kent merkezi ile kurduğu ilişkinin zayıf olmasının en önemli nedeninin bu mekanın çok kalabalık olması ve kent merkezinde ne yapılabileceğine ilişkin bir yönlendirmenin olmaması olduğunu, bu nedenle yalnızca aktarma amacıyla kullanabildiğini belirtmiştir.

Katılımcının belirttiklerine ilave olarak, ulaşım yolları incelendiğinde; bu bölgeden toplu taşıma ile yaklaşık olarak 30 dakika içerisinde kent merkezine

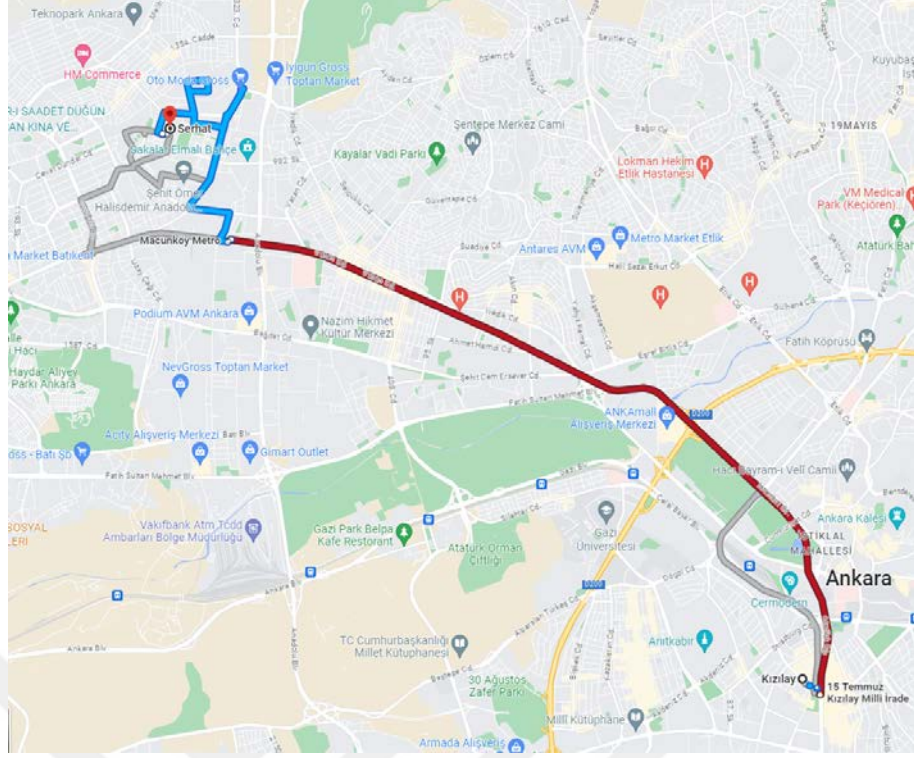
gidilebildiği görülmektedir. Ayrıca çok sayıda otobüs hattı ve metro olanağı bulunması, kent merkezi ile kurulan ilişkinin katılımcının da belirttiği gibi oldukça kolay olduğunu göstermektedir (Şekil 4.3.).

Şekil 4.3. Kent Merkezi ve Işınlar Mahallesi (Yenimahalle) Arasında Toplu Taşıma ile Ulaşım (Google Maps, 2023'ten yararlanılarak hazırlanmıştır.)

Görüşme yapılan beşinci kişi (DG-5), Yenimahalle ilçesinde yer alan Serhat Mahallesi'nde ikamet etmektedir. Kent merkezine erişim noktasında evinin bulunduğu konum itibariyle toplu taşıma araçlarıyla erişimin çok rahat olmadığını, özel araçla gidildiğinde de otopark sıkıntısı yaşadığını belirtmektedir. Kent merkezine ulaşım noktasında yaşadığı engellere bağlı olarak nadiren gittiğini ve kent merkezi ile ilişkisinin zayıf olduğunu ifade etmektedir.

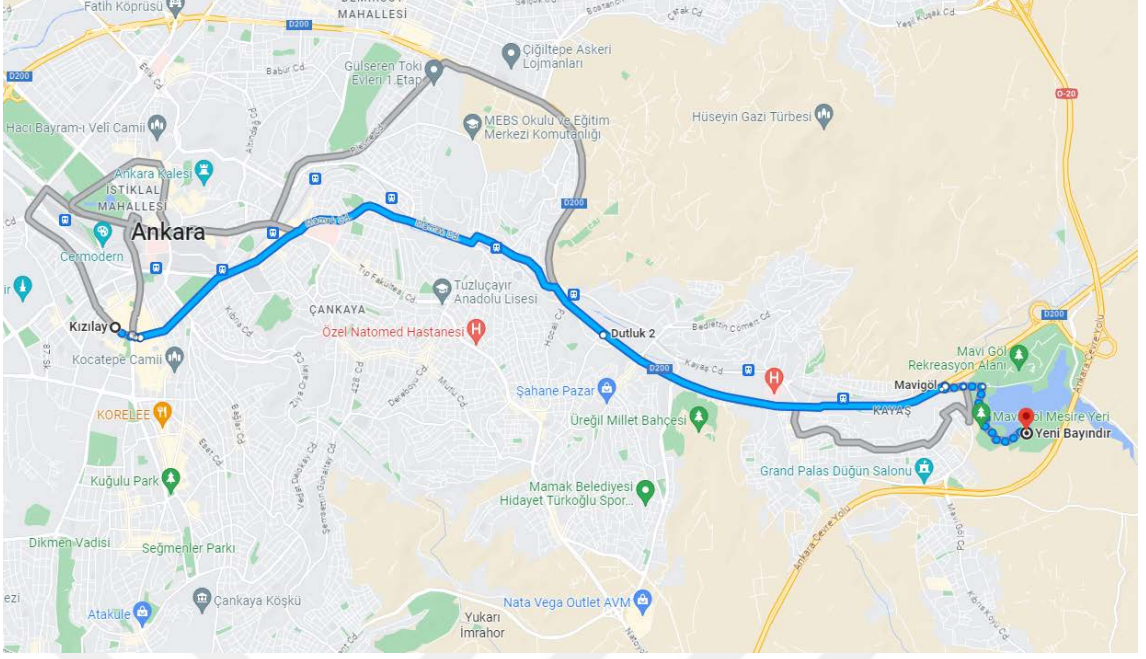
Katılımcının yorumlarına ek olarak, ikamet ettiği Serhat Mahallesi ile Kızılay Meydanı arasında toplu taşıma ilişkisi kurulduğunda da erişimin kısıtlı olduğu görülmektedir. Toplu taşıma ile metro, metro – otobüs veya iki otobüs gibi aktarmalı olarak yaklaşık olarak 1 saatte ulaşım sağlanması nedeniyle kent merkezinin erişilebilirliğinin bu bölgeden oldukça zor olduğunu görülmektedir (Şekil 4.4.).

Şekil 4.4. Kent Merkezi ve Serhat Mahallesi (Yenimahalle) Arasında Toplu Taşıma ile Ulaşım (Google Maps, 2023'ten yararlanılarak hazırlanmıştır.)

Görüşme yapılan altıncı kişi (DG-4), Mamak ilçesinde yer alan Yeni Bayındır Mahallesi'nde ikamet etmektedir. Kent merkezine erişim noktasında evinin bulunduğu konum ve topografik yapı itibarıyla bisiklet gibi ulaşım araçlarını tercih edemediğini, toplu taşıma ile de oldukça uzun sürdüğünü, bu nedenle de genellikle tercih etmediğini belirtmektedir. Kent merkezine yalnızca arkadaşlarıyla buluşmak için yaklaşık olarak ayda 1 kez gittiğini ifade etmektedir. Kent merkezi ile kurduğu ilişkinin zayıf olmasının en önemli nedeninin çok kalabalık olması olduğunu, biriyle buluşacağına Kızılay yerine Bahçelievler gibi yerlere gitmeyi tercih ettiğini, ayrıca kent merkezinin yeşilden çok yoksun olduğunu ve burada bulunmaktan hoşlanmadığını belirtmiştir.

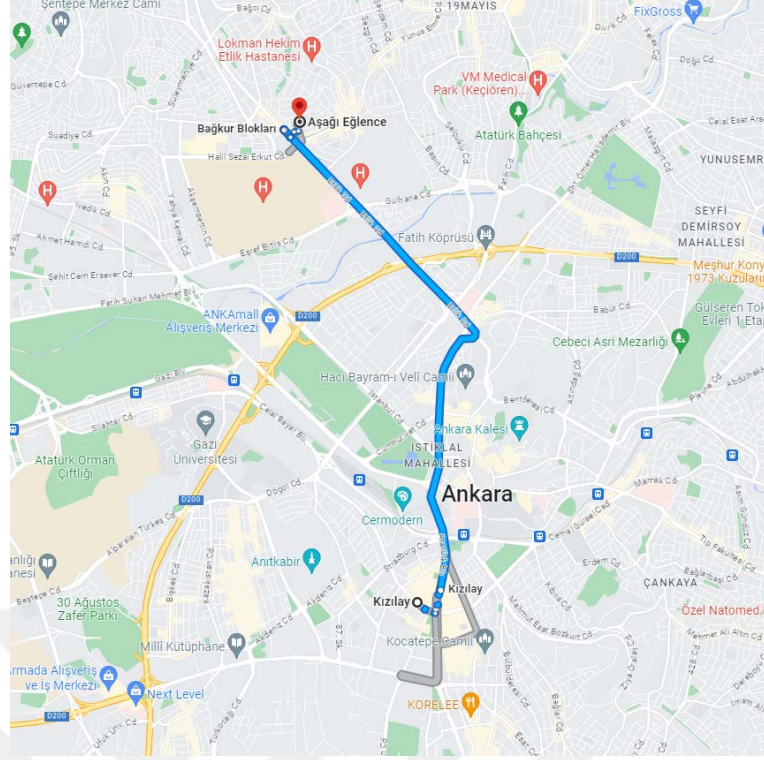
Katılımcının belirttiklerine ilave olarak, ulaşım yolları incelendiğinde; bu bölgeden toplu taşıma ile yaklaşık olarak 1 saat içerisinde kent merkezine gidilebildiği görülmektedir. Genellikle 2 otobüs aktarma şeklinde erişilebilmesi nedeniyle katılımcının da ifade ettiklerine paralel olarak, kent merkezi ile kurulan ilişki oldukça zor ve uzun süreli olmakta, buna bağlı olarak kullanıcıların tercih etme düzeyi de azalmaktadır (Şekil 4.5.).

Şekil 4.5. Kent Merkezi ve Yeni Bayındır Mahallesi (Mamak) Arasında Toplu Taşıma ile Ulaşım (Google Maps, 2023'ten yararlanılarak hazırlanmıştır.)

Görüşme yapılan yedinci kişi (DG-7), Keçiören ilçesinde yer alan Aşağı Eğlence Mahallesi'nde ikamet etmektedir. Kent merkezine erişim noktasında evinin bulunduğu konum itibariyle çok rahat erişim sağlayabildiğini, buna karşın kent merkezine gitmeyi tercih etmediğini belirtmektedir. Kent merkezini haftada ya da iki haftada bir yalnızca aktarma amaçlı kullandığını ifade etmektedir. Kent merkezin, tercih etmesinin önündeki en büyük engelin çok kalabalık olması ve yeşil varlığının neredeyse hiç bulunmaması olduğunu, bu nedenle bu mekanın pis olduğu hissi verdiği belirtmiştir.

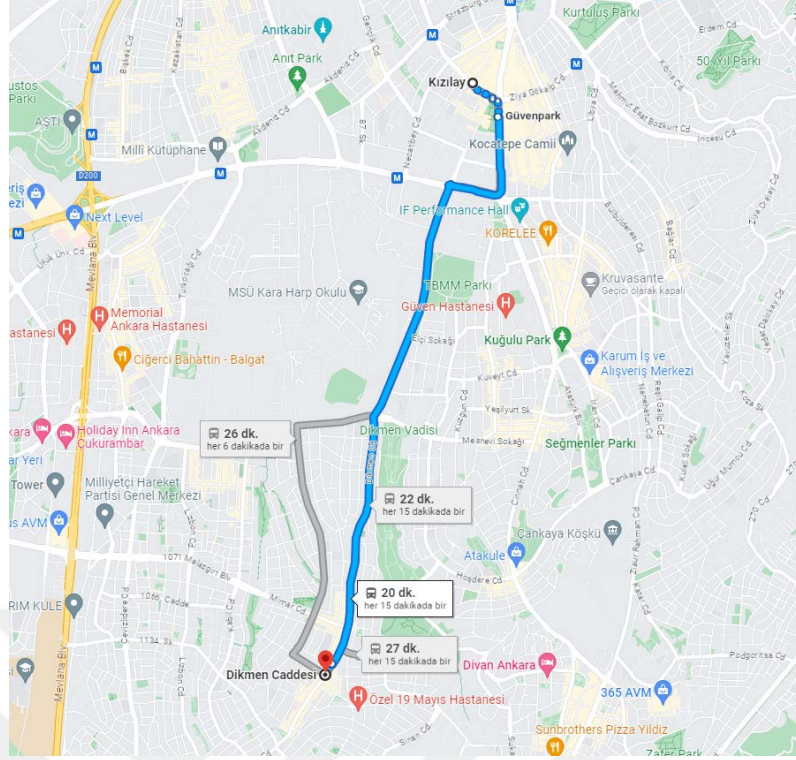
Katılımcının belirttiklerine ilave olarak, ulaşım yolları incelendiğinde; bu bölgeden toplu taşıma ile yaklaşık olarak 30 dakika içerisinde kent merkezine gidilebildiği görülmektedir. Ayrıca çok sayıda otobüs hattı bulunması, kent merkezi ile kurulan ilişkinin katılımcının da belirttiği gibi oldukça kolay olduğunu göstermektedir (Şekil 4.6.).

Şekil 4.6. Kent Merkezi ve Aşağı Eğlence Mahallesi (Keçiören) Arasında Toplu Taşıma ile Ulaşım (Google Maps, 2023'ten yararlanılarak hazırlanmıştır.)

Görüşme yapılan sekizinci kişi (DG-8), Çankaya ilçesinde yer alan Dikmen mevkiinde ikamet etmektedir. Kent merkezine erişim noktasında evinin bulunduğu konum itibarıyla çok rahat erişim sağlayabildiğini, buna karşın kent merkezine gitmeyi tercih etmediğini belirtmektedir. Kent merkezine genellikle gideceği başka bir yere aktarmak yapma amacıyla uğradığını veya nadiren alışveriş yapma amacıyla gittiğini, bunun dışında bu mekanı kullanmadığını ifade etmektedir.

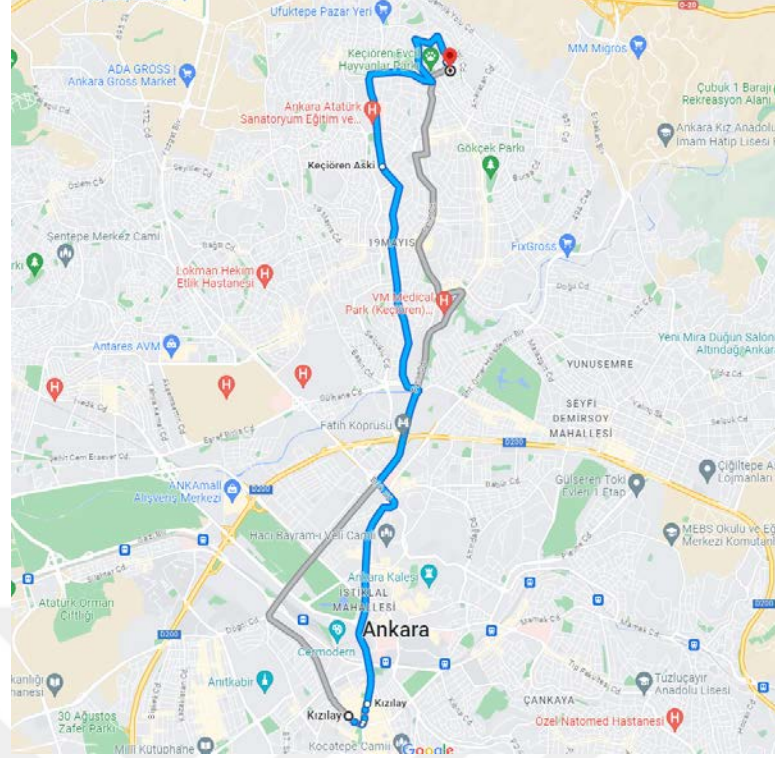
Katılımcının belirttiklerine ilave olarak, ulaşım yolları incelendiğinde; bu bölgeden toplu taşıma ile yaklaşık olarak 15 - 20 dakika içerisinde kent merkezine gidilebildiği görülmektedir. Ayrıca çok sayıda otobüs hattı bulunması, kent merkezi ile kurulan ilişkinin katılımcının da belirttiği gibi oldukça kolay olduğunu göstermektedir (Şekil 4.7.).

Şekil 4.7. Kent Merkezi ve Dikmen (Çankaya) Arasında Toplu Taşıma ile Ulaşım (Google Maps, 2023'ten yararlanılarak hazırlanmıştır.)

Görüşme yapılan dokuzuncu kişi (DG-9), Keçiören ilçesinde yer alan Uyanış Mahallesi'nde ikamet etmektedir. Kent merkezine erişim noktasında evinin bulunduğu konum itibarıyla otobüs, dolmuş veya metro ile erişim sağlayabildiğini, bu nedenle erişiminin kolay olduğunu belirtmektedir. Kolay erişmesine karşın genellikle aktarma amaçlı kullandığını ifade etmektedir.

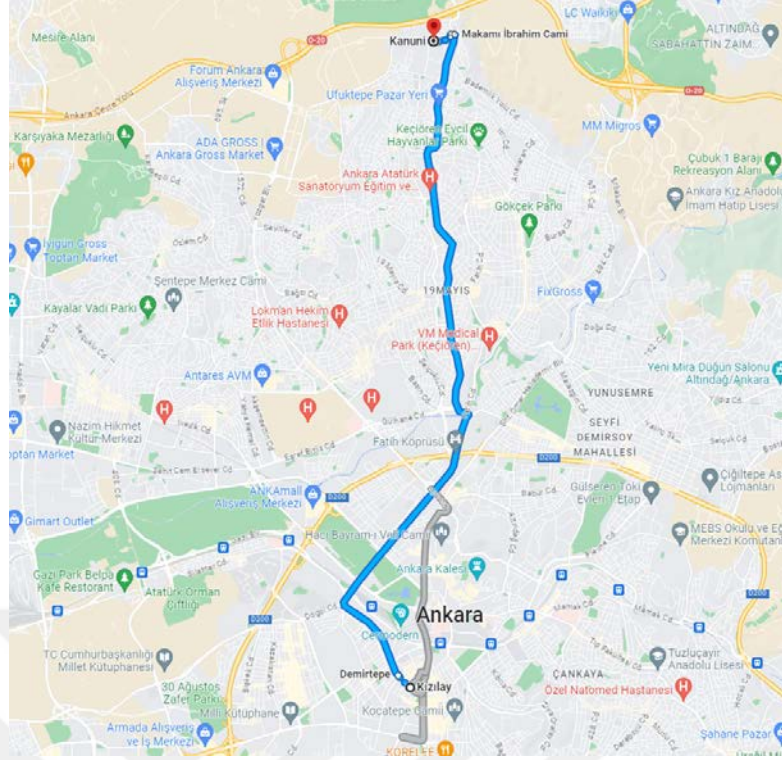
Katılımcının belirttiklerine ilave olarak, ulaşım yolları incelendiğinde; bu bölgeden toplu taşıma ile yaklaşık olarak 45 dakika içerisinde kent merkezine gidilebildiği görülmektedir. Çok sayıda otobüs hattı ve metro bulunması, kent merkezi ile kurulan ilişkinin katılımcının da belirttiği gibi çok zor olmadığını göstermektedir (Şekil 4.8.).

Şekil 4.8. Kent Merkezi ve Uyanış Mahallesi (Keçiören) Arasında Toplu Taşıma ile Ulaşım (Google Maps, 2023'ten yararlanılarak hazırlanmıştır.)

Görüşme yapılan onuncu kişi (DG-10), Çankaya ilçesinde yer alan Öncebeci Mahallesi'nde ikamet etmektedir. Kent merkezine erişim noktasında evinin bulunduğu konum itibarıyla yürüyerek 15 dakikada erişebildiğini, buna bağlı olarak haftada en azında 3-4 gün kullandığını belirtmektedir. İlave olarak, erişimi zor olan bireylere kıyasla yemek yeme, gündelik ihtiyaçlarını karşılama, alışveriş, sosyalleşme gibi tüm gereksinimlerini yine kent merkezinde karşıladığını ifade etmektedir.

Katılımcının belirttiklerine ilave olarak, ulaşım yolları incelendiğinde; bu bölgeden toplu taşıma ile yaklaşık olarak 10-15 dakika içerisinde kent merkezine gidilebildiği görülmektedir. Çok sayıda otobüs hattı ve metro bulunması, kent merkezi ile kurulan ilişkinin katılımcının da belirttiği gibi oldukça kolay olduğunu göstermektedir (Şekil 4.9.).

Şekil 4.10. Kent Merkezi ve Kanuni Mahallesi (Keçiören) Arasında Toplu Taşıma ile Ulaşım (Google Maps, 2023'ten yararlanılarak hazırlanmıştır.)

Tüm katılımcıların yorumları ve toplu taşıma hatlarının incelenmesi doğrultusunda, kişilerin kent merkezi ile kurdukları ilişkileri erişimleri ile doğrudan ilişkilidir. Kent merkezine yürüme mesafesinde oturan kişilerin bu mekanı çok çeşitli amaçlarla (yemek yeme, oturma, sosyalleşme, alışveriş yapma vb.) kullanmalarına kıyasla uzak mesafede oturan kişilerin kent merkezini kullanma amaçları oldukça değişkenlik göstermektedir. Kent merkezine toplu taşıma ile yarım saat ve üzerinde erişim sağlayabilen katılımcılar yüksek oranda bu mekanı yalnızca aktarma amaçlı kullandıklarını, 1 saat ve üzeri sürede erişim sağlayan kişiler bu mekana neredeyse hiç uğramadıklarını ifade etmektedir.

Kent merkezleri normal şartlarda kent için alışveriş, sosyalleşme ve kentin kimliği gibi algılsa da Ankara gibi yüksek yoğunluklu nüfus barındıran ve buna bağlı çok fazla alt merkez oluşturmuş kentlerde kent merkezi bu işlevlerini kaybedebilmektedir. Ankara için de bu görülebilmekle birlikte, kent merkezi olarak nitelendirilen Kızılay birçok ulaşım hattının birleştiği bir kavşak noktası olarak algılanmaktadır. Bu durum kent merkezinin uğrak, turistik ve kentin ruhunu yansıtan kimlik mekanı olma algısını yitirmesine neden olmaktadır. Bu kapsamda;

“Ankara’da öyle bir kent merkezi yok İstanbul’daki Taksim Meydanı -şu anda araç trafiğine de kapatıldı.- gibi mesela. Bir bakıma ana arter aslında Kızılay.” (DG-1)

ifadesi Ankara’da yaşayan kişilerin kent merkezini nasıl algıladıkları üzerine bir yorum olabilmektedir. Genellikle toplu taşıma ile buraya gelip buradan başka bir noktaya geçiş sağlama veya özel araçla bir yere gitmek için içerisinde geçiş yapma şeklinde algılanmakta, bu da şehirde yaşayan kişileri kent merkezinden uzaklaştırmaktadır.

“Genelde arkadaşlarımla buluşacaksam Kızılay’da buluşup birlikte bir yere geçiyoruz, onun dışında pek kullanmayı sevmiyorum açıkçası.” (DG-4)

“Aslında çoğunlukla bir yerden bir yere giderken sadece aktarma amaçlı kullanıyorum.” (DG-7)

“Biriyle buluşacaksam gideceğim yere Kızılay’dan aktarma yaptığım için kullanıyorum. Ama bunun dışında mekanı kullanma amacıyla çok az gidiyorum.” (DG-8)

“Ulaşım aktarması için her gün gitmek zorunda kalıyorum. Başka bir amaçla kullanmıyorum.” (DG-11)

4.3. Uzaktan Çalışma ve Eğitim Süreçlerine Bağlı Bireylerin Konut Yakın Çevresi ile İlişkisi

Saha araştırmasının ikinci aşamasında çalışma özelinde incelemeye alınan Ankara kenti içerisinde yaşayan ve uzaktan çalışan veya eğitim gören 11 kişi ile yapılan görüşmelerde katılımcıların yaşadıkları mahalleler üzerinden yürüme mesafesindeki açık ve yeşil alanlar incelenmiştir. Katılımcıların yaşadıkları yerde bulunan açık ve yeşil alanlarla kurdukları ilişkiler özelinde yorumları alınarak bu çevrede 15 dakika yürüme mesafesindeki açık ve yeşil alanlar Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı’nın üretmiş olduğu Türkiye Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemleri, Ulusal Coğrafi Bilgi Platformu, ATLAS Basic resmi internet sitesi (URL13) üzerinden incelenmiş, bu mekanlar ve katılımcıların yorumları doğrultusunda değerlendirmelerde bulunulmuştur.

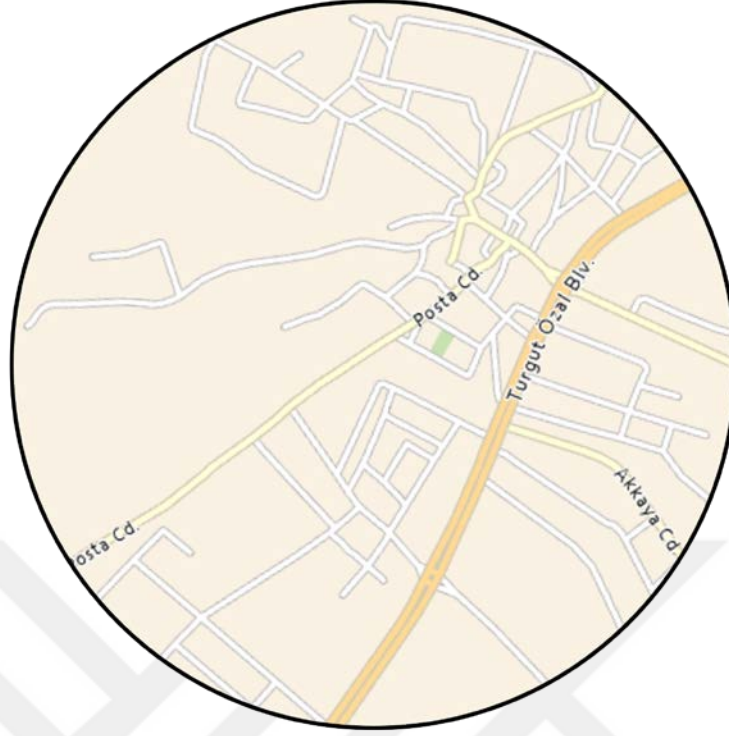
Görüşme yapılan ilk kişi (DG-1) İncek Mahallesi özelinde evinin yakın çevresindeki açık ve yeşil alanları hiç kullanmadığını, bunun temelinde kendi istek ve ihtiyaçlarını karşılayan konforlu açık ve yeşil alanların olmayışı olduğunu belirtmektedir (Şekil 4.11.). Yürüme mesafesinde yer alan park alanlarının genellikle çocuk parkı olduğunu ve buralarda rahat hareket edilemediğini, bu nedenle yakın

çevresindeki yeşil alanları kullanamadığını ifade etmektedir. Genel anlamda açık ve yeşil alanlarla ilgili bir tasarım yetersizliği olduğunu, bu nedenle bu mekanların kullanışlı olmadığını, açık hava tercih edeceğinde de kafe gibi yerlere gitmek zorunda kaldığını ifade etmektedir.

Şekil 4.11. İncek Mahallesi (Gölbaşı) 15 Dakikalık Yürüme Mesafesi İçerisinde Kalan Alan

İncek Mahallesi içerisinde ölçek olarak kabul edilen 15 dakika yürüme mesafesinde yer alan açık ve yeşil alanların incelenmesi amacıyla ATLAS Basic resmi internet sitesi üzerinden açık ve yeşil alanlara bakılmıştır. Katılımcının da belirttiğine paralel olarak, mahalle merkezinden 15 dakika mesafede yer alan açık ve yeşil alanların yetersiz olduğu, ayrıca kullanıcıların bu çevrede kullanışlı ve yürünebilir mesafede açık ve yeşil alana ihtiyaçlarının olduğu gözlenmiştir (Şekil 4.12.). İlave olarak bu bölgenin kentin çeperinde yer alması, konut tiplerinin genellikle müstakil ve bahçeli olması nedeniyle nüfusunun -4.662 kişi (URL14)- ve nüfus yoğunluğunun da (3 kişi/ha) oldukça düşük olduğu buna bağlı olarak yayılmış bir yerleşim şeklinin olduğu gözlenmektedir. Bu yaygın yerleşim modeli içerisinde erişilebilir mesafede açık ve yeşil alan olmaması kullanıcıları uzak mesafelerde, araçla ulaşım sağlanabilen kamusal faaliyetlere yönlendirmektedir. Özellikle uzaktan çalışan veya eğitim gören kişilerin bu bölgede yaşamaları halinde yürünebilir mesafede kullanışlı açık ve yeşil alan olmayışı, kişileri bulundukları bölgede yer alan kentsel mekandan soyutlanmaya yönelik bir davranış biçimi oluşturma ihtimali bulunmaktadır.

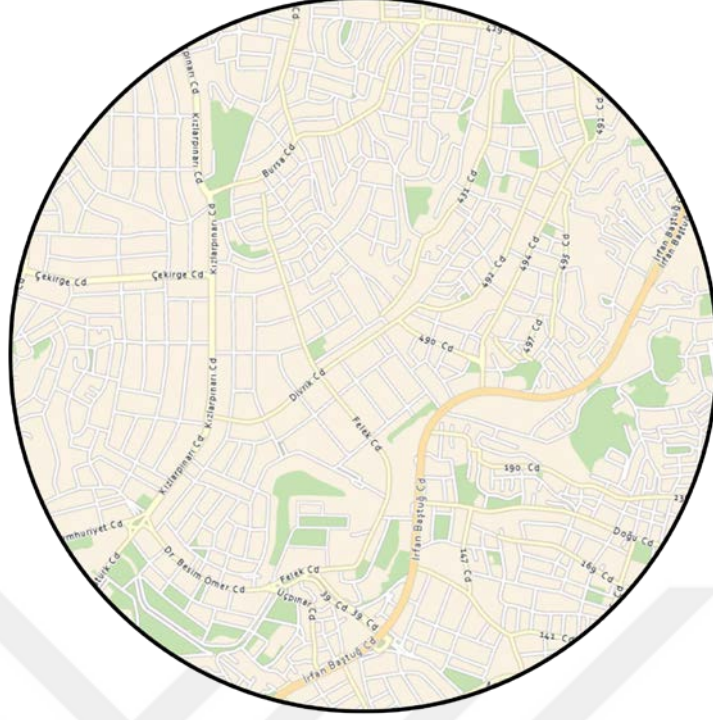
Şekil 4.12. Incek Mahallesi (Gölbaşı) 15 Dakikalık Yürüme Mesafesi İçerisinde Yer Alan Açık ve Yeşil Alanlar (URL13)

Görüşme yapılan ikinci ve üçüncü kişiler (DG-2, DG-3) Kamil Ocak Mahallesi özelinde evlerinin yakınında Ihlamur Vadisi bulunduğunu, bu nedenle sıklıkla burada vakit geçirdiklerini belirtmektedirler (Şekil 4.13.). Ihlamur Vadisi'nin büyük ve içerisinde yürüyüş alanlarının bulunması nedeniyle özellikle tercih ettiklerini belirtmelerine karşın, DG-3 ağaçlandırma ve yeşil alan olma yönünden bu mekanın da elverişsiz olduğunu ifade etmektedir.

Şekil 4.13. Kamil Ocak Mahallesi (Keçiören) 15 Dakikalık Yürüme Mesafesi İçerisinde Kalan Alan

Katılımcıların belirttiklerine paralel olarak, alan içerisinde yeşil alan miktarının fazla olduğu, özellikle Ihlamur Vadisi gibi Ankara özelinde kullanışlı aktif bir yeşil alan olduğu görülmektedir. Buna karşın yine bölgenin nüfusu -15.563 kişi (URL14)- ve nüfus yoğunluğu (259 kişi/ha) dikkate alındığında bölge genelinde yer alan açık ve yeşil alanların yeterliliği ve kullanılabilirliği zayıf kalabilmektedir. Görüşme yapılan kişilerin yaşadıkları çevre ve iş – eğitim rutinleri özelinde, bölgenin kullanıcılara dış mekana çıkma, burada vakit geçirme olanağı sunması itibariyle yoğun çalışma düzenleri içerisinde dahi kentsel mekanla ilişkilerinin açık ve yeşil alanlar nezdinde devam etmesini sağlamaktadır (Şekil 4.14.).

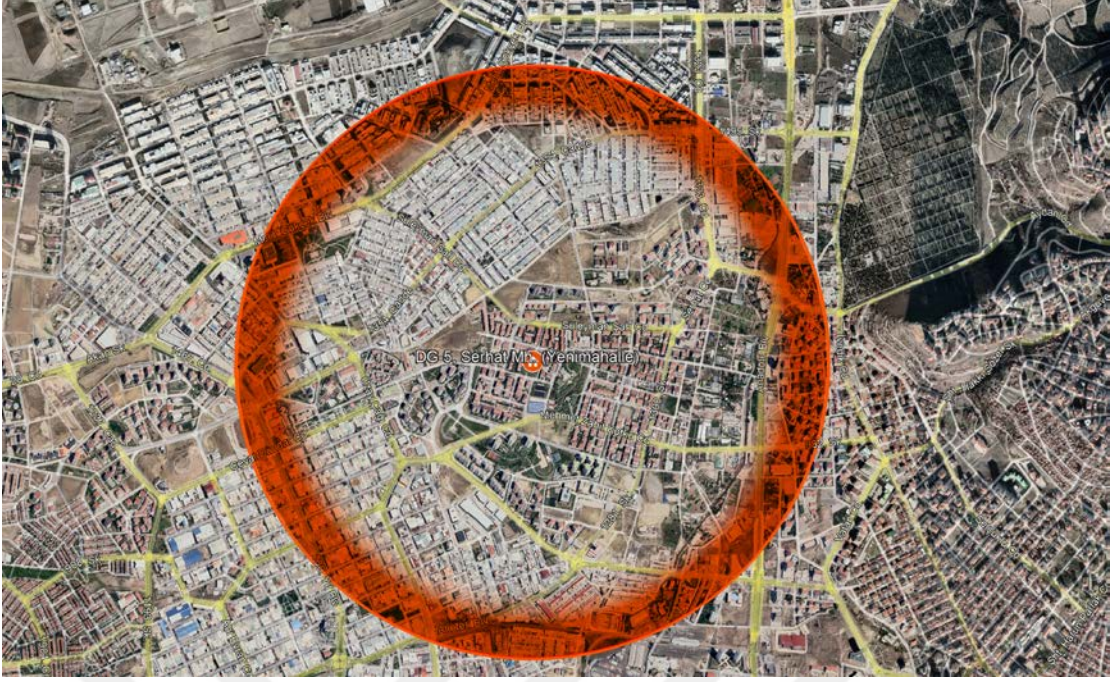

Şekil 4.14. Kamil Ocak Mahallesi (Keçiören) 15 Dakikalık Yürüme Mesafesi İçerisinde Yer Alan Açık ve Yeşil Alanlar (URL13)

Görüşme yapılan dördüncü kişi (DG-4) Işıklar Mahallesi özelinde evinin yakın çevresinde park olduğunu ancak buranın yeterince yeşil olmadığını, bu nedenle bu mekana gitmediğini belirtmiştir. Onun yerine yaklaşık haftada 2 kez evine yarım saat yürüme mesafesinde başka bir yeşil alana gitmeyi ve buraya giderken kullandığı yürüyüş yolunu tercih ettiğini ifade etmiştir (Şekil 4.15.).

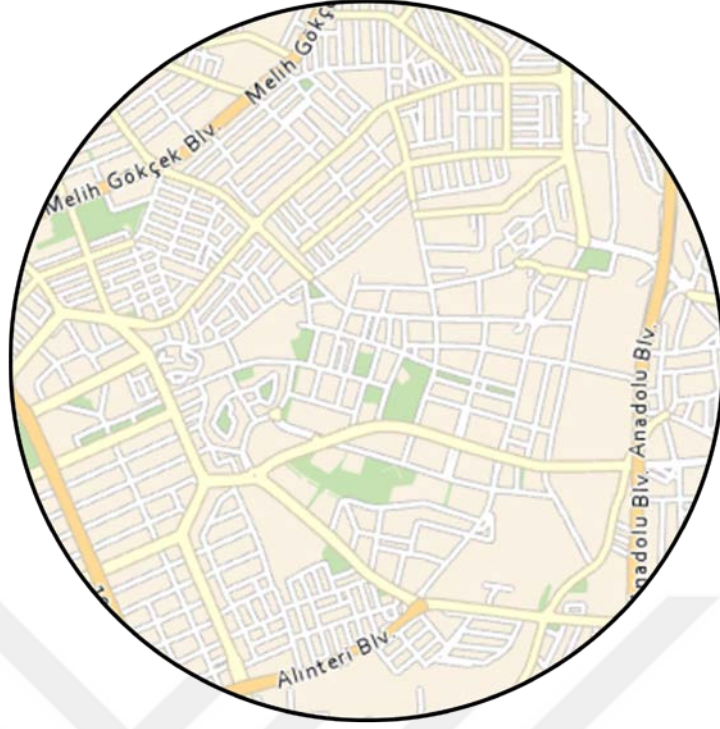

Şekil 4.15. Işıklar Mahallesi (Yenimahalle) 15 Dakikalık Yürüme Mesafesi İçerisinde Kalan Alan

Şekil 4.17. Serhat Mahallesi (Yenimahalle) 15 Dakikalık Yürüme Mesafesi İçerisinde Kalan Alan

Bölgenin Organize Sanayi Bölgesi'ni de içerisine alması nedeniyle erişilebilir ve kullanılabilir yeşil alan miktarını oldukça zayıf olduğu görülmektedir. Mahalle alanının da büyük bir bölümünün sanayi alanlarından oluşması nüfusun -23.534 kişi (URL14)- küçük bir bölgede yerleşmesine buna bağlı olarak yoğunluğun bir bölge yoğunlaşmasına (90 kişi/ha) neden olmaktadır. Bu bölge için açık ve yeşil alanların erişilebilir mesafede olduğu ancak yeterli olmadığı görülmektedir (Şekil 4.18.).

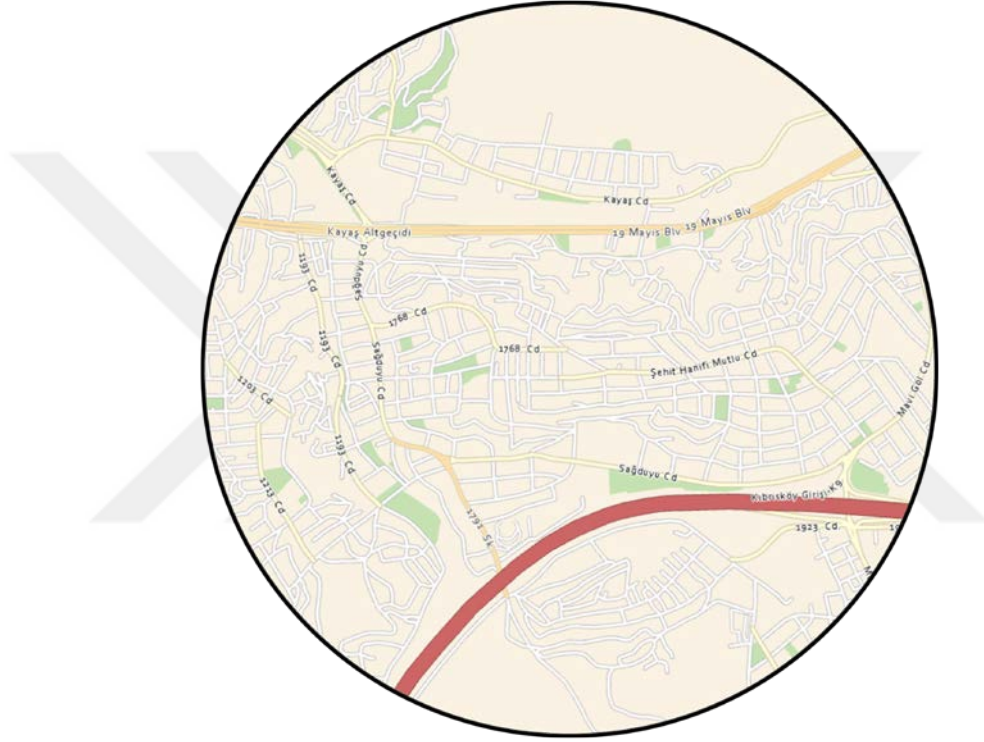
Şekil 4.18. Serhat Mahallesi (Yenimahalle) 15 Dakikalık Yürüme Mesafesi İçerisinde Yer Alan Açık ve Yeşil Alanlar (URL13)

Görüşme yapılan altıncı kişi (DG-6) Yeni Bayındır Mahallesi özelinde evinin yakın çevresinde park olduğunu ancak kullanmadığını, çünkü bu yeşil alan içerisinde her ne kadar yürüyüş yolları, spor aletleri, yeşil mekanlar olsa da güvenlik açısından büyük sorunlar barındırdığını, bu nedenle tercih etmediğini belirtmektedir (Şekil 4.19.).

Şekil 4.19. Yeni Bayındır Mahallesi (Mamak) 15 Dakikalık Yürüme Mesafesi İçerisinde Kalan Alan

Bölge içerisinde kente hizmet sağlayan Mavi Göl Rekreasyon Alanı bulunmaktadır. Yürünebilirliği topografik açıdan alanın her noktasından kolay olmasa da yürünebilir mesafede özellikle Ankara ölçeğinde hizmet verebilen bir açık ve yeşil alan bulunması yeşil alan miktarı artırmaktadır. Buna karşın nüfusa -11.567 kişi (URL14)- ve nüfus yoğunluğuna (104 kişi/ha) kıyasla yürünebilir mesafede nitelikli başka yeşil alanların bulunmuyor oluşu burada yaşayan kişilerin günlük yaşamlarında açık ve yeşil alanlardan uzak kalmalarına neden olabilmektedir (Şekil 4.20.).

Şekil 4.20. Yeni Bayındır Mahallesi (Mamak) 15 Dakikalık Yürüme Mesafesi İçerisinde Yer Alan Açık ve Yeşil Alanlar (URL13)

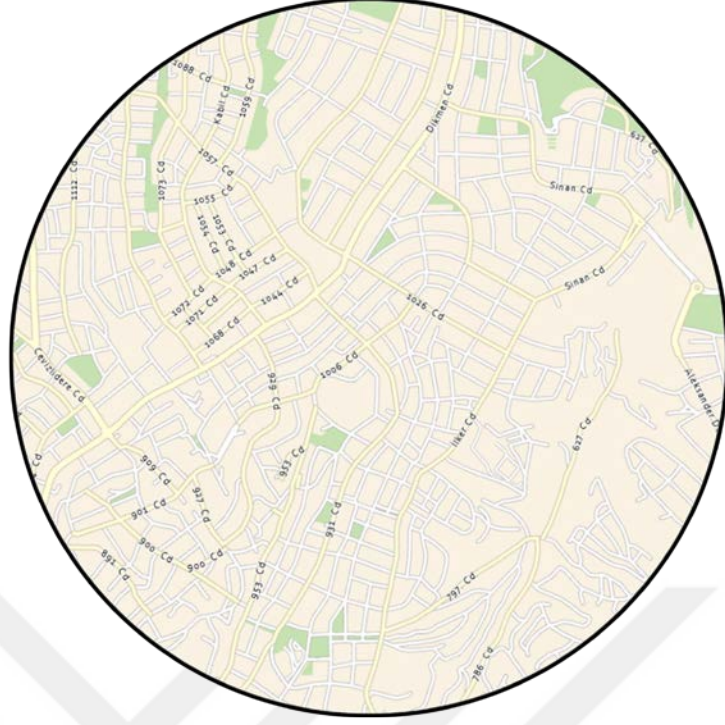
Görüşme yapılan yedinci kişi (DG-7) Aşağı Eğlence Mahallesi özelinde evinin yakın çevresinde park olduğunu ve bu park alanlarını mevsimsel olarak değişkenlik gösterse de sık sık kullanmaya çalıştığını belirtmektedir. Özellikle yaşadığı bölgenin eski bir yerleşim yeri olması ve burada yer alan parklardaki ağaçların da eski olması nedeniyle içerisinde vakit geçirmekten keyif aldığı alanlar olduğunu ifade etmektedir (Şekil 4.21.).

Görüşme yapılan sekizinci kişi (DG-8) Dikmen özelinde evinin yakın çevresinde park olduğunu ve bu park alanlarını mevsimsel olarak değişkenlik gösterse de yazları sıklıkla kullanmaya çalıştığını belirtmektedir (Şekil 4.23.).

Şekil 4.23. Dikmen (Çankaya) 15 Dakikalık Yürüme Mesafesi İçerisinde Kalan Alan

Bölge içerisinde Dikmen Vadisi yer alsa da tüm bölgeye erişilebilir mesafede olmaması nedeniyle yürünebilirlik noktasında bölgenin çeperindeki kullanıcılara yetersiz kalabilmektedir. Ayrıca alanın vadi dışında kalan kısmı içerisinde yeşil alan miktarının zayıf olması, bölge nüfusunun yoğun olması nedeniyle büyük oranda açık ve yeşil alan eksikliğine neden olmaktadır (Şekil 4.24.).

Şekil 4.24. Dikmen (Çankaya) 15 Dakikalık Yürüme Mesafesi İçerisinde Yer Alan Açık ve Yeşil Alanlar (URL13)

Görüşme yapılan dokuzuncu kişi (DG-9) Uyanış Mahallesi özelinde evinin yakın çevresinde park alanlarının oldukça az olduğunu, bunun eksikliğini de yaşadığını belirtmektedir. Vakit buldukça gitmeye çalışsa da yakın mesafede olmaması nedeniyle sürekli olarak gidemediğini ifade etmektedir (Şekil 4.25.).

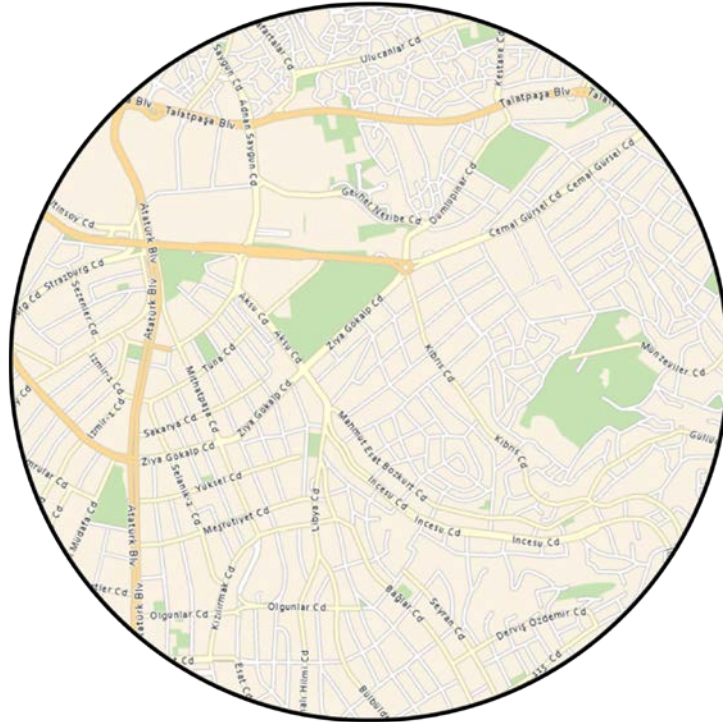

Şekil 4.25. Uyanış Mahallesi (Keçiören) 15 Dakikalık Yürüme Mesafesi İçerisinde Kalan Alan

Şekil 4.27. Ön Cebeci Mahallesi (Çankaya) 15 Dakikalık Yürüme Mesafesi İçerisinde Kalan Alan

Bölge içerisinde nüfusun -4.767 kişi (URL14)- ve nüfus yoğunluğunun (238 kişi/ha) yüksek olması, yanı sıra alanın yürüme mesafesi içerisinde kent merkezinin yer alması nedeniyle açık ve yeşil alan miktarında bu alan özelinde yeterli görülebilmektedir (Şekil 4.28.).

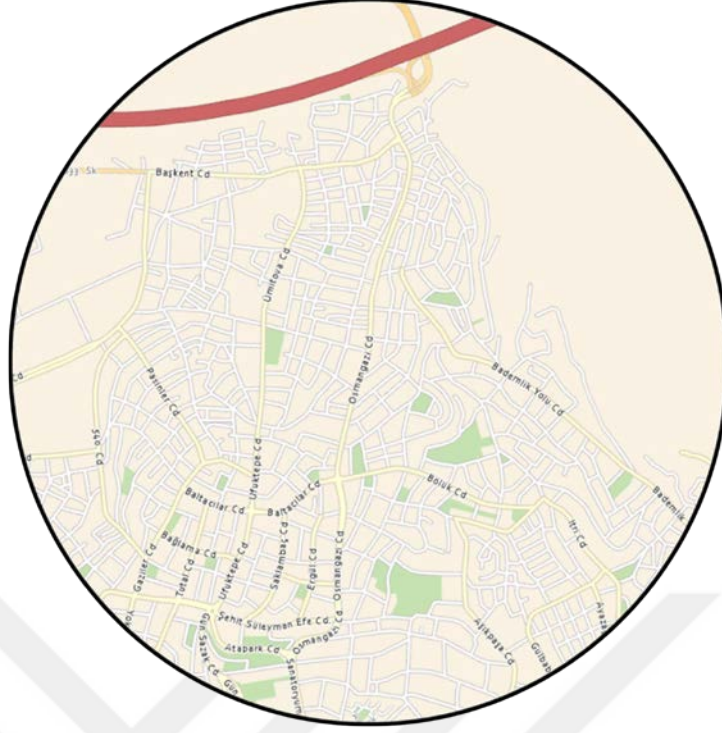
Şekil 4.28. Ön Cebeci (Çankaya) 15 Dakikalık Yürüme Mesafesi İçerisinde Yer Alan Açık ve Yeşil Alanlar (URL13)

Görüşme yapılan on birinci kişi (DG-11) Kanuni Mahallesi özelinde evinin yakın çevresinde çok sayıda park alanı olduğunu ve sürekli kullandığını belirtmektedir. Özellikle yaz aylarında neredeyse her gün bu açık ve yeşil alanlarda vakit geçirdiğini ifade etmektedir (Şekil 4.29.).

Şekil 4.29. Kanuni Mahallesi (Keçiören) 15 Dakikalık Yürüme Mesafesi İçerisinde Kalan Alan

Bölge içerisinde nüfusun -28.079 kişi (URL14)- ve nüfus yoğunluğunun (107 kişi/ha) yoğun olmasına karşın kuzey kısımlarda yeterli miktarda açık ve yeşil alan bulunmamaktadır. Merkezden itibaren yürüme mesafesinde açık ve yeşil alan olsa da bu yeşil alanlar tüm bölgede yer alan kullanıcılar için yürünebilir ve yeterli değildir (Şekil 4.30.).

Şekil 4.30. Kanuni (Keçiören) 15 Dakikalık Yürüme Mesafesi İçerisinde Yer Alan Açık ve Yeşil Alanlar (URL13)

Yapılan görüşmelerden elde edilen yorumlarla büyük oranda benzerlik gösteren alan incelemeleri sonucunda, 15 dakikalık yürüme mesafesinde açık ve yeşil alanların Ankara kentinde birçok noktada yeterli olmadığı görülmüştür. Her ne kadar belli bölgelerde kullanıcılara hizmet veren yeşil alanlar olsa da tüm kullanıcılara yeterli ve erişilebilir nitelikte olmamakta, ilave olarak kişilerin gündelik yaşamları içerisinde rutinlerine dahil edebilecekleri mekanlar olarak görülememektedir. Görüşme yapılan katılımcılar içerisinde de bu konu üzerine bazı katılımcılar gündelik yaşamlarında kamusal mekanı zorunlu olarak yaşamsal faaliyetlerine entegre edemediklerini, bu mekanlarda yer almanın günlük yaşam içerisinde fark etmeden gelişmesi gerektiği ancak bunun Ankara’da oldukça zor olduğunu söylemektedirler.

“Portekiz’e gitmiştim, günlük rutin hayatın içindeydi, yürürken konser alanının içinden geçiyordunuz mesela. Burada üniversite var diyorlar ama üniversite ayrı değil, kapısında bir güvenlik yok, içinden geçiyorsunuz, üniversite de bir kamusal alan.” (DG-6)

Yürünebilir mesafede açık ve yeşil alanların olmaması kişilerin sosyalleşmek için genellikle evlerinden uzak mesafedeki yerlere gitmelerine neden olmaktadır. Katılımcılar bu noktada zorunlu olarak kafelere gitmek, çevresindeki diğer insanlarla

görüşmek için kafeleri tercih etmek zorunda kaldıklarını ifade etmektedir. Kentteki tüm kullanıcıların yakın çevrede açık ve yeşil alanlara ihtiyacı olmasının yanı sıra özellikle uzaktan çalışma ve eğitim gibi günün uzun sürelerini ekran karşısında geçiren kişilerin evlerinin yakınında açık ve yeşil alan bulunmaması, bu kişilere yine kentten faydalanmadan araçla başka bir noktadaki mekanlara gitmeyi zorunlu kılmaktadır. Bu mekanların içerisinde de katılımcıların belirttiklerine dayanarak Ankara özelinde açık ve yeşil alanların, rekreatif alanların ve diğer etkinlik alanlarının büyük oranda yetersiz olduğu, buna bağlı olarak kafeler gibi kapalı ve ücretli mekanları tercih etmek zorunda kaldığı görülmektedir.

4.4. Uzaktan Çalışma ve Eğitim Süreçlerine Bağlı Bireylerin Sanal ve Kentsel Kamusal Alanlara Bakış Açısı

Uzaktan çalışan ve eğitim gören kişilerin sanal kamusal alanlar ile gerçek kamusal alanları nasıl gördüklerinin incelenmesi ve bu sayede ekran karşısında uzun süreler geçiren kişilerin bu süreler dışında hangi alanları kendilerine daha yakın gördükleri fikri çalışma için de önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu kapsamda katılımcılara sanal kamusal alanların ve kentsel kamusal alanların tercih edilme düzeyleri ve buna bağlı kişilerin kamusal alan fikri sorularak yorumları alınmıştır.

Katılımcıların yaklaşık %82'si (11 kişiden 9'u) sanal kamusal alanların gerçek kamusal alanların önüne geçtiğini düşündüğünü belirtmiş, burada bireylerin fikirlerini paylaştıklarını ve eğilimin de bu yönde olduğunu belirtmişlerdir. Diğer taraftan katılımcıların kalan kısmı ise kamusal bir alan olarak görmediklerini, bu mekanların kişileri gerçek kamusal alanlar kadar sosyalleşmeye yönlendirmediğini ve kişilerin kendini nasıl istiyorsa öyle yansıtabildiği bir mecra oldukları için gerçekliğinin olmadığını belirtmişlerdir. Ayrıca yine etkilemediğini belirtenler olsa da katılımcıların büyük bir çoğunluğu sanal mecraların kişileri olumsuz yönde etkilediği, dış mekana çıkma gereksinimlerinde düşüşe yol açtığını belirtmişlerdir.

“Genelde gençler hep Twitter, Instagram kullanıyorlar, orta yaş da buna yakın, daha büyük yaş grupları daha çok kamusal alanlardalar ama çağ giderek bireyselleştiği için insanlar bireyselleştikçe de sanal aleme giriyorlar.” (DG-3)

“Yani genç grup olarak tabii ki sosyal mecraları daha çok tercih ediyoruz. Ben şunu çok bariz fark ediyorum; mahallemizdeki çocuk sesinin azalışını... Özellikle arka tarafımızda park var, yine oluyor

çocuklar okul yakını olduğu için geliyor ama yine de o sokakta oynayan çocuk sesi o kadar yok bence. Şu anki çocukları gündemleri de konuştukları şeyler de sosyal medya üzerindeki konular, kişiler, yani takip ettikleri şeyler de onlar. Gelecekte asosyallığın ve içe dönüklüğün de artabileceğini düşünüyorum. Çocuklar dışarı çıkmadıkları için enerjilerini sosyal medyada atmaya çalışıyorlar.

Sanal mecralar bir kamusal alan olduğunu da düşünüyorum. Yani Twitter'ı aktif kullandığım zaman – artık çok kullanmıyorum, ruh sağlığımı kötü etkiliyor. – şunu söylüyordum: ‘Burası bir sokak.’” (DG-4)

“Kendi açımdan sanırım daha çok sanal kamusal alanları tercih ediyorum. Ortak ilgi alanları paylaştığım insanları ya da insan topluluklarını bulmak daha kolay oluyor. Kendim için fırsatlar araştırmak ve çevre geliştirme açısından rahat oluyor açıkçası. Ayrıca bu ortamların bir kamusal alan olduğunu düşünüyorum. Her türlü insana, herhangi bir yerde denk gelebiliyorum. Birçok farklı şehirden, kültürden ya da eğitim seviyesinden insanla karşılaşabiliyorum.” (DG-5)

“İnsanlar bence sanal kamusal alanlarda daha çok aktifler. Genel fikrim şu; sosyal medya günün çok zamanını aldığı için dışarı çıkma sürelerini azaltıyor.” (DG-6)

“Yaş grubum genellikle sanal alanları daha fazla tercih etmeye başladılar. Arkadaş çevremde buna sıklıkla maruz kalıyorum. Ama ben insanlarla daha yüz yüze görüşme taraftarıyım.” (DG-7)

“Sanal kamusal alanların daha fazla tercih edildiğini düşünüyorum. Hatta şu an insanların kamusal alanları da sanal kamusal alanlarda paylaşım yapmak için kullandığını düşünüyorum. Sosyal medyanın aynı zamanda insanları eve bağladığını ve daha pasif bireyler ortaya çıkardığını düşünüyorum. O yüzden birçok insanın kamusal alana çıkmasını engellediğini düşünüyorum. Ama aynı zamanda bence isteyen herkes istediği gibi kullanabildiği ve erişebildiği için bir kamusal alan olduğunu da düşünüyorum.” (DG-8)

“Bence sanal kamusal alanlar daha fazla tercih ediliyor dönemimizde. Çünkü daha kolay ve hızlı erişim imkanı sunuyor her şeye. Ben de kendi adıma, şu an online eğitimdeyim, grup arkadaşlarımla atölye için görüşeceğimizde dışarıda buluşmak yerine online toplantı üzerinden görüşmeyi tercih ediyoruz. Etkileri olduğunu da düşünüyorum. Bana kalırsa sanal bir kamusal alan bu mecralar. Çünkü hem sosyalleşme, başkalarıyla tanışma imkanı sunuyor, hem alışveriş imkanı sunuyor. İnsanların toplanabilmesine de olanak sağlıyor. Ya da iş imkanı da sunmaya başladı. O yüzden bence dönüştü artık kamusal alana.” (DG-9)

“Günümüz koşullarında, özellikle pandemiden sonra sanal kamusal alanların daha çok tercih edildiğini düşünüyorum. İnsanları kesinlikle hipnoz ettiğini düşünüyorum. Yani ben mesleğim gereği teknoloji odaklı çalıştığım için, kamusal bir alan olduğunu düşünüyorum ve bence olmalı da. Ben şuna inanıyorum; bir süre sonra yüz yüze görüşmelerin tamamen silineceğine inanıyorum.” (DG-11)

Sanal kamusal alanların kentsel kamusal alanların önüne geçtiğini ve yönelimin de bu yönde olduğunu belirten katılımcılara neden bu şekilde düşündükleri ve kamusal mekanların iyileştirilmesine yönelik çözüm önerileri hakkında yorum yapmaları istenmiştir. Burada yapılan yorumlarda kişilerin sanal kamusal alanda fikirlerini rahatça paylaşabilmelerinin, erişiminin kolay olmasının, ekonomik bir getiri yanının olmasının kayda değer oranda etkisi olduğu belirtilmiştir. Ayrıca görüşülen birkaç kişi de bu mecralara olan ilginin yeni nesilde tahmin edilenden çok daha üst seviyelerde olduğunu, burada kurulan ilişkilere daha çok ilgi duyduklarını ifade etmişlerdir. Bu kapsamda gerçek kamusal alanlara yönelik ilginin artması için kamusal alanlarda çeşitliliğin ve yeşil alanların artırılması, erişilebilir mesafede nitelikli kamusal alan varlığının güçlendirilmesi yorumları yapılmış, karşı bir görüş olarak sanal kamusal alanların her geçen gün daha fazla gerçek kamusal alanların kullanımını azaltacağını belirten katılımcılar da olmuştur.

“Çünkü çok kolay erişim, yani telefonla girilebilen bir şey var ve elimizde artık her şey. Bu alanlarda da insanları teknolojiye doyurmak lazım. Bir park düşünelim, bank şarj edebilsin veya üzerinde güneş paneli olsun telefonu oraya koyduğumuzda şarj olsun.” (DG-1)

“Kamusal alan tercihi için de ulaşım kolaylığı bence önemli bir etken. Çünkü açıkçası kendim de çok fazla yolda vakit harcamak istemiyorum. Şehir merkezinde özellikle açık ve ferah alanların artırılmasının önemli olduğunu düşünüyorum. Ankara’ya mesela “gri şehir” derler. Çünkü çok fazla bina var ve artık insanlar da bir noktadan sonra kafede buluşmaktan sıkılıyor. İnsanlar açık alanlarda buluşmak, piknik yapmak istiyor ama piknik alanları da yakın değil mesela.” (DG-4)

“Erişimi kolay çünkü, gerçek kamusal alanlara ulaşım problemi olabiliyor. Ekonomik yönden olabilir. Daha önce de söylediğim gibi, kamusal alana gitme gibi bir düşüncemiz olamamalı. Evden çıktığımızda zaten kamusal alanın içinde olmalıyız.” (DG-6)

“Bence dünya değişti ve bireyler kamusal alanlardaki değişikliklere rağmen sosyal medyayı daha aktif kullanmaya devam edecekler. Yeni

neslin aslında kamusal alanları hiç tercih etmeyeceğine yönelik de bir inancım var, ne yazık ki... Ben şu an çocuk gurubuyla çalışıyorum, ilkokul, ortaokul ve lise grubuyla. Bizden çok çok daha fazla sosyal medyaya maruz kaldıklarını fark ediyorum. Ortaokul ve lise grubu için şöyle bir şeyle çok fazla karşılaşyorum: Sanal arkadaş kavramını geliştirmişler ve sanal arkadaşla reel arkadaşını birbirinden ayırt ediyorlar. Sanal arkadaşlık kurmanın reel arkadaşlık kurmaktan daha kolay olduğunu söylüyorlar. İlkokul grubuna döndüğümde de şöyle bir durum var; aktif hareket gerektiren oyunları oynamak, bedensel aktiviteler yapmak yerine tablet ya da telefon seçeneği devreye girdiği zaman asla dışarı çıkmak talepleri olmuyor. Bunlar gibi nedenlerden dolayı benim kamusal alan kullanımına yönelik artışla ilgili çok bir umudum yok maalesef. Ne kadar uğraşılırsa uğraşılsın artık günlük ortalama 7 – 8 saatin aşagısında ekrana maruz kaldığını duymuyorum.” (DG-7)

4.5. Bulguların Tartışılması

Çalışmanın merkezine aldığı uzaktan çalışma ve eğitim gören kişilerin kentsel kamusal mekanları kullanma olgusu ve pratikleri üzerinden yapılan görüşmelerin sonucunda kişilerin gündelik yaşantısı içerisinde bu mekanları kullanmaya yönelik zorunlu veya gönüllü hareketliliklerinin kısıtlandığı görülmektedir. Burada esas sebep kendi tercihleri değil, bu çalışma şekli ile meydana gelen gündelik rutinlerindeki değişikliklerdir. Güneymen (2021)’in bahsettiği kentsel dış mekandan soyutlanma, kentin içerisindeki zorunlu aktivitelere dahil olmama nedeniyle aktif ve pasif karşılaşmalardan uzaklaşma durumu çalışmaya katılan kişilerde de gözlenmektedir. Katılımcılar kenti arkadaşları veya çevrelerindeki diğer kişilerle görüşmek amacıyla uzak mesafelerdeki yerlere giderek kullanmakta, bunun dışında yaya olarak konut yakın çevresini ve kent merkezini deneyimleme noktasında nispeten pasif kalmaktadırlar.

Ankara kent merkezi olarak Kızılay ile kurulan ilişkilerin zayıf kalması katılımcılar özelinde çalışma hayatlarıyla paralel bir çizgi seyrete de temelde Kızılay’ın mekânsal dönüşüm süreci tüm toplumdaki kullanım algısında değişikliğe yol açmıştır. Kızılay’ın zamansal etkenlere bağlı değişimi, kent merkezinin Ankara özelinde trafik kavşak noktası olarak görülmesine neden olmuştur (Bayraktar, 2013). Çalışmaya katılan kişiler içerisinde kent merkezine yürüme mesafesinde yaşayan DG-10 dışında tüm katılımcıların da bu mekanı yalnızca bir yerden başka bir yere geçiş amacıyla aktarma merkezi olarak gördüğü açıkça gözlenebilmektedir. Katılımcıların kent merkezi algısı özelinde verdiği yanıtların büyük bir çoğunluğu bu mekanı bir kent merkezinden çok toplu taşıma için kilit veya bağlantı noktası olarak nitelendirmesidir. Birçok kişi Kızılay için yaya olarak deneyimleme veya burada durup vakit geçirme isteği özelinde herhangi

bir yorumda bulunmamış, yalnızca burada diğer kişilerle buluşarak başka bir yere aktarma yaptıklarından bahsetmişlerdir.

Bir başka bulgu olarak; Sandoval-Reyes vd. (2021)'nin belirttiği gibi uzaktan çalışma süreçleri zaman yönetiminin yapılamaması ve buna bağlı olarak daha fazla çalışma, özel hayatın gereğince kullanılamaması gibi durumları ortaya çıkarmakta, net mesai saatlerinin olmayışı kişilerde dolaylı olarak strese yol açmaktadır. Çalışma içerisinde görüşme yapılan katılımcıların da birçoğu iş yerinde çalışma düzenlerine kıyasla uzaktan çalıştıkları süreçte daha yoğun çalışmaya başladıklarını, öğle arası gibi mola saatlerini bile fark etmeksizin çalışmaya devam ettiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca yine bu sürelerde iletişim kurma ve sosyalleşme imkanlarının yetersiz kalması kişilerde mola gereksinimini de azaltmakta, bu durumun neticesinde kişiler tüm çalışma saatlerini ara vermeksizin tamamlamaktadır.

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Kentsel kamusal alanlar, sosyolojik ve psikolojik anlamda kişilerin kentsel faaliyetlerden, iş – eğitim gibi yorucu süreçlerden gündelik yaşam içerisinde anlık olarak uzaklaşabileceği alanlardır. Bu alanlar şehircilik içerisinde anlamlandırıldığı şekliyle sosyolojik bir yapıyı değil, teknik anlamda kütleler arasında kalan bir kentsel mekanı tanımlamaktadır. En basit haliyle bu anlamıyla doğru bir nitelendirme olsa da, kamusal mekanlar toplumların ve kültürlerin yansımalarını, o bölgede yaşayan kişilerin günlük yaşamsal düzenlerini ve buna bağlı olarak ruhsal ve fiziksel sağlıklarını, birbirleri ile ilişkilerini yönlendirmektedir. Kamusal mekanların tam anlamıyla şekillendirilemediği, arta kalan alanlar veya mevzuat gereksinimleri doğrultusunda alansal olarak verilen kararlara dayalı şekillenmesi kentsel mekanda kullanılabilirliğini kaybetmiş, erişilebilirliğine ek olarak kalitesini de kullanıcıya yönelik biçimlendirememiş kamusal mekanlar ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Kamusal mekanların kullanımı, her kullanıcı için değişkenlik göstermekte, kişilerin bu mekanlardan beklentileri de bu doğrultuda değişmektedir. Çocuk, yaşlı, öğrenci, çalışan, özel gereksinimli bireyler gibi birçok farklı toplumsal kesim kamusal mekanlardan farklı gereksinimleri doğrultusunda yararlanmakta, istekleri de buna bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Toplum yapısında yaşanan değişiklik ile birlikte bilgi toplumunun sosyolojik yapıya bir eklentisi olarak uzaktan çalışan ve eğitim gören kişilerde de artış yaşanmakta, bu kişilerin kentsel mekandan beklentileri de önem arz etmektedir. Bu kapsamda çalışma içerisinde bu kişilerin kent ile ilişkisi ölçülmeye çalışılmış, kent merkezi ve yakın çevrelerinde bulunan açık ve yeşil alanlarla kurdukları ilişkiler gözden geçirilmiştir.

Ankara kentinin yoğun hizmet ve bilişim sektörü üzerine çalışan toplumsal yapısı çalışma alanı olarak seçilmesindeki en önemli faktör olmuş, çalışma kapsamında kentin demografik yapısı doğrultusunda belli kriterleri sağlayan uzaktan çalışan ve eğitim gören kişiler ile görüşme sağlanmıştır. Bu görüşmelerin sonucunda Ankara kenti özelinde kent merkezi olarak kabul edilen Kızılay ve yakın çevresine erişim incelenen ilk alan olup devamında kişilerin yaşadıkları mahalleler özelinde 15 dakika yürüme mesafesinde yer alan açık ve yeşil alanlara erişim gözlenmiştir. Yapılan yorumlar ve alansal incelemeler doğrultusunda sonuç aşamasında Ankara kentinin uzaktan çalışan ve eğitim gören kişilere sağlayacağı kamusal alan hizmetlerinin sağlıklılaştırılmasına yönelik önerilerde bulunmaya çalışılmıştır.

5.1. Sonuçlar

Çalışmanın temelinde yatan “Toplumsal yapıdaki değişime (sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş) bağlı olarak uzaktan çalışan veya eğitim gören bireylerin günlük yaşam rutinleri iş yerinden çalışan veya yüz yüze eğitim gören kişilere kıyasla kentsel dış mekanlardan daha soyutlanmış bir hal almaktadır.” varsayımının incelenmesi amacıyla yapılan araştırmada uzaktan çalışan ve eğitim gören 11 kişi ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

Yapılan görüşmelerde öncelikli olarak kişilerin uzaktan çalışma ve eğitim ile değişen yaşam rutinleri ve bu değişimin fiziksel, ruhsal ve sosyal durumları ile ilişkileri üzerine yorumları alınmıştır. Uzaktan çalışan veya eğitim gören kişiler günlük ortalama 6 ila 12 saat arasında ekran karşısında vakit geçirdikleri için kendilerinde fiziksel ve ruhsal anlamda çeşitli değişikliklerin olduğunu belirtmekte, bu değişikliklerin de büyük oranda olumsuz yönde olduğunu ifade etmektedirler. Bu olumsuz etkileri genellikle; fiziksel olarak sırt ve boyun ağrısı, ruhsal olarak içe kapanıklık ve stres olarak belirtmektedirler. Kişiler üzerinde zorunlu bir hareket etme ihtiyacı oluşturmaması nedeniyle uzaktan eğitim ve çalışma dış mekana çıkma gereksinimini de minimum seviyeye indirebilmekte, aksi yönde bazı bireylerde çalışma süreleri dışında eskisine oranla daha fazla dış mekana çıkma isteği de oluşturabilmektedir. Çünkü bireyler bu süreler içerisinde çalışma ortamlarında yalnız ve sürekli olarak ekran karşısında vakit geçirmektedirler.

İnsanın sosyal bir varlık oluşu nedeniyle diğer bireylerle kurduğu ilişki yalnızca yüz yüze konuşmaya bağlı değildir. İnsan diğer insanların varlığını, hareketliliğini, birbirleri ile ilişkilerini görerek de gözleri ile iletişim kurmaktadır. İlave olarak yalnızca diğer insanlar ile değil canlı, cansız tüm çevresi ile etkileşim halinde kalmaktadır. Uzaktan çalışma ve eğitim süreçleri – özellikle evden yürütülüyorsa – düzenli olarak aynı ortamda kalınmasına neden olduğu için kişinin psikolojisinde negatif yönde etki oluşturmakta, zamanla stres ve içe kapanıklık gibi sorunlarına yol açmaktadır. Uzaktan çalışma ve eğitim süreçlerinde diğer kişilerin yanı sıra ortamın da değişmiyor oluşu kişi de gözle algılanan değişikliklerin de önüne geçmekte, kişinin psikolojisini olumsuz etkilemektedir. Eğitim amacıyla gidilen okul, kampüs; çalışma amacıyla gidilen ofis gibi ortamlar kişilerde zorunlu olarak diğer kişiler ve mekan ile etkileşim halinde kalmaya neden olmakta, birey fark etmeksizin psikolojik olarak ortamdaki etkilenmeyle sonuçlanmaktadır. Zorunlu olarak gidilen bu iş ve eğitim süreçleri için ortamın konuttan

çıkıldığı andan itibaren sürekli olarak değişmesi kişinin algısında sürekli değişiklik yaratmasına bağlı psikolojik olarak sürekli uyaranlara maruz kalmasını sağlamaktadır.

Bir sonraki aşamada kişilerin yaşadıkları mahalleler üzerinden kent merkezi ile kurdukları ilişkiler gözden geçirilmiş, ilaveten bu kişiler ile kent merkezi arasındaki toplu taşıma ile erişim düzeyi incelenmiştir. Katılımcıların kent merkezinden uzaklıklarına göre bir derecelendirme yapılmaya çalışıldığında genellikle toplu taşıma ile 30 dakika üzerinde erişim sağlayabilen kişilerin kent merkezine gitmemeyi tercih ettikleri görülmektedir. İlave olarak kent merkezine giden kişilerin içerisinde de yürüme mesafesinde erişimi olmayan katılımcılar çoğunlukla bu mekanı yalnızca geçiş ve aktarma amacıyla kullandıklarını belirtmektedir. Ankara kent merkezi olarak Kızılay ve yakın çevresini bir kavşak veya ulaşım aktarma noktası olarak görmelerinin yanı sıra bu mekan içerisinde vakit geçirmekten de hoşlanmadıklarını, genellikle imgesel olarak gürültülü ve kirli bir mekan olarak anımsadıklarını ifade etmektedirler. Her kentin kalbi olarak görülen kent merkezleri özelinde Ankara kenti için sağlıklı bir görüntü ve algı oluşturulamadığı görülmektedir. Temelde özellikle kentte yaşayan ve kentsel mekanı yoğun olarak kullanamayan birçok kitle ile birlikte yeni bir toplumsal fert olan uzaktan çalışan ve eğitim gören kişilerin yakınında oturmadıkları sürece bu mekanı kullanmamaları, evde çalıştıkları sürelerin ardından tek vasıta ile erişebilmelerine karşın buradan aktarma ile başka bir noktaya gitmeyi tercih etmeleri kent merkezi özelinde yeni tasarım yaklaşımlarının benimsenmesi gerektiğini göstermektedir.

Çalışmanın son aşamasında kişilerin yaşadıkları mahalleler özelinde 15 dakikalık yürüme mesafesindeki açık ve yeşil alanlar ile ilişkiler üzerine yorumları alınmış, ilave olarak bu alanlar haritalar üzerinden incelenerek yeterliliği yorumlanmıştır. Katılımcıların içerisinde yaşadıkları kentsel alanlar üzerinden bir genelleme yapılacak olursa; Ankara kenti özelinde büyük kentsel parkların yakın çevresinde yaşayan kişiler dışında bireylerin genellikle mahalle parklarının yürünebilir mesafede olsa da nitelikli ve kaliteli olmadığını, bu mekanları büyük oranda kullanmayı tercih etmediklerini ifade etmektedirler.

Kent içerisinde yer alan kamusal alanların varlığı ve özellikle nitelikli oluşu kentsel yaşam kalitesini önemli ölçüde etkilemektedir. Günümüz toplumunun hızlı değişen yapısı ve yeni gelişen çalışma ve eğitim modelleri de kişilerin gündelik yaşam düzenlerini etkilemekte ve değiştirmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin bir getirisi olan uzaktan çalışma ve eğitim, geleneksel anlamda kabul gören çalışma ve eğitim süreçlerinde yer alan kişilerin iş prensiplerinden farklı, yeni düzenler getirerek bu

sürece dahil olan kişilerin yaşamsal faaliyetlerini değiştirmektedir. Gündelik yaşam rutinleri değişen bu bireylerin doğal olarak kentten istifade etme şekilleri de diğer kişilere kıyasla değişkenlik göstermekte, gereksinimleri ve istekleri farklılaşmaktadır. Mekansal değişimlerin toplumsal değişiklikler kadar hızlı ve esnetilebilir olmayışı kentsel mekan kullanımında da bu bireylere anlık çözümler sunmada eksikler yaşatmaktadır. Kentlerde makro ölçekte değişikliklerin ortaya koyulması uzun erimli bir müdahale yöntemi olduğu için daha noktasal ve yürünebilirlik odaklı konut yakın çevresinde üretilebilecek çözümler bu yeni toplumsal yapıda kişilerin taleplerine daha hızlı cevap verebilecektir.

Kişilerin günlük yaşamları içerisinde dinlenme, gezinme, boş vakitlerini geçirme amacıyla kullanabildikleri evlerinin yakın çevresindeki açık ve yeşil alanların kentsel çevre psikolojisinde büyük etkileri bulunmakta, toplumsal psikolojiyi de buna bağlı olarak etkilemektedir. Çalışma içerisinde yakın çevresindeki açık ve yeşil alanlardan memnun olan kişilerin genellikle yeşil bir çevrede bulundukları, büyük oranda da evlerinin yakın çevresinde büyük kentsel yeşil alanların bulunduğu görülmektedir. Özellikle uzaktan çalışan ve eğitim gören bireylerin günlük yaşamları içerisinde dış mekana çıkma gereksinimleri zorunlu olarak işe ve okula giden kişilere kıyasla daha fazladır. Temelde bunun sebebi uzun sürelerini aynı kapalı alanda, başka kişilerle temas kurmadan, hareketsiz durmalarından kaynaklanmaktadır. Bu durum dış mekana çıkarak yakın çevrelerinde nefes alacak mekanlara gitme gereksinimlerini artırmaktadır.

Sonuçta; uzaktan çalışan ve eğitim gören kişilerin arttığı günümüz toplumu için konut yakın çevresindeki kamusal alanların kalitesi kentin sunduğu diğer rekreatif olanaklardan daha fazla önem arz etmektedir. Aktif günlerinin büyük bir bölümünü ekran karşısında geçiren bu bireylerin dış mekana psikolojik anlamda davet edilebilmesi, kendi ruhsal ve fiziksel durumlarının bozulmaması açısından konutlarının yakın çevresinde, yürüme mesafesinde nitelikli ve her kullanıcı grubuna hizmet edebilecek açık ve yeşil alanlar bu kitledeki kişiler için en önemli kentsel kullanım olarak öne çıkmaktadır.

5.2. Öneriler

Kentsel kamusal alanlar, bulunduğu döneme ve toplumsal koşullara göre şekillenmesi gereken devingen bir kentsel mekandır. Bu bağlamda kamusal alanların günümüz toplumu içerisinde önemli bir kitle haline gelen uzaktan çalışan ve eğitim

gören kişilerin de gözetilerek biçimlenmesi, onların ilgi ve beklentilerine de yanıt vermesi gerekmektedir.

Derinlemesine görüşme yapılan katılımcıların Ankara kenti içerisindeki 4 farklı ilçede ve kent merkezine farklı uzaklıklarda yer alıyor olması, kent özelinde genel bir değerlendirme yapılmasına olanak sağlamıştır. Bu kapsamda katılımcıların öncelikle kent merkezi için yaptığı değerlendirmeler neticesinde; Kızılay Meydanı ve yakın çevresi özelinde bir kent merkezi değil, kavşak ve geçiş noktası algısı olduğu, ayrıca bu mekanı kullanmayı tercih etmedikleri görülmektedir. Kentin merkezinin yalnızca aktarma ve kavşak olma algısının kırılması amacıyla tasarım çalışmalarının yürütülmesi, mekanın daha insan odaklı hale getirilmesi öncelikli hedef olmalıdır. Kaldırımların yürümeyi destekleyecek şekilde iklimsel öğelerle zenginleştirilmesi, ticari faaliyetlerin yine bu doğrultuda kişileri mekana davet edecek şekilde konumlandırılması gerekmektedir. Kızılay Meydanı'nın ana yürüyüş aksı olan Atatürk Bulvarı'nın araç odaklı yapısının daha fazla toplu taşıma ve bisiklete hizmet etmesi, ilave olarak bu aks üzerindeki kaldırımların yürümeye, oturmaya ve dinlenmeye olanak sağlaması önem arz etmektedir.

Uzaktan çalışan ve eğitim gören kişiler için kentin diğer noktalarına kıyasla en önemli kullanımlar yakın çevrelerinde yer alan yürünebilir açık ve yeşil alanlardır. Görüşmeler esnasında da birçok katılımcı yakın çevresinde açık ve yeşil alanlar olduğunu ancak bu mekanların beklentilerini ve isteklerini karşılamadığını belirtmiştir. Burada temelde konut yakın çevresindeki açık ve yeşil alanların çocuk parkı gibi kullanılması, her kullanıcı grubuna hitap edememesi yatmaktadır. Uzaktan çalışan ve eğitim gören kişilerin birçoğu evde çok uzun süreler vakit geçirmelerinden kaynaklı fiziksel anlamda sorunlar yaşadıklarını ifade etmiştir. Bu bağlamda mevsimsel koşullardan etkilenmeyecek spor tesis alanlarının artırılması bu kullanıcı grubu için önemli bir kent mobilyası olarak görülmektedir.

Katılımcıların da ifade ettikleri bir nokta olan açık ve yeşil alanların yalnızca çim alanlar olması bu mekanlarda vakit geçirme isteğini azalmakta, ağaç varlığının artırılması önemli görülmektedir. Bu kapsamda yaşadıkları çevrenin eski olduğunu ve buradaki ağaçların da eski olmasından kaynaklı gitmekten keyif aldığını belirten katılımcılar da olmuştur. Bu şekildeki yeşil ve doğal olarak gölgelendirilmiş açık ve yeşil alanların kullanıcı beklentilerini karşılamaları, bu mekanların kullanılabilirliğini de artıracaktır.

Bir başka açıdan uzaktan çalışan ve eğitim gören kişilerin büyük oranda internet, elektrik gibi gereksinimlerinin olması, kesinti yaşamayacakları ortamlarda bulunma zorunluluğu yaşatmaktadır. Bu nedenle genellikle ev ya da kafe gibi kapalı veya ücretli ortamları tercih etmektedirler. Katılımcıların da belirttiği bir nokta olarak, açık ve yeşil alanlarda çalışma fırsatının sağlanması amacıyla elektrik ve internet gereksinimlerine cevap verecek ünitelerin yer alması kullanılabilirliğini de büyük ölçüde artıracaktır.

Yürünebilir ve erişilebilir mesafede yer alan açık ve yeşil alanların yanı sıra bu yeşil alanların gündelik yaşamın bir parçası olarak kentsel alana entegre edilmesi de bir başka önemli husustur. Ankara gibi yoğun nüfuslu, metropol kentlerde uygulaması nispeten daha zor olmasına rağmen uygulanması halinde kentsel yaşam kalitesini ve burada yaşayan kişilerin kentsel çevre psikolojilerini olumlu yönde etkileyecektir. Konut çevresinde bir noktadan başka bir noktaya giderken zorunlu olarak yeşil alanların içerisinden geçmek, kentsel mekanın buna davet edecek şekilde tasarlanması kentlilerin ve çalışma kapsamında da incelenen uzaktan çalışan ve eğitim gören kişilerin yaşam kalitelerini artıracaktır.

KAYNAKLAR

- Akman Dömbekci, H. ve Erişen, M.A. (2022). Nitel araştırmalarda görüşme tekniği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 141-160.
- Aktaş, C., Çaycı, B. (2013). Yeni Enformasyon ve İletişim Teknolojilerinin Sosyal Hayattaki Rolü. *1. Uluslararası Medya Çalışmaları Sempozyumu*, 1-14.
- Akyıldız, N. A. (2020). Kentler ve Kentsel Gelişim Bağlamında Açık Kamusal Alanların Sürdürülebilir Kentler Açısından Değeri. *Milli Folklor*, 32(125), 188–201.
- Alacahan, O., Vatandaş, S. (2021). Kamusal-Özel Alan Ayrışmasının İnşa Süreci ve Sosyal Medya. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(1), 721.
- Anderson, D., Kelliher, C. (2020). Enforced Remote Working And The Work-Life Interface During Lockdown. *Gender in Management*, 35(7/8), 677-683.
- Ankara Kalkınma Ajansı. (2011). Bilişim ve Ankara. Erişim Tarihi: 31.08.2022 Erişim Adresi: <http://kutuphane.ankaraka.org.tr/upload/dokumandosya/bilisim-ve-ankara-2011.pdf>
- Ankara Kalkınma Ajansı. (2014). Ankara Göç Analizi. Erişim Tarihi: 31.08.2022 Erişim Adresi: <http://kutuphane.ankaraka.org.tr/upload/dokumandosya/ankara-goc-analizi.pdf>
- Antecol, M. (1997). Understanding McLuhan: Television and the Creation of the Global Village. *ETC: A Review of General Semantics*, 54(4), 454-473. Erişim Adresi: <http://www.jstor.org/stable/42579794> Erişim Tarihi: 20.05.2021.
- Arklan, Ü., Taşdemir, E. (2008). Bilgi Toplumu ve İletişim: Bilginin Yayılması Sürecinde Kitle İletişim Araçları ve İnternet. *Selçuk İletişim*, 5 (3), 67-80.
- Aydoğan, F. & Kırık, A. M. (2012). Alternatif Medya Olarak Yeni Medya. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (18), 58-69.
- Bala, H. A. (1998). Konut Yakın Çevresinde İmar Mevzuatının Dış Mekan Oluşumuna Etkileri. *Yüksek Lisans Tezi*. Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır?. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.
- Banerjee, T. (2001). The Future of Public Space: Beyond Invented Spaces and Reinvented Places. *Journal of the American Planning Association*, 67(1), 9-24.
- Basmacı, P. (2018). Yeni İletişim Teknolojilerinin Bireyin Serbest Zaman Kullanımına Etkisi ve Kuramsal Açından Değerlendirilmesi. *DÜSOBED, Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 110-126.

- Baycık, G., Doğan, S., Yangın, D. D., Yay, O. (2021). COVID 19 Pandemisinde Uzaktan Çalışma: Tespit ve Öneriler. *Çalışma ve Toplum*, 3(70), 1683-1728.
- Bayraktar, N. (2013). Tarihe Eş Zamanlı Tanıklık: Ulus Ve Kızılay Meydanlarının Değişim Süreci. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 20-35.
- Bektaş, C. (2016). Türk Evi. İstanbul: YEM Yayınevi – Mimarlık Dizisi.
- Biber, Ö. ve Gürün Karatepe, S. (2023). Covid-19 pandemisi ile birlikte uzaktan çalışma modelinin olumlu ve olumsuz sonuçlarının değerlendirilmesi. *Disiplinlerarası Yenilik Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 41-47.
- Breslow, H. (1997) 'Civil Society, Political Economy, and the Internet', in S. Jones (ed.) *Virtual Culture: Identity and Communication in Cybersociety*, ss. 236-57. Thousand Oaks, CA: Sage
- Bouzaidi, M. D. (2018). Public Space in a Changing Environment: Rabat City in Evolution. *Yüksek Lisans Tezi*. Bahçeşehir Üniversitesi Doğal ve Uygulamalı Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Budak, H. (2016). Kamusal Alanda Dönüşen Yapılar: Agoradan Sanal Uzama. *SEFAD*, 36, 507-530.
- Burat, S. (2017). Kentsel Açık Alanlar ve Planlama. *Kent Planlama: Kavramlar, Konular, Güncel Tartışmalar*. ed. Suna Senem Özdemir, Ö. Burcu Özdemir Sarı, Nil Uzun. Ankara: İmge Kitabevi, 231-251, 1. Baskı.
- Bülbül, A. H., Tuğtekin, U., İlic, U., Kuzu, A., H. F. Odabaşı. (2016). Çevrimiçi Ortamlarda Araştırma Toplulukları: Öğretim Üyeleri İçin Bir Yol Haritası. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 17(2), 171-19.
- Carr, S. (1992). *Public Space*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Coşkun, İ. (2012). Modernliğin Kaynakları: Rönesans Üzerine Bir Değerlendirme. *İstanbul University Journal of Sociology*, 3(6), 45-70.
- Çalışkan, O. (2014). Kamusal Alan Bağlamında Ağ Toplumu ve Yeni Kamusal Alan Arayışı. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 41-62.
- Çelik, C. (2010). Şehrin Zamanından Zamanın Şehrine. *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, 6(23), 29-39.
- Çınar, S. (2005). Meydanlardaki Tarihi Değişimler ve Günümüze Yansımaları. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 55(1), 113-121.
- Çötel, S. (2017). Sanal Kamusal Alanlar ve Toplumsal Hareketler: Sibermekanlara Çağrı. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Deleuze, G., Leibniz, G. W. (1993). *The fold: Leibniz and the Baroque*. Minneapolis: University of Minnesota Press. s. 123.

- Derinci, G. (2022). Alışveriş Caddelerinin Dirençliliği: Ankara, Kızılay Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Durdağ, B. (2017). Toplumsal Değişim Sürecinde İletişim ve Teknoloji: Erken Dönem İletişim Kuramlarının Eleştirel Bir Değerlendirmesi. *Durdağ: İletişim ve Teknoloji*, 269-287.
- Erbaş, A. E., Bengü, D. (2018). Şehircilik ve Kamusal İlişkisinde Ekinel Üretimin (Culturevation) Rolü ve Etkisi. *Planlama Dergisi*, 28(2), 127-142.
- Erdönmez, M. E., Akı, A. (2005). Açık Kamusal Kent Mekanlarının Toplum İlişkilerindeki Etkileri. *MEGARON YTÜ Mimarlık Fakültesi e-Dergisi*, 1(1), 67-87.
- Falay, N. (2014). Kamusal Alanın Oluşumu, Dönüşümü ve İktisadi Boyut. *Journal of Life Economics*, 2, 51-69.
- Fraser, N. (1990). Rethinking the Public Sphere: A Contribution to the Critique of Actually Existing Democracy. *Social Text*, 25/26, 56-80.
- Gehl, J. (2020). İnsan için Kentler. Çev. Erdem Erten, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Google Maps. (2023). Erişim Adresi: <https://www.google.com/maps> Erişim Tarihi: 20.07.2023.
- Gönenç, E. Ö. (2007). İletişimin Tarihsel Süreci. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 28, 87-102.
- Gözegir, K. (2019). Yayılmayı Durdurmak. *National Geographic Türkiye Dergisi, Akıllı Kentler: Yaşanabilir Şehirler İçin Yeni Fikirler Özel Sayısı*, 52.
- Güçdemir, Y. (2003). Bilgisayar Ağları, İnternetin Gelişimi ve Bilgi Kirlenmesi. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 17, 371-378.
- Gülaşık, Ö. (2011). İnternetin Kamusal Alan Niteliği Üzerine Bir Araştırma: "Ankara'daki Üniversite Öğrencilerinin İnternet Kullanımı". *Yüksek Lisans Tezi*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gündüz, M. Z., Daş, R. (2018). Nesnelerin İnterneti: Gelişimi, Bileşenleri ve Uygulama Alanları. *Pamukkale Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 24(2), 327-335.
- Güneymen, Ş. (2021). COVID-19 Sonrası Dönüşen Kamusal ve Kentsel Kamusal Mekânlar: Denetimli Karşılıklılık. *İdealkent, COVID-19 Sonrası Kentsel Kamusal Mekânların Dönüşümü*, 71-94.
- Gürsoy, O., Sadioğlu, U. (2022). 21. Yüzyılda Kente İlişkin Olarak Ortaya Çıkan Yeni Kavramlar. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 77(1), 45-68.

- Habermas, J. (1997). Kamusallığın Yapısal Dönüşümü. *Çev. Tanıl Bora, Mithat Sancar*, İstanbul: İletişim Yayıncılık, 15. Baskı. (Orijinal Yayın Tarihi, 1962).
- Habermas, J. (2004). Kamusal Alan. *Kamusal Alan, ed. Meral Özbek*. İstanbul: Hil Yayınevi, 95-102, 1. Basım.
- Harvey, D. (1999). Postmodernliğin Durumu. *Çev. Sungur Savran*, İstanbul: Metis Yayınları, 2. Basım. (Orijinal Yayın Tarihi, 1990).
- İnal, B. (2021). Uzaktan Çalışma. *Yüksek Lisans Tezi*. Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Jacobs, J. (2011). The Death and Life of Great American Cities (Büyük Amerikan Şehirlerinin Ölümü ve Yaşamı). *Çev. Bülent Doğan*, İstanbul: Metis Yayıncılık, 3. Basım. (Orijinal Yayın Tarihi, 1961).
- Kademoğlu, H. (2011). Modern Yaşamın Kamusal Mekanları Olarak Alışveriş Merkezleri. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kahraman, M. D. (2019). Kamusal Alanın Dönüşümü ve Kentsel Mekanın İletişimsel Niteliği Üzerine Düşünmek. *Planlama*, 29(3), 195-201.
- Karakurt, E. (2006). Kentsel Mekânı Düzenleme Önerileri: Modern Kent Planlama Anlayışı ve Postmodern Kent Planlama Anlayışı. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 26(1), 1-25.
- Karaküçük, S.ve Gürbüz, B. (2007) Rekreasyon ve Kentleşme, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Kejanlıoğlu, D. B. (2004). “Medya Çalışmalarında Kamusal Alan Kavramı”. *Kamusal Alan. Ed. Meral Özbek*, İstanbul: Hil Yayın.
- Kellner, D. (2004). “Tabandan Küreselleşme: Radikal Demokratik Bir Teknopolitikaya Doğru”. *Kamusal Alan. Ed. Meral Özbek*, İstanbul: Hil Yayın.
- Kırık, A. M. (2014). Uzaktan Eğitimin Tarihsel Gelişimi ve Türkiye’deki Durumu. *Marmara İletişim Dergisi*, 21, 73-94.
- Koglin, T., Rye, T. (2014). The Marginalisation of Bicycling in Modernist Urban Transport Planning. *Journal of Transport & Health*, 1, 214-222.
- Lefebvre, H. (2020). La Vie Quotidienne Dans le Monde Moderne (Modern Dünyada Gündelik Hayat). *Çev. Işın Gürbüz*, İstanbul: Metis Yayıncılık, 5. Basım. (Orijinal Yayın Tarihi, 1968).
- Mitchell, D. (2003). Kent hakkı: Sosyal adalet ve kamusal alan mücadelesi. Guilford Basını.
- Nalbant, M. (2016). Türkiye’de Kentsel Mekânlarda Kamusal Alanın Konumu: Tarihsel Perspektiften Bir Değerlendirme. *Akademik İzdüşüm Dergisi*, 1 (1) , 12-27.

- Noll, A. M. (1999). The Future of Communication: An Essay For The Year 2000.
- Ocak, M. Ş. (2016). Kamusal Alan, Sosyal Medya ve Toplumsal Hareketler Üzerine Bir İnceleme. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Olgun, H. B. (2017). Jürgen Habermas, Hannah Arendt ve Richard Sennett'in Kamusal Alan Yaklaşımları. *DergiPark*, 53.
- Öksüz, A. M. (2004). Kentsel Dış Mekanlar (Kentsel Mekân). *Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı*, ed. Aydemir, Ş., Aydemir, S. E., Beyazlı, D. Ş., Ökten, N., Öksüz, A. M., Sancar, C., Özyaba, M., Türk, Y. A. Trabzon: Akademi Kitabevi, 307-405.
- Önal, F. (2014). Kamusal Bir Alan Olarak Parkları Yeniden Düşünmek. *Mimarist*, 49(1), 27-33.
- Özbek, M. (2004). Giriş: Kamusal alanın sınırları. *Kamusal Alan*, 19-89.
- Özcan, M., Keskin, B. (2020). Dijitalizasyon Bağlamında Sosyal Dönüşüm. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(29), 2214-2229.
- Özçağlayan, M. (1998). Yeni İletişim Teknolojileri ve Değişim. İstanbul: Alfa Kitabevi, 1. Baskı.
- Özer, M. N., Ayten, M. A. (2005). Kamusal Odak Olarak Kent Meydanları. *Planlama Dergisi*, 3, 96-103.
- Özgür, E. F. (2018). Kamusal Mekanların Toplumsal Boyutları Üzerine Bir Değerlendirme, *Tasarım+Kuram*, Sayı:26, Aralık 2018.
- Pustu, Y. (2006). Küreselleşme Sürecinde Kent "Antik Site'den Dünya Kentine". *Sayıştay Dergisi*, 60(1), 129-151.
- Sadeq, M. S. (2019). Kamusal Alanlarda Sürdürülebilirlik Kavramı: Trabzon Kent Meydanı Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Sağlam, A. İ., Öztürk, A.Ç., Kaçar, A. D. (2019). Türkiye'de Kamusal Mekânın Gelişimi. *ATA Planlama ve Tasarım Dergisi*, 3(1), 47-58.
- Sancar, C. (2004). Kentsel Donatılar – Kültür ve Eğlence. *Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı*, ed. Aydemir, Ş., Aydemir, S. E., Beyazlı, D. Ş., Ökten, N., Öksüz, A. M., Sancar, C., Özyaba, M., Türk, Y. A. Trabzon: Akademi Kitabevi, 267-279.
- Sandoval-Reyes, J., Idrovo-Carlier, S., Duque-Oliva, E. J. (2021). Remote Work, Work Stress, and Work–Life during Pandemic Times: A Latin America Situation.

International Journal of Environmental Research and Public Health, 18(13), 7069.

- Sennett, R. (1996). Kamusal İnsanın Çöküşü. Çev. Serpil Durak, Abdullah Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 6. Basım. (Orijinal Yayın Tarihi, 1996).
- Sınmaz, S. (2008). Kentsel Mekânda İletişim ve İletişim Teknolojilerinin Gelişimi Perspektifinde Kentsel Kamusal Mekân Tasarımına Bakış. *Yüksek Lisans Tezi*. Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Sınmaz, S. (2015). Gelişen İletişim Teknolojilerinin Kentsel Yaşam ve Kamusal Mekanlar Üzerindeki Yansımaları. *Tasarım + Kuram Dergisi*, 20, 63-75.
- Sitte, C. (2020). Der Städtebau nach seinen künstlerischen Grundsätzen (Sanat İlkelerine Göre Kent İnşa Etmek). Çev. Tümertekin, A., Ülner, N., İstanbul: Janus Yayıncılık, 1. Basım. (Orijinal Yayın Tarihi, 1889).
- Sladek, P. ve Sigmund, T. (2021) Legal Issues of Teleworking, *SHS Web of Conferences 90 International Conference on Entrepreneurial Competencies in a Changing World*.
- Souici, B., Kılınçaslan, T. (2005). İletişim Teknolojisindeki Değişimin Kent Açık Mekanına Etkisi. *İtüdergisi*, 4(1), 97-106.
- Sullivan, C. (2012). Remote Working and Work-Life Balance. *Work and Quality of Life*, 275–290.
- Şahin, A., Örselli, E. (2003). E-devlet anlayışı sürecinde Türkiye. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9, 343-356. Erişim Tarihi: 06.07.2022. Erişim Adresi: <http://dergisosyalbil.selcuk.edu.tr/susbed/article/view/800/752>
- Şahin, B. E., Arslan, T. V. (2015). Kamusal ve Özel-Kamusal Mekanlarda Kullanıcı Tercihleri Açısından Bir İnceleme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(36), 997-1012.
- Şat, N. (2020). Kavram Olarak E-Devlet. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(102), 97-128.
- Şensoy, S. A., Sağsöz, A. (2015). Eğitim Yapılarında Öğrenci Odaklı Tasarım. *Turkish Studies*, 10(11), 1311-1332.
- TDK (2021). Türk Dil Kurumu Sözlükleri. Erişim Adresi: <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 28.03.2021.
- Thorpe, A. (2018). Hegel's Hipsters: Claiming Ownership in the Contemporary City. *Social & Legal Studies*, 20(10), 1-24.
- TMMOB Şehir Plancıları Odası. (2020). Pandemi Sürecinde Kamusal Alan. 44. Şehircilik Kolokyum, 4. Gün. Erişim Tarihi: 08.11.2020. Erişim Adresi:

https://www.youtube.com/watch?v=7FXPm3dvexY&ab_channel=TMMOB%C5%9EehirPlanc%C4%B1lar%C4%B1Odas%C4%B1

Tomruk, B. (2002). Kentsel Kamusal Alanlardaki Teknolojik Gelişmelerin Mimarlık Ortamı ile İlişkilendirilmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Tonnellat, S. (2010). The Sociology of Urban Public Spaces. Erişim Adresi: http://www.academia.edu/313641/The_Sociology_of_Urban_Public_Spaces Erişim Tarihi: 29.03.2021.

Topçu, K. (2018). Kentsel Mekân ve Türleri. *Konya Teknik Üniversitesi, Kentsel Tasarım Dersi*.

Toptancı, C. (2012). Çevre ve Şehircilik Bilim ve Mevzuat Terimleri Sözlüğü. İstanbul: İstanbul Matbaacılık.

Turan, E., Aydılek, E. (2017). Modernite ve Postmodernite Ekseninde Kamusal Yaşamın Dönüşümü. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi*, 6(17), 279-290.

TÜBİTAK, (2022). Türkiye Bilimsel Yayın Performans Raporları. TÜBİTAK-ULAKBİLİM, Ankara. Erişim Adresi: <https://cabim.ulakbim.gov.tr/bibliyometrik-analiz/turkiye-bilimsel-yayin-performans-raporlari/> Erişim Tarihi: 31.08.2022.

TÜİK Coğrafi İstatistik Portalı. (2022). Erişim Adresi: <https://cip.tuik.gov.tr/#> Erişim Tarihi: 31.08.2022.

TÜİK. (2023). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2022. Erişim Adresi: [TÜİK Kurumsal \(tuik.gov.tr\)](https://tuik.gov.tr/) Erişim Tarihi: 16.02.2023.

TÜİK. (2021). İl ve Cinsiyete Göre Genç Nüfus ve Genç Nüfusun İl Toplam Nüfusu İçindeki Oranı, 2021.

TÜİK. (2021). Eğitim Durumu.

Uğurlu, Ö. (2010). Kentlerin Tarihsel Gelişimi. Erişim Adresi: https://www.researchgate.net/publication/344950250_Kentlerin_Tarihsel_Gelismesi Erişim Tarihi: 01.03.2021.

URL1: <https://www.britannica.com/topic/agora> Erişim Tarihi: 31.03.2021.

URL2: <https://www.britannica.com/technology/acropolis-ancient-Greek-district> Erişim Tarihi: 31.03.2021.

URL3: <https://tr.pinterest.com/pin/AQ2KrRg2wBK1BKkbp20P6Utecqopt1xCgFi3zB5IGbA9luLl398xi3k/> Erişim Tarihi: 31.03.2021.

URL4: <https://www.amusingplanet.com/2008/08/nordlingen-town-inside-meteorite-crater.html> Erişim Tarihi: 31.03.2021.

- URL5: <https://www.dearmilano.it/piazza-del-duomo-cattedrale-milano-vittorio-emanuele-sagrato-4/> Erişim Tarihi: 31.03.2021.
- URL6: <https://peyzax.com/barok-bahce-sanati-ve-barok-bahceleri-onemli-ornekleri/> Erişim Tarihi: 31.03.2021.
- URL7: <https://tr.pinterest.com/pin/515240013599288765/> Erişim Tarihi: 31.03.2021.
- URL8: <https://www.kahvve.com/osmanlida-kahvehaneler-4591/> Erişim Tarihi: 31.03.2021.
- URL9: <https://bardcityblog.wordpress.com/2011/09/21/high-modernism/> Erişim Tarihi: 01.04.2021.
- URL10: <http://www.mimarlarodasiankara.org/dosya/POST.pdf> Erişim Tarihi: 02.04.2021.
- URL11: <http://www2.ual.es/RedURBS/BlogURBS/simulation-and-distopia-in-postmodern-cities/> Erişim Tarihi: 02.04.2021.
- URL12: e-ticaret Bilgi Platformu. <https://www.eticaret.gov.tr/istatistikler> Erişim Tarihi: 03.10.2022.
- URL13: Türkiye Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemleri, Ulusal Coğrafi Bilgi Platformu, ATLAS Basic. Erişim Tarihi: 30.07.2023. Erişim Adresi: <https://basic.atlas.gov.tr/>
- URL14: Erişim Tarihi: 30.07.2023. Erişim Adresi: <https://atlasbig.com.tr/ankara-tum-mahalleleri>
- Ustaoglu, E. T. (2020). E-Öğrenme İçin Kritik Başarı Faktörleri: Alanyazın Derlemesi. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 1-23.
- Uzgören, G., Erdönmez, M. E. (2017). Kamusal Açık Alanlarda Mekân Kalitesi ve Kentsel Mekân Aktiviteleri Üzerine Karşılaştırılmalı Bir İnceleme. *MEGARON*, 2(1), 41-56.
- Varol, A. (2010). Bilgi Toplumunda Kamusal Alan. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4, 121-129.
- Vural, T., Yücel, A. (2006). Çağımızın Yeni Kamusal Mekanları Olan Alışveriş Merkezlerine Eleştirel Bir Bakış. *itüdergisi/a*, 5(2), 97-106.
- Wang, B., Liu, Y., Qian, J., Parker, S.K. (2021). Achieving Effective Remote Working During the COVID-19 Pandemic: A Work Design Perspective. *Applied Psychology*, 70, 16-59.
- We Are Social (2021). DIGITAL 2021. Erişim Adresi: <https://wearesocial.com/digital-2021> Erişim Tarihi: 12.10.2021

- Yayla, O. T. (2017). Analogtan Dijital İletişim Teknolojilerinin Gelişimi: Sosyal Medya ve Sosyal Değişim. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yazdi, S. M., Zandkarimi, G. (2013). The Impact of E-Learning on some Psychological Dimensions and Academic Achievement. *International Journal of Education and Learning*, 2(2), 49-56.
- Yegen, C. (2013). Demokratik ve Yeni Bir Kamusal Alan Olarak Sosyal Medya. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 119-135.
- Yıldız, A. (2007). Tarihsel Birikime Sahip Kentsel Açık Alanların Dinamizmi – İstanbul Kent Örneği; Beyazıt Meydanı, Sultanahmet Meydanı ve Taksim Meydanı. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

EKLER

EK-1 Derinlemesine Görüşme Soruları

DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME SORULARI

- İsim:
- Yaş:
- Cinsiyet:
- Eğitim durumu:
- Devam eden iş/okul:
- E-mail:
- Telefon:
- Tarih:
- Saat:

Konya Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Sevcan GÜVENÇ'in Dr. Öğr. Üyesi Hale ÖNCEL'in danışmanlığında yürüttüğü “İletişim Teknolojilerinin Kentlerde Sosyalleşme Mekanı Olarak Kamusal Alanlara Etkisi: Ankara Kenti Örneği” başlıklı yüksek lisans tez çalışmasının veri toplama çalışması olan görüşmeye gönüllü olarak katılıyorum. Bu görüşme sonucunda verdiğim bilgiler doğrudur ve benim gerçek görüşlerimi yansıtır. Kimlik bilgilerimin gizli tutulması ve kişilik haklarımın korunması kaydıyla bu görüşmede söylerimin bu çalışmada veri olarak kullanılabileceğini kabul ediyorum. Ayrıca bu görüşmenin kaydedilmesini kabul ediyorum/etmiyorum.

İmza:

SORULAR

1. Ne kadar zamandır online çalışıyorsunuz/okuyorsunuz?
2. Çalışmak için genellikle hangi ortamları (ev, park, kafe vb.) tercih ediyorsunuz?
3. Çalışma/egitim süreleriniz dahil günde ortalama kaç saatinizi bilgisayar/telefon/tablet karşısında geçiriyorsunuz? Bu sürelerin fiziksel ve ruhsal sağlığınız üzerinde etkileri olduğunu düşünüyor musunuz? Düşünüyorsanız etkilerinden bahseder misiniz?
4. Çalışma sürelerinizde esneklik oluşturabiliyor musunuz? Oluşturabiliyorsanız bu aralıklarda neler yapıyorsunuz?
5. Çalışma/egitim süreleriniz dışında daha çok nasıl vakit geçirirsiniz?
6. Uzaktan çalışma/egitim sürecinde girmeden önce ve sonrasında ev dışında vakit geçirme sıklığınızda herhangi bir değişiklik oldu mu? Olduysa bu durum sizin günlük yaşantınızı, fiziksel ve ruhsal durumunuzu nasıl etkiledi?
7. Çalışma/egitim süreleriniz içinde veya dışında ev dışında daha çok evinize ne kadar uzaklıktaki mekanları tercih edersiniz? Bu mekanların türü nedir ve hangi sebeplerle bu mekanları tercih ediyorsunuz?
8. Park, bahçe ve rekreasyon alanları gibi açık ve yeşil alanlara ne sıklıkta gidiyorsunuz? Evinize yakın mesafede açık ve yeşil alan var mı? Varsa ne sıklıkta bu alanlarda vakit geçiriyorsunuz?
9. (yakın çevrenizde açık ve yeşil alan yok ise) Yakın çevrenizde açık ve yeşil alan olsaydı ne sıklıkta giderdiniz?

10. (yakın çevrenizde açık ve yeşil alan var ise) Yakın çevrenizdeki açık ve yeşil alanlar beklentilerinizi karşılıyor mu?
11. Yürüme mesafesindeki açık ve yeşil alanlardan beklentileriniz nelerdir? Bu alanlarda neler değiştirilse daha sık giderdiniz?
12. Gıda, giyim, gündelik ihtiyaçlar gibi gereksinimlerinizi genellikle nasıl karşılıyorsunuz?
 - Sanal ticaret siteleri/uygulamaları
 - Geleneksel alışveriş mekanları (market, pazar, AVM, çarşı vb.)
13. (Bir önceki soruya “sanal ticaret siteleri/uygulamaları” cevabı verdiyseniz) Neden geleneksel alışveriş mekanlarını tercih etmiyorsunuz? Bu mekanlarda değişiklik yapılırsa gider misiniz? Gidecek olsanız beklentileriniz neler olur?
14. Yeşil alan, ticaret alanları dışında ne tür kamusal alanlara ihtiyaç duyduğunuzu düşünüyorsunuz?
15. Günlük hayatınızda sosyalleşme ihtiyacınızı nasıl gideriyorsunuz?
16. Arkadaş, akraba gibi çevrenizdeki insanlarla genellikle nasıl görüşmeyi tercih ediyorsunuz?
 - Sesli/görüntülü konuşma, mesajlaşma
 - Yüz yüze görüşme
17. (16. soruya “sesli/görüntülü konuşma, mesajlaşma” cevabı verdiyseniz) Neden yüz yüze görüşmeyi tercih etmiyorsunuz? Yüz yüze görüşmeyi tercih edecek olsanız hangi mekanları tercih edersiniz? Bu mekanları beklentilerinizi ne düzeyde karşılıyor? Başka beklentileriniz varsa bunlar nelerdir?
18. (16. soruya “yüz yüze görüşme” cevabı verdiyseniz) Görüşmek için genellikle hangi mekanları tercih ediyorsunuz? Bu mekanlara hangi sıklıkta gidiyorsunuz? Beklentilerinizi karşılıyor mu? Başka beklentileriniz varsa bunlar nelerdir?
19. Kent merkezi, meydan gibi mekanlara erişiminiz kolay mı? Bu mekanlara ulaşımınızı nasıl ve ne kadar sürede sağlıyorsunuz? Bu mekanları ne sıklıkta ve hangi amaçlarla kullanıyorsunuz?
20. (Bir önceki soruda bu mekanlara nadiren ya da hiç gitmediğinizi belirttiyseniz) Bu mekanları neden tercih etmiyorsunuz? Tercih etmeniz için bu mekanlarda ne tür değişiklikler yapılmalı?
21. Genel itibarıyla kamusal alanları ve sosyal medya (Twitter, Instagram vb.) gibi sanal olarak kamusal alan imkanı sağlayan mecraları karşılaştıracak olursanız; sizin gözünüzde kamusal alanlar ve sanal kamusal alanların tercih edilme düzeyleri nedir? Sosyal medya gibi sanal mecraların bireylerin dış mekana çıkması üzerinde etkileri olduğunu düşünüyor musunuz? Ek olarak bu tarz sanal ortamların kamusal bir alan olduğunu düşünüyor musunuz?
22. (Bir önceki soruda sanal ortamların kamusal alanların önüne geçtiğini ifade ettiyseniz) İnsanların sanal ortamlarda neden kamusal mekanlara oranla daha fazla vakit geçirdiğini düşünüyorsunuz? Kamusal alanlarda ne tür değişiklikler yapılırsa bireylerin bu mekanları daha fazla tercih edeceğini düşünüyorsunuz?